Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

VIKTOR DYK

PÍSEŇ O VRBĚ

PRÓSY.

NAKLADATEL J. OTTO V PRAZE.

PÍSEŇ O VRBĚ.

PRÓSY.

NAPSAL

VIKTOR DYK.

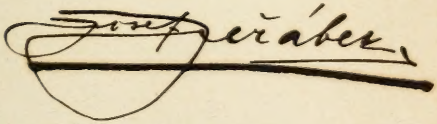

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE.
1908.

3094

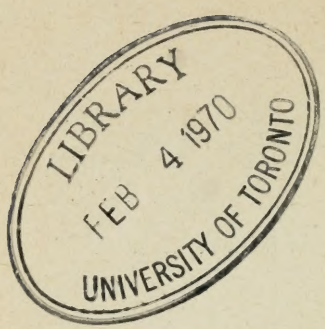

Všechna práva vůbec vyhrazuje si nakladatel.

PG
5038
D85P5

Tiskem »Unie« v Praze.

ARNOŠTU PROCHÁZKOVI

autor.

SLOVO ÚVODNÍ.

Staří autoři bývali v užším, skoro hmotném styku s čtenářem. Existoval skutečný a nepopiratelný a spisovatel věděl o jeho bytí. Byl hoden autorovy důvěry; bývalt laskavý nebo shovívavý dle potřeby. Autor vedl s ním přátelské a důvěrné hovory. Laskavý čtenář býval velmi dobrý společník; důkaz toho, že autor neváhal pro chvíli hovoru s ním opustit svého reka nebo dokonce rekyni. Autor poučoval, přesvědčoval, tázal se laskavého čtenáře. Jak mohl čtenář odolati tolikera svodům? Jak odmítnout události, na nichž nebyl bez vlivu? Jež snad zavinil radou bystrým autorem uhádnutou?

Moderní theorie pokazily bodrý a harmonický poměr: moderní theorie pokazily vše, říkají laudatores temporis acti. Nic, co by připomínalo, že knihu někdo píše nebo že ji někdo bude číst.

Chce-li autor přes to s čtenářem si pohovořiti, má pro to vymezený kout, zvaný předmluvou. Ale ani za ohradou předmluvy není mu dobře býti. Na předmluvy hledí se nevraživě: jaká to kniha, která jich potřebuje! Někteří jich nečtou, což je jejich právo. Jiní čtou a reptají, což je jejich právo též. Ale že ti, kteří byli by na suchu bez předmluv, reptají posléze na to, co obohatilo chudost jejich myšlenek, hraničí na čirý nevděk. Autor těchto řádek dožil se toho, laskavý čtenáři!

Tedy: pryč s předmluvami! Heine zajisté chybil, psal-li předmluvy k svým knihám. Hebbel nechybil méně, napsal-li ji k Marii Magdaleně. Ať autor píše lyriku nebo vykládá své theorie, vždy je to něco nevhodného. Lyriku ať píše jinde a theorii nemístno vy-

kládati před dílem, jež by mělo mluvit samo. Slavné doby romantiků už přešly; premiéry Hugovy nebudí už bouři. A přece také v předmluvách byl kus literárních dějin!

* * *

Začněme s daty. Před pěti lety vydal jsem knihu prós, »Hučí jez«. Byla to sbírka prosaických mých prací mladých let. Scházel v ní jediný článek řetězu: »Stud«, vyšlý samostatně. »Hučí jez« byla pestrá směs: všecek vývoj mé prosaické činnosti byl tam naznačen. Na »Episodu Tacitovu« navazoval »Konec Hackenschmidův« a »Prosinec«. Byla tam také drobná prósa, »Smrt panenky«; od ní vede přímá cesta k přítomné knize. Laskavý čtenář nechť dovolí mi několik poznámek o obou cestách.

* * *

Nemohu si stěžovati do svých literárních osudů. Zkušenosti moje nebyly horší zkušeností tolika jiných.

Vzbudil jsem pozornost. Někteří mi lichotili, jiní mne chválili; někteří skrblili chválou, jiní neskrblili hanou. Zažil jsem, co autor zažít může: úspěšné výboje a náhlá odpadnutí. Úspěch, potlesk, obdiv, kadidla: my jsme ho měli, ten váš Ryn. Prošli jsme také odsouzením, nenávistí, hanobením perfidií. Byli jsme nejlepší a nejhorší své doby. Měli jsme chvíle opojné sebedůvěry, drásavé skepse. To vše ano; a přece bylo tu zklamání. »Konec Hackenschmidův« a »Prosinec« mají své vady; jsou probíjením cesty zarostlé a neschůdné. Příroda nedělá skoky. Umění také ne. Adveniat fortior!

Měli jsme nepochybně podivný nápad: postavili se tváří v tvář době, jejím bolestem, jejím krisím. Neuhnuli jsme tam, kde jiní uhýbali. Viděli jsme nemoc a řekli jsme: vidíme nemoc. Viděli jsme ubohost a řekli: vidíme ubohost. A přece, vidouce slabost, snili jsme o síle. Chtěli jsme bouřit ospalou energii národní; chtěli jsme zneklidniti chmurící svědomí. Upadl

jsme v romantický titanismus. Hlásali jsme destruktivní myšlenky. Všechny jsme urazili: duše citlivé i jemné, duše suché a pedantické; »muže rozumné i darmotlachy«, jak řekl ruský básník. Měli jsme také nápady, nepopíratelně groteskní: domnívali jsme se, že triviální popěvek z ulice může suo loco nabýt přízvuku tragického. Ale co by se nám neodpustilo, tak již jsou dobrá srdce v Čechách! Co by se neodpustilo, kdybychom nepohoršili strany! Urážka Veličenstva může mít nepříjemné dozvuky; urážka strany mnohem nepříjemnější. Jak je blaze lidem v stranách! Jak jsou v nich spaseni! Jak vědí, co věřiti a co si mysliti! Nuže, ctihodný professor rval si nad námi vlasy, což bylo riskantní. Byl to povel: **anathema sit!**

Byl okamžik, který mne přivedl z rovnováhy, již nedovedli porušiti perfidie největší. Nepřátelé neraní, jen přátelé. Dlouholetý druh nevyčetl z Prosince než chaos, negaci, neschopnost. Tragická bolest neměla mu z něho, nerozuměl krvavé výčitce.

Závěrečná věta knihy »Praha ležela bílá a pohádková, jakoby zde hříchů nebylo« byla mu pouhou větou a ne odsouzením. Literární dílo mohl zajisté odsouditi; o smyslu knihy klamati se neměl. Jsou knihy, které jsou méně či více než literární dílo. Ale byl to okamžik: ani to nebylo pravé zklamání. Nevěděl jsem, že můj úkol a osud je dráždit »muže rozumné i darmotlachy?« Mé knihy líbily se či nelíbily dle individuelního vkusu. Líbily se či nelíbily; více nic. A zde je zklamání: prázdno ... mrtvo ... ticho ... Probudil jsem vůbec někoho?

Není to uražená autorská ješitnost, je-li mi z toho smutno. Autorům stačí míti čtenáře a já je měl. Ale chtěl bych věděti, zda jsem měl více než čtenáře, kteří ubíjí dlouhou chvíli nebo hledají více méně problematický požitek.

Nevím ... Nevidím jich ... Prázdno ... mrtvo ... ticho ...

* * *

Paralelně s knihami, které chtěly býti skorem historií hnutí a mass, které chtěly stopovat klikaté cesty myšlenky, vznikaly drobné práce prosaické. Byly psány ve chvílích oddechu mezi většími koncepcemi. Intimní tragedie, katastrofy srdce, melancholie večerů. Projektoval jsem původně dva cykly povídek »Povídky o zločinech« a »Povídky o mrtvých«. Ale stalo se, že některé z prós bylo těžkozařaditi do toho či onoho rámce; mnohé pak bylo možno zařaditi do obojího. Rozhodl jsem se tedy rozbiti původní celky a dva cykly sloučiti v jediný. Hledaje titul mohl jsem prostě sloučit názvy, jako jsem sloučil cykly. Ale »Povídky o zločinech a o mrtvých« se mi nezamlouvaly nějak. Tak vznikl titul: »Píseň o vrbě«, dle prvé z prós. Snad to má hlubší smysl. Reakce proti koncepcím větším jeví se zde také jinak: chtěly-li ony buditi touhu k velikosti, znamenají drobné prósy většinou zklamání a smutek, drobné rány, které marně hledají lékaře. Dočetl-li jste až sem, laskavý

čtenáři, ustaňte, libo-li; víte, co jsem chtěl, abyste věděl. Co následuje, je melancholie autorova.

* * *

Svah lesa, dlouhé stíny, slunce na sklonu: co chcete, vy mrtví? Zdá se mi, že na hebkém mechu, na vyschlém jehličí zní váš krok. Sledujete mne na mé cestě. Jsem sám a je mi hořko. Kdybych napjal sluch, slyšel bych snad tichý a důvěrný váš hlas. Co chcete ode mne, mrtví? Pohlédnouti do mých očí a čísti v nich bolest? Proč toužíte tak po mé bolesti?

Jdete rychle, mrtví. Neuniknu vám. Nechci uniknout. Chcete výčitky, chcete soud? Je mi dávno už, jakoby chladná vaše ruka na mne sáhla. Dávno? Zdá se mi pouze tak. Před pěti lety, opakuji, nebyly vaše ruce ještě chladné!

Přepadá mne úzkost soumraku: jak dávno tomu, co se mi zdá, že každá řádka, kterou dopisuji, je poslední? Lidé chápali špatně nervosní chvat,

který mne hnal ku předu, za každou cenu ku předu. Bylo to přesvědčení, že třeba ještě mnoho říci a že snad nezbývá čas. Bývaly to horečky tvoření. Pak přišla depresse: rozčarování z lidí a z díla. Chceme konečně psáti pro někoho. A pro koho zbývalo mi psáti? Vše kolem malicherné a zmalicherňující: k čemu jim třeba tvého díla? Literatura má své bůžky, tvá rodná země má své velikány; vše je dokonalé v nejdokonalejším z možných světů. Založ ruce. Bav se. Směj se, chceš-li. Opovrhuj, nenáviď!

Co chcete, mrtví? Vzpomínku? Máte ji. Dluh? Snad. Stále více se šeří po lese a stále důtklivěji zní vaše hlasy. Nelekám se jich; přece u vás útulek před malichernostmi dne. Oh, mrtví, jsem ještě ten, kterého jste znali. Nepovolím přese všechno ještě. Mohli mi vzíti radost. Nevezmou mi vědomí povinnosti. Uznávám svůj dluh. Nuže, dále, ku předu ještě! Ať se neklamou, podezřelí z bůžkové doby! Myš ještě hlodá a bude hlodat do posledního dechu. Chvílemi kmitá se za ní stín

a hladové, zelené oči číhají: dnes, zítra?

Co je jí po nedočkavém stínu? Zbývá toho mnoho, zbývá velmi mnoho, tvá práce byla dosud počátkem.

Pospěš si, myši!

Navarov, srpen 1908

PÍSEŇ O VRBĚ.

Dostavník hrčel po zaprášené silnici, na které zvířoval husté vrstvy bílého prachu. Jeho kolébavý pohyb uváděl v lethargickou téměř ztrnulost jediného passažéra, který dlouho už zkoumavě přelétal zrakem krajinu. Chýlilo se k letnímu večeru. A cestující, s hlavou trochu skloněnou, hleděl jako ve snách.

V krajině nebylo nic, co by mohlo upoutati pozornost. Byla jako tisíc jiných v království. Rovná linie její jen zřídka porušena nepatrnými pahorky. Řepná pole střídala se se strništi. Bylo právě po žních a holost činila rovinu ještě rozsáhlejší. Věž nějakého kostelíka, jejíž červeň z daleka byla znatelná; pak vsi, jaksi leženě po bocích

silnice rozhozené uprostřed sadů a polí. Nebylo to vše zcela obyčejné a fádní? Po obou stranách cesty byla řada topolů; to byla největší znamenitost krajiny. Podle nich bylo možno do dálky sledovat klikaté záhyby silnice, která vede z O... do S...

Bylo nutno poznamenati, že cestující, cizí cestující nebyl tu ničím obyčejným. Nebylo zvykem podnikati sem turistické výlety; kdo sem zaměřil, býval veden reálními záležitostmi, nezbytností svého povolání. Jaké záležitosti vedou sem cizince? To bylo, co zaměstnávalo kočího. Kdo jest jeho passažér? Jaký je jeho zájem? Zkoumavě přelétl jeho tvář, jeho šat a uvažoval nyní: proč sem jede? Zavazadel neměl, zdržeti se tedy nehodlá. Není to přece někdo z okolí, dávno odtud odešedší krajan, který vrací se po letech do domova? Starý Minařík znal by ho nutně; znal celý kraj. Marně však vzpomínal, marně si lámal hlavu — věc, která mu aspoň ukracovala nudu cesty.

Nevěděl-li to kočí, věděl to velmi

málo cizinec sám. Nyní, když uspávala jej monotonnost kraje a nuda jízdy, nenapadalo ho už uvažovat o tom. Ale když vystupoval na pusté zastávce, jediný z vlaku, ptal se také: proč sem vlastně jede? Nejasný, poněkud problematický motiv připadal mu marným.

Když umřel Karel Heveroch, sbírala se jeho pozůstalost. Jeho papírů nebylo mnoho. Spaloval je většinou. Něco přece zbylo. A z lakonických, úryvkovitých poznámek — byl to dennik, byla to obchodní kniha? tak lakonicky byly vedeny — seznalo se, že zemřelý trvale korrespondoval s dámou svého rodiště — poměr to poněkud nevysvětlitelný těm, kteří Heverocha znali, tím nevysvětlitelnější, že řadu let se do svého rodiště nevracel. Pravděpodobné nemohlo býti v té korrespondenci mnoho zajímavého. Charakteristické bylo, že Heveroch se své strany spálil všechny listy, jemu došlé. Ale nicméně rozhodl se Linhardt, že pokusí se získat tyto dopisy. Byl to pouze zájem pro úplnost, který rozhodoval. Nečekal ničeho od své cesty. A — jak

to říci? — Bylo to spíše pro jeho vlastní upokojení, že vůbec jel.

Byla by tu přece tedy pohnutka? Skutečně bylo těžko něco od podniku si slibovati. Heveroch byl velmi uzavřený; ne, že by se vyhýbal společnosti, naopak. Ale nikdy nedopustil, aby někdo vrhl pohled do jeho intimního života. Vyhýbal se sdílným záchvatům, které přepadají jako choroba; a ovládl je. Bylo možno stýkat se s ním dlouho, aniž se znal.

Kdo byl vlastně? Chvíli nesl masku učence, zcela zaujatého svým badáním. Byl pak pile a pracovní energie sama. Jindy byl veselým společníkem, duchaplným causeurem; tu byl sama lehkomyslnost. Jindy zase měl cosi posměšného v slovech, jízlivý parodista mluvil z něho; jeho vzdělání, jeho vědomosti zdály se býti pouze zbraněmi jeho zlomyslnosti. Ale kdo byl vlastně Heveroch? To vše činilo nejistými ty, kdož ho znali; byl jeho nepřítel, jehož posice nejsou známy a který je ochoten udeřit na vás. Kdo

znal jeho mínění, kdo znal jeho soud? Jeho jemný úsměv byl problémem.

A nyní vstupoval Eduard Linhardt na půdu, kde rostl ten záhadný a jemu drahý mrtvý. Kolikrát vracel se zemřelý touto cestou značenou alejí topolů? Kolikrát díval se do této krajiny, která nechtěla končiti a jejíž horizont byl tak široký? Charakteristické episody napadaly ho: padne nějaké světlo na problematickou cnu stínovou hru?

Dostavník hrčel dále. Eduard Linhardt se nehýbal. A chvílemi se mu zdálo, jakoby na zaprášené silnici byly nějaké stopy — či stopy? Nejsou to stopy mrtvého?

* *

Městečko (bylo to městečko?) S . . . mělo svou minulost. Před několika sty lety kvetlo; jméno jeho často se čtlo v dějích oněch dob. Pak mělo nehody. Několikrát bylo vydrancováno, vybito a pobořeno, několikrát vyhořelo. Kronika města, dříve skvělá, zaznamenávala jen mnoho černých dní.

Nehody tak vytrvalé vyčerpaly energii městečka. Nyní spalo. Jeho domky, jeho ulice byly jako z minulých věků; městečko zapomnělo sto let se vyvíjeti. Komunikace byla špatná; to podporovalo jeho sen —

Na náměstí bylo podloubí, šeré, melancholické. Náměstí bylo zbytek staré nádhery. Některé domy pamatovaly mnoho; srostly s lidmi, kteří zde žili. Vše bylo jako v pavučinách. Spalo se; ne spánkem Šípkové Růženky, která se hodlá probuditi; byl to sen hynoucích —

Paní, o niž běželo, jmenovala se paní Vojnarová. Vdala se za městského lékaře, zdejšího rodáka. Byli zámožni; patřili mezi přední honoraci městskou. Na náměstí proti radnici stál jejich jednopatrový dům. Byl mdle zelený; jeho barva dávno vybledla.

Eduard Linhardt, známý psycholog, stál dlouho před domem. Sfinga měla nyní promluviti; prohlédne její tajemství? Chtěl proniknouti záclonami oken, vyzpytovati jejich hádanky. Jaká je tu kontinuita? To ospalé město, které

zapomnělo žít, ta krajina, tak rozlehlá a elegická? A paní Vojnarová?

Ironický profil mrtvého přítele mihl se té chvíle jeho vzpomínkami: bylo mu, jakoby zahlédl zcela blízko jeho živou gestikulaci, jeho výraznou tvář. A opakoval si mechanicky:

— A paní Vojnarová? —

* * *

Byl uveden do venkovského salónu. Vše svědčilo o blahobytu; a vše bylo při tom antikvované. Na stěnách visely rodinné obrazy ctihodných lidí, trochu neuměle pracované. Rodinné památky byly nicméně pečlivě uchovávány. Mohl zahlédnouti v ohromném skleníku jakési hračky z minula, nádherné předměty, rodinné dárky. Na stole byly fotografie. Edvard Linhardt ostýchal se pohlédnouti. Bude tam on?

Maloměšťáctví, není-liž pravda? Po rybníku plují kachny a mají se dobře; nestarají se o více než o svůj rybník. Vše je tradice a nic víc než tradice. Rodinné památky se uchovávají: je to stálá apotheosa Rybníka. Veškerá

hloupost je posvěcena, ponévadž byla. Nevkus; co možno žádat od kachny rybníka?

A tak uvažuje, pohlédl Eduard Linhardt v oči paní Vojnarové.

* * *

Byla to příjemná blondýnka; hádal sedmadvacet osmadvacet. Vše u ní jakoby uklidňovalo. Pohled jejích modrých očí, modři ne příliš živé a oduševněné; její pohyb — trochu rozesněný a pomalý. Její tón — trochu rozplývavý a váhavý. Mluvil z ní klid.

Eduardu Linhardtovi zdálo se, že byl k ní poněkud příkrý; bylo mu těžko zahájiti rozhovor. Ku podivu, přišel do rozpaků. Uvědomil si nyní jasně obtíž situace, která každou chvíli mohla se zvrátiti v komiku. Záviselo to od rázu dopisů, o něž chtěl žádati. A věděl něco o nich?

— Milostivé paní je známo, že Karel Heveroch je mrtev? —

Kynula hlavou a pronesla hlasem, který zdál se Linhardtovi prozrazovati dojem ne příliš hluboký, poněkud stručný nekrolog:

— Bohužel —

— Několik jeho přátel — pokračoval se značným uvolněním vnitřním Linhardt — chce vydati jeho popůstalost. Náhodou dozvěděli jsme se, milostivá paní, že zesnulý stál s vámi v korrespondenci. A tu jsem přišel požádat vás, mohla-li byste jeho dopisy dáti nám k disposici? —

Několik vteřin hleděla paní Vojnarová na mluvčího s výrazem zmatku. Pak pravila, ještě ne zcela chápajíc situaci:

»Ano, psával mi. Ale co může být na tom zajímavého?«

»Možná že nic,« přiznával Linhardt. »A neběží také o to, abyste dopisy vydala. Jde jen o zapůjčení jejich, a abych mluvil přesně, nedovolila byste mi, milostivá paní, je přečíst a po případě opsat?«

Paní Vojnarová ještě chvíli váhala. Potom vstala mlčky a šla ke skříni, kterou otevřela. Vytáhla malý balíček psaní, svázaných černou pentlí, která Linhardta rozčilovala.

»Zde jsou.«

Odmlčela se. Její ruka se chvěla, když je podávala Linhardtovi.

»Není v nich nic, proč bych je nemohla dát,« pravila. »A přece je mi, jako bych je dát neměla. Ale je to v zájmu zesnulého, není-li pravda?«

»V zájmu zesnulého,« potvrdil Linhardt. »Zítra, milostivá, dopisy vrátím.«

»Nechte si je,« pravila paní Vojnarová, náhle rozhodnuta, ale ponekud melancholicky. »Leží u mne; můj muž se dívá na to, jako na něco nevhodného. Cítím to. Není mu to milé, ač v tom nic zlého není. Ale tuší v tom něco, čeho v tom nikdy nebylo. Vezměte si je; bude mít aspoň klid. Je to v zájmu zesnulého, není-li pravda?«

A dodala tónem lítosti:

»Je jich škoda. Byli jsme spolu jako děti. A pan Heveroch na mne ani potom nezapomněl. Více to není. Bude mi smutno; a v skříni zůstane jakás mezera; ale můj muž bude mít klid —«

Eduard Linhardt nevěděl dobře, jak se dostal do svého pokoje v hotelu. Seděl tam velmi dlouho, zabrán do

svých myšlenek a váhaje balíček rozbalit.

A říkal si udiven: to by tedy byla sfinga?

* * *

Dopisy byly malého, zněžnělého formátu, psány vzhledným, trochu nervósním písmem, jež nebylo vždy stejně husté.

A takový byl jejich obsah.

* * *

Datum?

Moje vzdálená,

je nebezpečno číst některé knihy po druhé. Je nebezpečno číst po letech svoji Buch der Lieder nebo svého Turgeněva. Všechny pošetilosti naší mladosti ožijí; a nebylo jich málo, není-li pravda?

Měl jsem před sebou dnes ty dva autory.

Buch der Lieder má svoji historii; mohl bych vytvořiti z nich román, román trochu vzrušený a trochu ironický,

zcela à la Heine. Škrty pod jednotlivými verši mají svou historii. Každý znamená kapitolku románu. A Turgeněv má svůj smutek. Je to tichý smutek prvého podzimu. Slunce září, obloha je čistá. Ale na cestě v parku napadaly žluté a červené listy. A babí léto poletuje ve vzduchu. Je nejkrásnější příležitost vzpomenouti blouznivosti jara; podzimu už nezadržíme. Nic se neztratilo kromě života. All right, drahá vzdálená.

Především se podivíte, čtouc můj dopis. Nepsal jsem Vám dlouho. Proč jsem Vám nepsal? Nevím. Proč Vám píšu? Nevím též. Můj Heine a můj Turgeněv leží na stolku a budu něco psáti: o jarních vodách, které opadaly? Nebohý Sanine!

Nezapomněla jste na mne docela? Byla by to opravdu škoda. Znáte ještě Karla Heverocha? Karel Heveroch stal se vážným člověkem. Leží v knihách, studuje mé aspirace. Vzbuzuje naději. Bohužel ne už u sebe. Karel Heveroch má hrozně málo času. Odpusťte nedbalou korrespondenci. Ale dnešek je

ztracen. Diem perdidi. Chci tedy najíti aspoň trochu sebe.

Vzpomenu-li, vidím Vaši zahradu. Vidím altán. Vidím ten starý ořech. Má ještě tolik plodů? A zpívají tam ještě ptáci? Pak vidím došky a dům a městečko. Ospalá malátnost přichází na mne. Zde jsem tedy žil? Zde jsem tedy nechal kus sebe? Měl bych někomu co říci. Komu? Není tu nikoho. Je nutno zachovat vážnost. Je nutno tváříti se dustojně. A tak píšu Vám.

Jste patrně klidná a šťastná; a to je zcela dobře. Při té příležitosti si vzpomínám, že jsem byl tak nezdvořilý a nepřál Vám štěstí k Vaší svatbě. Můžete odpustiti? Nevím, jak se to stalo. Trestuhodná zajisté nedbalost u starého Vašeho kamaráda. Ale snad nebylo štěstí pro to méně. Chci věřit, že je někde štěstí. Kde by mělo býti, nebo-li u Vás? Bůh s Vámi: to Vám přeje Karel Heveroch.

Jsem pravý potomek rodného městečka. Mohu na ně nemysliti. Ale kus jeho ve mně. Vidím stále v sobě atmosféru S... Je má záliba v minulém

toho původu? Je toho původu můj sklon k historismu? Po každém rozvíření citů, po každém otřesu přijde na konec takový stav polosnění, ne právě nepříjemný. Vidím podloubí, vidím kašnu, vidím náměstí. Vidím slavnost Božího Těla.

Pamatujete se? Byly jste tehdy obě tak krásné. Vy a Karla. Šaty Vám tak krásně slušely. Byly jste téměř tak krásné jako nyní. Viděl jsem Vaši fotografii; není pravda, že pomíjí krása. Ale v paměti vidím určitě onen den. Na náměstí je živo. Je to opravdu S . . .? Vír se zmocnil všeho. Konečně bylo jaro, vlažné, blahé jaro. Setkali jsme se. Myslím, že jsem Vám říkal nějaká pošetilá slova. Vám — jí? Pamatuju se ještě? Družičky, baldachýn, spolky?

Vzpomínám na Vás . . . a na ni. A to je tedy vše. Den na jaře, něžná slova, trochu rozpaků a šaty družiček. Upřímně řečeno, myslím víc na ni než na Vás. To není zdvořilé, že ano? Ale nemohu si pomoci. Vším je vinen starý Turgeněv a starý Heine.

Víte, že jsem ji měl rád. Bláznil jsem tehdy trochu, vidíte? Celé S... mělo svůj plaisir z té hloupé passe. Jsem dobrý muž; přeju svým bližním něco radosti. A mezi tolika pracemi je nejkrásnější příležitost vzpomínat. Chodil jsem jako náměsíčný: psal jsem dlouhé dopisy, nekonečné dopisy. Celé město je znalo.

Teď je svět náramně vážný; knihy, lidé, věci. Bude nutno psát poznámky. Bude nutno psát výtahy. Bude nutno číst tlusté a nemožně psané knihy. Bude nutno sbírat materiál; bude úhrnem nutno studovat — — Seminárka, která musí býti dohotovena; co dělat?

Píšu Vám.

Knihovna universitní mě straší. Sedím tam denně tak dlouho; stane se mým osudem. Bojím se něčeho. Ten vzduch je nebezpečný. Jsou tu staré moudrosti a staré pošetilosti. Měl bych pracovat. Nemohu. Jsem neklidný. Je jarní den, jako tehdy za mladosti. Cítím, že něco mizí. Co je to? Svěžest mládí? Proč tak brzo, tak příliš brzo?

Říká se tomu disciplina. Říká se tomu studium. A říká se tomu také uschnouti. Venku září slunce, krev proudí a vzduch je omamný. Pamatujete se ještě na Květnou neděli? Náš kostelík je tak stmělý a svatí a světice tvářili se skoro udiveně, když viděli, jak na stěnu chrámovou dopadá paprsek slunce. V lavicích dole povstal ruch. Něco zbožnosti zmizelo v tom pokušení. Stali jsme se nepozornými.

Kněz sloužil dále svou mši; ministranti dále odpovídali. Ale my hleděli na kacířský pruh světla. Bylo to jako luka u Labe, bujná tráva, zelené nebe, bezové píšťalky, budící zem! Jenom světice a svatí nehnuli se se svých míst. Nesli své rány, které obnažovali s výmluvnými posunky. Oh, zasloužili si dobře nebe! Nechali se oddaně mučiti a zabíjeti. Krváceli; ta krev byla přesvědčující. Dívali se do výší, nahoru, kde byl Bůh a kůry andělské a všechna sláva nebes. Nehnuli se, když slunce přišlo. Nehnuli se, když odcházelo.

Já nejsem svatý.

Četl jsem svého Heina a svého Turgeněva a je jaro. Je mi trochu smutno. Stesk a touha. Co více? Silhouetta Karlina hledí z daleka. Zdá se, že jsem miloval jedenkráte. Co dále?

Allons, já nejsem svatý —
Buďte zdráva!

Váš
Karel Heveroch.

* * *

O měsíc později.

Část našich smutků pochází z toho, že jsme nenašli, čeho jsme hledali. Část, a to větší, pochází z toho, že jsme to našli. —

* * *

O měsíc později.

Moje přítelkyně,
jak že to vlastně bylo?

Jaro je vlastně dost hloupé, budí všechny naše pošetilosti. Jde se vždy dále, nežli se chtělo. Co je z toho? Larmoyantní scény, effekty pro lidový

kus. Mohli jsme snad milovat? Kde je Karla? Ztratil jsem ji a je to snad dobře. Ale to druhé —?

Jsem trochu podrážděn. Jsem časem zlý. Moje nové rubriky snášejí mé rozmary. A to mne zlobí, u čerta, je to hloupé. Mají něžná slova, mají lichotná a měkká gesta, lísají se všechny stejně. Časem mi dochází humor, podívám-li se do těch očí, v kterých nic není a nic nebylo, nic, ani stopa po nějakém světle, po nějakém ohni. Jsou to věcné typy. Co chcete? Pravím si, je to právě tak dobré. Nějaká ospalá blondýnka s modrýma očima, žádné vzrušení, ticho, klid. Jsou to frivolní verše Heineovy:

»Die Seele könnt ihr begraben,
hab' selber Seele genung.«

Ale je třeba, aby se hýbalo tou loutkou, je třeba dát jí trochu ducha, aby ožila. Ale oživím-li svou loutku, co se stane? Mluví našimi slovy, má naše posunky, má naše myšlenky. Je mi smutné viděti druhé vydání Karla Heverocha na špatném papíře a s rozma-

zaným tiskem. Dívám se nerad do zrcadla; moří mne vidět se. Tohle je mnohem horší, nežli stát před zrcadlem. A mne ty drobné avantury unavují. Je to příliš dlouhá litanie, monotónní, melancholická. V hlavě mám sen, který se rozplynul; v srdci bolest, která trvá. Rána ještě zeje, třeba bych ji popíral. Byla tu kdysi možnost milovat! A také dobrá vůle! Ale nyní je mi těžko věřit v tuto možnost: jsem chladný, úžasně chladný, docela už neblázním. Co může z toho vzejít? Rubriky se množí, dnes nese to, zítra jiné jméno hrdinka mých banálních povídek. Nezáleží na nich! Nudí mne! Jsou to vždy nové illustrace k starému textu.

Najdu někdy něco, co by bylo možno milovat?

Vox clamantis in deserto: to jest, má přítelkyně: hlas volajícího na poušti.

Myslil jsem, že jsem vyléčen a není tomu tak. Co chcete? Několik dní mám podivné myšlenky.

Mluvil jsem s Vámi o Karle, že ano?

Což kdybych se vrátil k jediné možnosti, která byla?

Měla jasný zrak, ne tak mělký a průzračný; bylo možno ztratiti se v těch očích. A měla slova přízvuku tak zvláštního, který dovede malichernosti dodati půvabu. Sním legendu: což kdyby stala se skutkem? Třeba pouze uvěřiti, abychom viděli zázraky!

Buďte zdráva!

Váš

K. H.

* * *

Po roce.

Drahá,

viděl jsem Karlu.

Nejsem věřícím.

Váš

K. H.

* * *

O den později.

Drahá,

za mladých let překládal jsem — trochu neohrabaně — Heinea. Kdo z nás nepřekládal Heinea? Habent sua fata — A zde je ta báseň:

Z kozolezu loubí. Večer smutný byl.
My sami dva jsme dleli u okna.
A vyšel měsíc bledý, dárce sil.
My však jsme byli jak duchové dva.

Dvanáct let přešlo, co jsme pospolu
u toho okna tenkrát seděli.
Z těch velkých žárů, něžných plapolu
nezbylo pranic. Dávno shořely.

Zamlklý byl jsem. Však ta tlachavá
— nu, víte, žena — ještě hrabala
v popelu starém, který zůstává.
Ale ni jedna jiskra nevzplála.

A vyprávěla — Myšlenek zlých dost
jak měla tehdy. Velmi dlouhý děj.
Už vážně její viklala se ctnost,
já dělal k tomu hloupý obličej.

A jel jsem domů. Stromy běžely
za mnou, jak měsíc svítil zsinavělý.
Neznámé hlasy za mnou kvílely.
My však a mrtví, my jsme rychle jeli!

To je ta příhoda. Říkal jsem Vám
něco o pošetilostech minulosti? Toť
celá událost. Kmoutí mne to. K čemu

bylo třeba toho setkání? Je to trpké, přijít o vzpomínku, je to hořké, ztratiti legendu. Ale může to nabýti komického nátěru. Není dobře, vzpomeneme-li si na starého Heinea, jehož jsme překládali! Komického nátěru, řekl jsem; je mi smutno z té příliš veselé komiky života —

Jsem sklíčen a disgustován. Běží o to, aby se vše zapomnělo. Není už legendy, není už Karly, ničeho není! Cesta je vyměřena, a ať volají a kvílí hlasy za námi, ať dále svítí zsinavělý měsíc —

»My však a mrtví, my jedeme rychle — —«

K. H.

* * *

Po roce.

Moje vzdálená,

lze chodit ulicemi.

Praha spí. Je půlnoc. Chvílemi vynoří se několik postav u zapadlých hostinců, plaché stíny bloudí ulicemi, hlasy ječivě a nepříjemně zazní. Pak

je zase ticho. Je trochu mlha. I to dodává půvabu věcem. Skoro všechno štěstí děkujeme tomu, že vidíme nejasně, to je předpoklad estetiky. Kdyby nebylo té mlhy, která je tak shovívavá, a té noci, která je tak milosrdná, viděli bychom mnoho ošklivých věcí. Byla by před námi banalita a špína velkoměsta; všechna jeho bída a ubohost. Takto je to pohádka.

Chodíme tedy ulicemi. Je lépe nemluvit, poněvadž hlas ruší. Přejdeme do zapomenutých končin, pustých náměstí. Nějaký jeho kout podá nám vzácnou illusi. Jsme v minulém nějakém věku. Bída několika set let spadla s nás. Nevíme ničeho o životě dnešních lidí; nevíme ničeho o jejich smutných moudrostech. Ale dny jsou šeré. Na hradě sídlí melancholický císař, Praha stala se sídlem dobrodruhů: hádáme se o víru a to může být osudné; zítra nás čeká šibenice a smilování boží. Ještě lépe: hledáme kámen mudrců. Ten hluk v dálce, není to soldateska, která řádí po městě? Nás to nemůže rušiti. Noli tangere circulos meos!

Hledáme kámen mudrcu a jsme pod ochranou císařovou.

Ještě lépe: není to záhadné dobrodružství, neznámé cizinky s uhrančivýma očima a rychle planoucími srdci? Nevstupujeme po tajných chodbách podivných paláců, kde nás čeká rozkoš a dýka?

Praha spí. Sestřízlivěla. Bodří měšťané spí nebo sedí ve svých zakouřených hospůdkách. Zdá se, že spí celý kraj. My, kteří bdíme, máme podivné sny. A chtěli bychom dáti své fantasii za ten tvrdý spánek?

Buďte zdráva!

Váš R. H.

* * *

Po půl noci.

Bylo by třeba očistiti se smutkem. A já nejsem smutný. Jsem mrzutý, jsem sentimentální; není to ten smutek, který očišťuje srdce jako prudký příval odnáší špínu. — Oh, doba Byrona, doba Lermontova! Není už. Vše se stalo malicherným. I naše smutky.

Byla to společnost, z níž se vracím,

která učinila mé srdce tak prázdným. Hledím na každou jednotlivost mého pokoje — vidím knihy, obrazy, skříně; vše mne dráždí a přeci vím, že nebudu mít sil zbavit se toho... Trapno myslit.

Ví bůh, přišel jsem do té společnosti prostý jako dítě, shovívavý jako stařec. Co mne učinilo takovým? Dobrý nějaký pohled, van lahodného jakéhosi větru? Byl jsem odhodlán najít tam něco dobrého. Či vina, nenašel-li jsem nic? Prokletá manie stále něco hledat; nikdy tak nic nenajdeme.

Tak jsem byl tam, hovořil, smál se. A chmury počaly na mne padati.

Bylo nutno stále se ujišťovati. Jsou to dobří lidé, výborní lidé. Mluvím s velmi zajímavým mužem; jeho díla jsou aere perennius. Co se mi nelíbí na jeho řečech, na jeho výrazu? Malichernost pouhá. Je zde muž značného rozhledu; duch ne nepatrný, významný v našem životě; v jakou grimassu stahují se mi jeho svaly? Je zde dáma, jíž si vážím; proč dnes vyzní na prázdno všechna její slova?

Byl bych snad našel něco, kdybych nebyl hledal. Ale proč musím stále hledati?

* * *

Po roce.

Nejdražší,
zase ten starý nával.

Město hučí pod mými okny; jsou to cizí ulice a cizí tváře. Přijel jsem včera. Je to také stanice mé cesty. Otevírám okno hotelu a dívám se z něho do ulice. Není-li pravda, je to pohodlné cestování?

Promenáda je živá. Lidé chodí a zajímá mne pozorovati jejich fysiognomie. Rád bych viděl dvě věci: tvář, které by si bylo možno vážit. A tvář, kterou by bylo možno milovati. Dosud jsem marně hledal tyto dvě věci.

Tvář, které by bylo možno si vážit! Lidé tady chodí. Prvý zjev: obtloustlý občan, který se široce usmívá. Podařilo se mu napálit kupce, prodal pochybný objekt. Jeho obchodu se daří a je možno, že by se dal nalézti nový, výhodnější pramen. Jiný zjev:

muž, který žije pro své bureau; nikdy neodvážil se stát přímo před chefem. Má posvátnou úctu k aktum. Jeho obzor? Jeho touhy? Nesní časem o karrieře? Je to daleký sen poníženého; ale neděkoval mu posledně president nápadně zdvořile? Nechystají se změny? Muž švihák: vyšel ve svou dobu; promenáda právě oživuje. Vyšel, aby ho obdivovali a hlavně obdivovaly. Je to páv, jehož nohy jsou příliš nápadné. Tento muž je jistě protektor; jeho gesto je mírně blahovolné. Tváří se závažně a může mnoho prospěti. Zatím ještě ne; přišel jste poněkud pozdě; ale v budoucnosti . . . bude vidět. A kyne důstojně na rozloučenou. Tento muž je patrně v zastupitelstvu. Jeho očím nic neujde. Je velmi pozorný. Podá návrhy. Blahobyt města závisí na jeho pozornosti. Přichází muž myslitel; zvítězil právě v polemice. Protivník »někdy až rušivé« místo »někdy až rušivé«. Falsifikát. Četli jste přece moji polemiku? Myslím, že jsem zvítězil; vítězím ostatně vždycky. Muž, který projevuje energii: prodírá se

bezohledně davem. Dostane se, kam chce. Je na všech místech, kde ho nevyhodí; ba na některých, kde už ho vyhodili. Muž s uměleckým úborem a nonchalantními pohyby. Pohlíží se superioritou na chodce. Nestvořil sice nikdy nic, ale mohl by někdy něco stvořiti. Jenom kdyby chtěl! Ale stojí svět vůbec za to, aby bylo něco stvořeno?

Co se týká té druhé tváře, je to mnohem horší.

Nic nebolí víc než vulgárnost krásy. A je u nás krása, která by nebyla vulgární? Vyjímám Vás, má drahá přítelkyně. Ale co počít s Venuší, která je husou? Zdá se, že bych byl chtěl milovati. Zdá se, že bych byl mohl milovati. O tom tedy pomlčíme. Ale píši-li o dnešku, co je to dnešek? Nemám už mnoho illusí a mám ještě mnoho touhy! Prokletá neunavitelná touha! Hledím do ulice a hledám svoji tvář: jsou tu ženy, které loví, ženy, které hrají, ženy, které lhou, a ženy, které jsou banální. Co může být horšího? Ta žena vyvolala žárlivost

druhé; její tvář září; jiná dovedla pomluviti sokyni; je uspokojena. Ta domnívá se vznášet jako orel; má pro to důvod, neumí totiž chodit. Ona zase zná vše; bohužel, že také o všem mluví —

Prchal jsem před těmi tvářemi ze svého domova; zbavovaly mne lásky k práci. Utíkám s místa na místo. Křivdil jsem kdysi knihám. Jsou to mumie, budiž, mumie vyschlé a neživé.

Ale co říci o těch, kteří žijí?

Zavírám okno.

* * *

Po měsíci.

Moje přítelkyně,

není to smutné slovo: nelze nic zažít, čeho bychom si před tím už krásnějším nepředstavovali? Život nám může na konec dáti jen jedno: routinu. Routina, to je ohavná věc. Získáme ji ve všem: v životě, práci, milování. Uspoříme si tím mnoho nepříjemností. A je přirozeno, že tu výhodu nutno něčím vykoupit. A tak se při tom něco

ztrácí. Běží nyní o to: vyváží to, čeho se nabylo, to, co se ztrácí? Otázka spíše theoretická, poněvadž je nutno, aby se to ztrácelo.

K. H.

* * *

Po třech měsících.

Moje přítelkyně,

to je tedy archiv. Je tu ticho. Je tu klid. Ty staré listiny uklidňují. Vše, o čem umí mluvit, minulo už dávno. A pouze přítomné dráždí. Z dálky vše vypadá snesitelněji.

Je to těžkopádný styl, mluva neobratná; jsou to staří válečníci, kteří nedovedli příliš zručně korrespondovat. V meči vyznali se lépe. Jejich jazyk je chudý, jejich sloh primitivní. I to může konečně dojímat. Ostatně, co chcete? Mají svou manýru, strnulou a mnohomluvnou; ale je nám cizí a proto ji snesu. Pracuji s chutí; a práce pokračuje rychle.

Odpoledne.

— — — toulat se bez cíle, bez jména, jako nový člověk a beze všeho

balastu, který na naše bedra uložil život. Mít dobrodružství, která by neměla ani včerejška ani zítřka. Ale já žiju vždy buď ve včerejšku nebo zítřku. Dnešek? Sedím v archivu, vypisuji; tolik a tolik práce musím vykonat, chci-li být hotov včas. Běda. Musím stále. Dílo musí být hotovo. Je třeba si pospíšiti. Korrektury musí být obstarány, článek dodán. A tak jde čas. A já si říkám: toulat se. Pole, lesy, luka! Zapomněl jsem už hledat? Nižádné zjevy fantastické a graciésní, které obletovaly mé sny? Nebudu už ani toužiti?

Podíval bych se rád domů. Potřeboval bych trochu odpočinku. Pracoval jsem mnoho, až horečně. Mnohdy jsem velice unaven. Ale bojím se. Není to případ Karlin? Mám některé illuse. Utvořil jsem si obraz, který neodpovídá skutečnosti. Budiž; ten obraz tu je. Nikdy se neodvážím riskovat fušerství přírody. Ne, nechci se vrátit.

Břehy Labe musí být zarostlé, není-li pravda? Jako hoch jsem rád sedal

u nedávno zasazených vrb. Řeka plynula tak tiše. Nic nerušilo mých myšlenek a snů. A na protější straně stromy se zobrazily ve vodě: a ten jejich druhý zjev mne upoutával. Tam dole muselo být mnohem tišeji ještě. Říká se, že tam hluboko.

Jsou také pole a luka a lesík na vršku za S... Dejte mi mojich šestnáct let Jarní vody jsou sen, bojím se toho. Zdá se mi, že usychám od těch dob, co opadaly. Měl jsem žít jinak; chtěl bych zkorrigovat život. Měl jsem jíti do Afriky, do Číny, měl jsem agitovati pro sociální demokracii. Snad bych byl přiměřeně zhloupl a byl klidný. Mé povolání činí mne nepokojným. Jak, doktrina, která učí relativnosti všeho? Doktrina v duchu Ben Akiby? Za několik let bude má práce marná. Kterýkoliv studentík pokrčí nad ní rameny. Materiál zastaral, není už k potřebě; výsledky knihy se tím hroutí. Co je býti historikem? Pracovat pro rok, pro deset let?

A přece mám svůj sen. Fakta se kupí, dokumenty hromadí; ponořuji

se všecek do své práce. Je to náruživost, která mne posedla. Čtu staré knihy, staré memoiry, letáky, literaturu doby. Přenáším se v minulo. A obraz periody stává se jasnějším. Podivné obrazy mne vábí; jenom že couvají a lákají mne k cestě za nimi. Dílo nabývá vždy větších dimmensí. Opíjím se minulými dny. Stále nové stezky, stále nové profily, stále nové odstíny. Vidím své silhouetty: je to násilnický bezohledný vládce s allurami filosofa, muž smělých myšlenek a neúmorné energie. Jsou to ironičtí filosofové a rokokoví státníci, dobrodružní intrikáni, myšlenka, která zabloudila — obři, kteří jsou posud dětmi. Chtěl bych líčit lavinu a její vzrůst. A stále se mi zdá, že se zabořuji do země, na níž stojím. Je to slabost, je to síla? Nevím. Vím jen, že zatím prchá čas. A úloha je veliká. Zmohu ji? Mohu ji zmoci?

Ale jak jsou konfusní mé myšlenky, má drahá vzdálená! V tom labyrinthu není nitě Ariadniny. Nevím, nezbloudíte-li. Ale snad píši dnes více pro sebe než

*

pro Vás, a Vy prominete tento egoism, který je potřebou.

K. H.

* * *

Po roce.

Moje přítelkyně,

každý neseme svou chiméru. Má chiméra mne přemáhá. Je to chaos. Více času, více času.

Scházíme se tak časem, účastníci cechu. Jsme k sobě velmi přívětiví. Nemůže to škodit. A jsme si hodně vzdáleni. Dívám se — jak tak příjemně plyne hovor, zní smích a žerty — na jejich řeč — občas. Připadá mi, jako bych v nich viděl trochu ironie. A naslouchám-li dobře, mluví rty jejich asi takto: — Lidé říkají, že jste talentovanější nás. Především není to správné. Po druhé, talent, co je to talent? Talent není všecko. Hlavní věc je klidně sedět a nehnout se s místa. A vy příliš mnoho těkáte. Rozptylujete se, jdete od předmětu k předmětu. Kladete si příliš mnoho úkolů. Pracujete ovšem horečně. Vaše energie je veliká. Ale co platí? Je naděje, že se

ubijete, milý příteli. Konečně jste trochu bílý kos v našem oboru. A všichni poctiví kosové jsou černí.

Tak hovoří, slyším-li dobře. A skoro se mi zdá, že mají pravdu. Tvářím se přívětivě jako oni se tváří. Hovor plyne vesele dále, pomlouváme svět. Je nám tak vesele, podivně vesele. Je vždycky dobře, míti chvíli oddechu v kruhu přátel svého cechu.

Upřímně řečeno, děsím se těch cechů, to je má vada. Je nutno věřiti ve svůj cech a nehledět na nic dále. Koňům dávají se klapky na oči, aby neviděli na pravo ani na levo. To je rozumné zařízení. Přátelé v cechu nepotřebují klapek; nedívají se stejně na pravo ani na levo.

Je prázdno kolem mne, má drahá přítelkyně mladých let. Zarostly všecky cesty k lidem. Dovedete si představiti takové prázdno? Potřeboval bych trochu celou bytostí se vzrušit. Žiji se svou chimerou. Ta je paní přílišných nároků. Bere mi všecek můj čas a všeho mého ducha a nedává mi ničeho, ta zrádná. Není

to pěkné od ní. Ba co říci? Uniká mi. Hraje si se mnou na schovávanou.

Měl bych užít své látky; měl bych se koncentrovati. Ale je nějaký neklid ve mně a chtěl bych stvořit něco velikého. Ne knížku pro jeden, pro deset let. Něco, co by zachránilo Karla Heverocha, co by bylo mojí rehabilitací před sebou samým.

Neboť časem je mi smutno; a táži se pak: k čemu byl ten celý život? Vše šlo jinak, nežli mělo jít. Nemít ani veliké vášně ani velikého díla?

Buďte zdráva, moje přítelkyně. Já nejsem zcela zdráv. Má melancholie plyne snad z mé indisposice. Byl jsem Vám společníkem velmi málo zábavným; prominete tuto sentimentalitu. Věc je vážná, zní mi v mysli stále ona posměšná slova:

»Je naděje, že se ubiješ.«

K. H.

* * *

Po půl roce.

Energie marně vyplýtvaná; práce, která zůstane torsem, život, který zfu-

šován, sen, který nerealisován. Vaše vzpomínka — budete-li dobrá — to je úhrnem rubrika: Karel Heveroch.

* * *

Po měsíci.

Moje přítelkyně,

mám časem ten dojem. Neříkal jsem toho nikomu, ale moří mne a snad to má hlubší význam. Celý můj život připadá mi jako zoufalý běh závodníka, s napětím všech sil, s beznadějným úsilím. Neboť vím předem, že nezvítězím v tom zoufalém a vysilujícím zápase. Slyším za sebou ten klus, který znamená pro mne katastrofu; můj soupeř mne dobíhá. Stále více blíží se ke mně. U barriéry stojí diváci a pozorují s interessem ten zápas. Sta hrdel povzbuzuje závodníky: hip, hip! Sil už není, hra je ztracena, ale diváci povzbuzují a soupeř je už na blízku. Nemožné stane se možným. Poslední námaha, ctižádost, ještě chvíle vzpružení, ještě poslední nasazení energie. Je to spíše setrvačnost nežli síla, která

mne žene. Diváci jsou příjemně rozčíleni; mají právo na zajímavý zápas a tento není bez zajímavosti. Ale ten vzadu neustává také; bylo to zdání; dohání mne nyní znovu. Vidím, že podléhám, že musím podlehnout. Je to zlá chvíle; za okamžik se hroutím; ale dále, do posledního dechu! Cíl, tak blízký, je vzdálenější nežli kdykoli jindy. Jen frenetický jásot slyšet: nejsou to tytéž davy, které volaly panem et circenses?!

Stín mihl se přede mnou. Klesám. Je Konec.

To je můj podivný sen. Neříkal jsem ho nikomu.

Buďte zdráva!

Váš K. H.

* * *

Moje přítelkyně,

je to starý autor a neznáte ho asi. Málokdo ho zná. Není z nejšpatnějších. Ba možno říci o jeho díle, které mne vždy naplňuje nějakým hlubokým smutkem: je to muž, který cítil některé naše smutky skoro o sto let dříve. Dva dojmy mne pronásledují poslední

dny. Je to román, který končí takovou scénou: hoch snivý a dobrodružný hrával si v tmavé kolně, schovávaje se v širokém venkovském kočáře, který byl málem mysteriem. Po letech vrací se morósní, zklamaný muž. Venkovský dvůr se nezměnil, kočár stojí dosud v kolně trochu zvetšelý už a pokrytý pavučinami mnoha let. Muž vleze do kočáru, kde hrávali si děti. Nic se nezměnilo; jen život mezi tím byl ztracen.

Nuže, týž autor líčí vysloužilce, mladého herce enthusiastu, nevšední herecký temperament, »posledního komedianta«. U Ligny rozsekli mu hlavu. Zůstala mu hluboká jizva, která nižádným vhodným způsobem nedala se zamaskovat. Herec odpuzoval na scéně; stal se nemožným; bloudil sem a tam řadu let jako napověda. Kdysi vystoupil někde ve venkovské scéně jako náhradník za Othella, který utekl. Měl veliký úspěch. Publikum bylo nadšeno. Přišel náhodou také jakýsi enthusiast, který dal si ho vyvolat a gratulova mu k tak znamenitému maskování.

»Výborný nápad ta jízva, výborný nápad —«

Nevím, vypravuji-li dobře; četl jsem už dávno onoho autora. Ale tak nějak to vypráví.

Mám takovou jízvu. Ale byl bych nerad, kdyby publikum ji vidělo.

K. H.

* * *

Moje přítelkyně!

Máte hošíčka. Bude dobře, nebude-li čísti knih. Učiňte z něho cokoli. Ale nedejte mu do ruky knih. Knihy jsou našimi zrádci. Nejprve žijí ony pro nás a pak žijeme my pro knihy. Žádají stále více od nás; naši krev, naši sílu, naši lásku. Zavedou nás. Můžete tomu věřit.

Jsem churav. Velmi churav. Chci se léčit. Snad se to podaří. Snad umru. Vzpomeňte časem na Karla Heverocha.

Jsem unaven. Mé síly jsou vyčerpány. Je to pro chvíli, je to pro vždy? Zbývá doufat. Ale jsem unaven a mám už jen tolik sil, abych mohl mlčet. A pak je nutno lidem říkat, že je mi dobře.

Mějte se dobře, moje drahá. Ostatně to vše nemá významu. Slunce svítí jasně, vše jde svými cestami. Prozřetelnost má své zvláštní plány; a bez vůle boží — znáte přece bibli? S bohem!

Váš

Karel Heveroch.

* * *

Edvard Linhardt vracel se cestou mezi topoli týmž dostavníkem, který ho dopravil do S... Bylo po dešti. Vzduch zvlhl a ochladl. Byl to chlad či něco jiného, co cestou rozechvívalo Edvarda Linhardta? Zrak jeho byl upřen na bod, který se vůčihledě zmenšoval; byla to věž kostela v S...

Rovina prostírala se kolem a bod S... bylo viděti dlouho. A Edvard Linhardt, nachýlený, vážný, činil melancholické resumé: Jak je to v králi Lávrovi? Třeba někomu říci svoje tajemství a svou bolest — což je bezmála totéž. Nešťastný holič našel svou vrbu, a to je dobré. Je hlavní věcí najít svou vrbu. Neboť není ničeho kromě

té vrby, která tak oddaně naslouchá. Je třeba, aby tajemství bylo uchováno. Není dobře, odkryje-li se. Někomu v blízku těžko je něco říci; oči mohou druhého dne hleděti tak znalecky (— znám tebe, chlapíku!), že je to k žalu a zlosti. Bylo by možno zabít ty, kteří znají tajemství naší bídy. Ale nedovoluje-li to přísná litera zákona, nuže, snad někde daleko, v zapadlém městečku, vymykajícím se geografickým znalostem lidí, najdeme svou vrbu. Ta je především daleko a nemůže na nás upírat oči. Kromě toho — rozumí nám vrba vůbec? Lze o tom pochybovat. A tak nemůže nám vadit, zví-li naše tajemství.

Tak říkal si Edvard Linhardt, nicméně zmocňovala se ho melancholie, tísnivá, zákeřná. Nebylo skutečně nikoho kromě vrby? Domníval se, že Karel Heveroch je mu zcela blízký; nuže, nevěděl o něm téměř ničeho, to jest, mnohem méně než věděla vrba, vrba, která na konec pronese nějaké své bohužel nad smutným koncem.

Jsou duše skutečně tak daleko a cizí,

že není ničeho než vrby? Bod S... stále ještě bylo vidět v obzoru. A dále se vinula silnice s dvěma řadami topolů, daleko viditelná, silnice, kterouž tolikrát kráčíval před léty Karel Heveroch —

Podzim 1903.

TŘI SENTIMENTÁLNÍ CHVÍLE KARLA VOJTĚCHA.

Hoch, Karel Vojtěch, seděl zádumčivě u tůně. Neviděl však ničeho; ani rákosí u břehu, ani květu leknínu, ani lesklých šídel vznášejících se lehce nad hladinou. Chvílemi bylo slyšeti šplouchnutí ryby, vymrštivší se z tůně; ani to neupoutalo jeho pozornosti.

Včera, když vstával, řekli to, aniž se ptal, aniž to mohl čekat: Lidka je nemocná. Doktor byl u Šedivých. A je prý to vážné. Zatím nelze nic věděti. Ale zítra se to prý rozhodne.

Nikdo to neříkal jemu; proč by to říkali jemu, když se mu nikdy nic neříkalo? Nehrál si s Lidkou; a když se potkali, nepromluvili spolu. Dříve ano; nyní však bylo po všem. Kdysi řekl jí nepřívětivé slovo. Konec. Nicméně bylo

mu smutno po celý den. Neměl, komu by se svěřil. Kamarádům? To by bylo směšné. Tonik by se mu smál, hlučně, jak on dovede se smát. Venda je ještě horší. Tváří se vážně, ale víme, co si myslí. Zítra to zná celá ves. A doma? Doma nelze teprve se svěřiti. Co by si o tom pomyslili?

Ale po celý den nebyl klidný. Nedovedl ani dováděti. Chodil plachý a němý. Vyhýbal se kamarádům. Šel do lesa a tam usedl na pařez uprostřed paseky. Bylo tam ticho. Chvílemi zašustil zajíc v trávě. Karel Vojtěch sebou nepohnul. Nechal ho dojíti na vzdálenost několika kroků. Vítr se obrátil, zajíc ho zvětřil a zmizel. Pak přišly babky hledající houby. Ale on ležel všímaje si jich a nevšímaje. Myslil na docela jiné věci. Seděl tam dlouho; do večera. Hoši se po něm sháněli. Ptali se po něm doma. Nebyl tam. Ale pak přišel. Kde byl? Na procházce. Kde? V lese. Co tam dělal? Nic. A už z něho nedostali slova.

Večer nebylo slyšet nic zajímavého Mluvilo se o práci na příští den; o Ve-

selém, který je zadlužen a hospodaří od desíti k pěti; pak přišla řeč také na Lidku. Nezměnilo se nic; ani k horšímu, ani k lepšímu. Zítra.

Toho večera byl Karel neklidný. Dlouho se povaloval na loži. Hlavu měl horkou. Myslil na Lidku. A na smrt. Smrt je ošklivý kostlivec. Viděl ho v obrázkové knížce. A země je studená.

Tak usnul. Spal neklidně. Říkali ráno, že křičel ze spaní. Ulekl se znatelně; zeptal se nesměle, co křičel. Ale nikdo buď nerozuměl nebo si nepamatoval. Tím se mu poněkud ulevilo.

Ráno přišel doktor k Šedivým znovu. Karel čekal už dlouho u vrat; viděl ho zacházet do dvora a do stavení. Pobyl tam dlouho. Karel byl jako na jehlách. Nemohl se však odhodlat k odchodu. Obcházel stavení vytrvale. Pak ho napadlo, že by to mohlo být nápadné. Jeho tváře se zapálily. Šel domů. Díval se přes plot zahrady.

Za chvíli přišly zprávy. Karel naschvál odešel do kuchyně pod záminkou hladu. Tam říkala Barča matce

novinky: Doktor říkal, že do poledne bude rozhodnuto. Nějaké divné slovo říkal; Barča nemohla si vzpomenout. Ale v poledne přijede pan doktor znova.

Karel naslouchal, jakoby lhostejně, kousaje do krajíce. Pak vyšel ven. Odložil chleba na lavici v zahradě; nemohl jísti. Zrak jeho spočinul na protějším statku. Pak, aby ho nikdo neuviděl, vyšel ven. Do polí, k tůni. Tam sedával rád. Bylo tam ticho a klidno; jen zpěv skřivana zněl s výši. Zde nebude ho nikdo vidět. Sklonil hlavu do vody, aby ji ochladil. Bylo to však marno.

Vteřiny nechtěly míjet; počítal, aby mu ušel čas, do sta. Nové sto, pět set, tisíc — Nezvoní ještě poledne?

Lidka objevila se před jeho očima. Nemohl jí nikdy říci dobrého slova; vše mrzlo na jeho rtech. Byl zamlklý a bojácný před ní. Bylo to zvláštní. Jinak nebyl zamlklý ani bojácný. Co se bázně týče, musil by teprve přijíti ten, kterého se bál.

Ku příkladu byl tu Jeník Havlů, s kterým se dostali do křížku.

Byla to pěkná pranice. Odnesli oba pořádné modřiny a boule. Ale nemohlo se říci, že by se ho byl bál. Ale zde byl jiný případ — —

Hrávali si svého času, ona byla maličká a drobounká. On ji chránil před ostatními. Bylo mu jí líto, že je tak útlá a slabá. Bylo zle, dotkl-li se jí někdo. Kluk Řehořův hodil po ní kamenem. Ale zřídil ho za to pěkně!

Ale pak už nebyla tak maličká. A on ji pustil ze své ochrany. Konečně děvčata s děvčaty, hoch s hochy. A pak už spolu nemluvili. Šla kdysi s Rozárkou, a on stál s Tonikem u vrat. Lidka se zpozdila; a Toník na ně křičel »Husy jdou —« Karlík stál rozpačitě a hleděl stranou na jabloň. »Bojíš se jich?« smál se Toník. »Křikni na ně.«

A Karel, červený jako krocan, vzkřikl na děvčata »Husy jdou!«

Ještě nyní styděl se za to. Což umře-li Lidka? Nesnese toho. Nesnese ani pomyšlení na to. Už nyní je bo-

lest tak palčivá a krutá, že nemožno si mysliti horší. A bude horší, umře-li Lidka.

Nebe bylo modré; byl jasný den. Vzduch byl vlažný a milý. Ptáci se rozepěli, ale v něm bylo trapné, bázlivé ticho. Opravdu se bál, on, který se styděl báti. Bál se zlého slova, plného hrůzy a šera. Smrt! Co je to smrt?

Někdo mu sahal na něco, co patřilo jemu. On sám nesáhl by na to jinak; neviděl toho ani dny a měsíce, ale nyní, kdy ty cizí ruce chtěly mu vzíti jeho majetek, bouřila se jeho krev. Dupal zuřivě, se vším chlapeckým vztekem a s chlapeckou úzkostí zároveň.

»Ne, ne, ne!«

Bylo mu, jakoby věčně seděl u tůně, říkaje, jako opakují v kostele. »Ne, ne, ne!« Váhavým krokem šel Karel domů. Bál se dojíti. Pohlédl na protější statek. Nic zvláštního. Doma nikdo nemluvil o tom. Nedovedl se ptáti. Seděl tu, umučen svým čekáním, bez chuti k jídlu, zalekaný. Pak přišel otec. Ptal se matky, jak je Lidce. A ona řekla:

»Lépe.«

II.

V ten zamračený, kalný jarní den kráčel Karel Vojtěch ulicemi. Jak uvadlo asi venku jaro! Zda nebylo těch vůní. Jeho citlivost venkovana byla urážena puchem všech nečistot, jež spláchl dešť.

Karel Vojtěch prošel živou čtvrtí, uhýbaje se spíše bezděčně vozům i chodcům; maně zabočil v tišší ulice. Hvízdnutí vlaku vyburcovalo z myšlenek; stál před nádražím.

Vešel dovnitř; veden neujasněnou myšlenkou usedl na lavici v šerém korridoru a zahleděl se do stropu.

Vlaky pískaly, kroky zněly, silhouetty neznámých lidí míhaly se před jeho očima. A daleko, neuvěřitelně daleko za nimi a přece nejzřetelnější jedna tvář — Tvář, na niž nutno zapomenouti. Zůstal přece zde; odhodlal se nejeti domů; je třeba zapomenouti. Jeho druzi jsou na svátcích. On je zde sám a sám a k tomu cizí v městě. Velikonoce! Jaké to slovo! A on je zde. Bylo to myslitelno?

Umdleně zněly kroky korridorem, něco jako echo monotonního kyvadla. Vzdálená tvář — proč ještě září ony tmavé, hluboké oči? — nechtěla zmizeti z jeho snů. Vzdálená tvář neopouštěla ho, a on vzpomínal, že v ten den modlil se Ježíš na hoře Olivetské, ano, o zelený čtvrtek.

A náhle podlehl té svůdné tváři a hlubokým těm očím. Ven, ven, do toho deštivého a kalného dne! Ven, ven! Nejbližším vlakem. Vstal. Vyšel z ponuré chodby; stanul před pokladnou. Chladné oči pokladníkovy spočinuly tázavě na něm. Zmátly ho. Ah, ano, kam chtěl jeti? A náhle chladné ony oči probudily jeho vzdor — Řekl naschvál jméno, jež mu leželo na mysli, jméno, jehož nechtěl vysloviti. Byl už naladěn se týrati.

Když seděl ve vlaku, pocítil zmatek. Mechanicky svíral lístek křečovitě v rukou. Co učinil? Kam chce? Nikdo ho nečeká. Nikdo. A kdyby čekali všichni, co platno, nečeká-li ona? Jak se mohou setkat? Co si mohou říci? Jejich cesty jsou rozděleny.

Od dopisu, který obdržel před několika dny, byl jako vyměněn. Byl z domova, stručný a obsažný. Tedy ona je nevěstou. Nevěstou. Mnoho štěstí. Jak mohlo být jinak? Sen jeho byl pošetilý. Rozum mohl ho přesvědčit. Rozum! Kdyby mohl rozum mluvit!

Ale bylo něco kromě rozumu, něco mnohem přesvědčivějšího a výmluvnějšího: jeho pošetilé srdce. Cítil drásavou bolest. Vzpomínky zhořkly, úsměvy staly se grimassami. A opakoval si s jakousi zuřivostí: mnoho štěstí!

Pak přišel kalný, hýřivý týden, kdy hluk a vřava měly přehlušit hlas tam uvnitř; nedovedly to docela. Vyšel z toho týdnu zhnusený, unavený, pošpiněný. A nyní byl ten Zelený Čtvrtek — Ale na Vzkříšení bude marno čekat.

Dojmy posledních dnů ležely na něm těžce a vyčítavě. Nemohl jich zapudit. Přitiskl horké své čelo na sklo okna, aby se ochladilo. Ale bylo tomu tak, jako kdysi před lety u tůně: pocítil

fysickou únavu, duševní ne. Bil by a nevěděl koho, marná síla, kterou nebylo možno vybít na některém předmětu, činila zoufalcem. Oh, pravda. Má právo k tomu, co učinila. Nic nelze vyčítati. Nebylo ani slibu, který se tak lehce ruší. Ani toho ne. A přece — — Byla tu přece křivda?

Žár jejích očí zdál se slibovat oné chvíle. Odjížděl tehdy z vánoc; hleděla na něho tak podivně, když se rozcházely.

»Neměl byste odjíždět,« pravila.

A její oči slibovaly —

Vlak ujížděl. — Stanice. — Hotovo! Dále! Někdo vstupuje. Hovoří se. Smějí se. Výborný vtip! Oh, protivné tváře! Mocí bíti, bíti!

A seděl tu v koutě, zlý, zamračený; zatínal pěstě. Oh, najít někoho!

Jeho stanice přišla. Vystoupil. Stanul před nádražím. Na chvíli prodralo se slunce mraky. — Bylo cítit vůni luk. Tam! Tam?

Podíval se na hodinky. Vrátil se do čekárny. Čas míjel. Karel Vojtěch seděl mdlý a vyčerpaný. Nyní náhle

neměl sil. Ta blízkost mu je brala. Venkovská stanice, skoro opuštěná, stala se jeho vězením, v něž je zvrhala jeho fixní idea — Hodiny mílely. Pak byl čas; vstal, šel k pokladně.

Hvízdnutí vlaku se ozvalo.

Bylo ho vidět z dálky; u vinic.

Jedna minuta zastávky.

Vstoupil do vlaku. Hotovo. Signál. Vlak se hnul. Jeho rodná ves vzdalovala se od něho a s ní se vzdalovalo všechno. I krásná tvář s hlubokýma tmavýma očima. A on jel se schýlenou hlavou, zaťatými rty, němý.

Přicházela tma. Byl ochoten do ní vejíti.

III.

Byl to tehdy veselý Sylvestr.

Příjemný, lehký mrazík. Po městě hlučno a zábavno.

Bylo už po půlnoci.

Sklenky zacinkaly, šampaňské perlilo; připíjelo se Novému roku. Pak se veselí lidé vyvalili na ulici. Nebylo společnosti dosti široké; pít s celým světem na bratrství! Z hostinců do ka-

váren, z kaváren na ulici. Bylo živo, úžasně živo. Alkohol procházel se ulicemi.

Karel Vojtěch byl v davu.

Pil. Byl den, kdy nutno píti. Byl napilý, ne opilý. Hvízdal si písničku; všeobecná rozjařenost zdála se přecházet na něho. Bylo to zábavné, procházet se těmi massami, oslovovat neznámé, křičet, jásat, hřmotit! Nutno býti veselým! Stropit tak ohromný hluk, že by se všecko ohlušilo a překřičelo. Více, více! Oh, konečně je nutno smířiti se s životem. Zítřek možná bude ošklivý; ale je daleko, ohromně daleko, jako mladost a její pošetilé sny!

Karel Vojtěch se usmíval, křičel, hlomozil. Byl tehdy veselý Sylvestr.

Na Příkopech bylo nejživěji. Bylo tam možno zahájit rvačku. Tisíce záminek mohlo se naskytnout. Vše je dovoleno v tak veselý den. Ale Karel Vojtěch byl mírumilovný člověk, nejmírumilovnější člověk pod sluncem, které ovšem té chvíle svítilo někde jinde.

Asi u kavárny Continental skupina rozjařených ctitelů Nového roku křičela na něho »Prosit!« Opakoval pozdrav. A tu zaslechl hlas, který vzbudil v něm reminiscence; hlas, který právem mohl je budit.

Byl to ženský hlas. »Pan Vojtěch,« volal jásavě.

Uklonil se. Myšlenky jeho, těžkopádné alkoholem, namáhaly se pracovat. U čerta, že jeho činí alkohol tak tupý. Jiní mluví, blýskají se!

»Prosit!« opakoval.

Žena, jež vyslovila jeho jméno, byla, zdálo se, rozjařena více než ostatní společnost. Rozpustilý výraz její tváře činil ji vulgárnější než snad byla, opilost ženy působí mnohem trapněji než u muže. Klobouk její byl pošinut, vlas zcuchán. Oči hleděly vyzývavě a cynicky.

»Pan Vojtěch,« opakovala. — I její myšlenky byly těžkopádné —

Náhle dala se do smíchu.

Společnost se zastavila.

Byl to patrně manžel, tlustý pán se zardělými tvářemi a živou gestikulací,

počestný občan v nejlepší, ostatně sylvestrovské náladě —

»Pan Vojtěch,« pravil tento muž. »Těší mne velice. Jmenuji se Malý.«

»Pojďte s námi, pane Vojtěchu.«

Paní se stále smála.

»Víš, kdo je pan Vojtěch?« ptala se, jsouc rozpustilejší a cyničtější.

Muži zdálo se to být lhostejným. Ostatní společnosti též. Zastávka však začínala být trapnou. Vojtěch se zamračil; jeho opojení bralo mu obvyklý jeho blaseovaný, unavený výraz; jeho zraky hleděly skoro vyhrůžně na smějící se ženu.

Ona však nepozorovala toho pohledu. Nebo ji bavil?

»Pan Vojtěch mne miloval,« pokračovala s novým výbuchem smíchu. Tlustý mužík hleděl nechápavě. — Jeho nálada byla ohrožena. — Paní naklonila se k němu a zatahala ho za knír.

»Miloval mne,« opakovala. »Ale nebruč! Bylo to neviňátko! Hotové neviňátko!«

Cosi škublo Vojtěchem. Stará, po léta neukojená zloba se vzbuzovala; pozdvihl ruku a než kdokoliv mohl tomu zabránit, uhodil smějící se ženu v tvář.

Pak, jako někdo, jehož nervy předrážděny, dal se do nepříčetného drsného smíchu.

Byl skutečně opilý.

1897.—1904.

SMUTEK PANÍ ANNY.

Slunce zapadalo za horu den jako druhý; údolí bylo stejně klidné. Lesy šuměly na podzim tesklivěji a jaro mělo svou zvláštní něhu. Ale jinak nebylo událostí. Jenom že měnily se květy na stráních, svědčilo o postupu doby.

Vesničky ležely rozstříknuty po svahu vrchů. Jakoby chtěly sjeti do údolí. Všecky byly drobné a pozapomenuté. Do městečka bylo daleko; ale také městečko bylo pokračováním ticha.

V revíru zněly někdy rány; hony se konaly po lesích. Také pytlák snad vyšel občas na lov; ne příliš často a jaksi krotce.

Dceruška pana lesního jmenovala se Anna. Brouzdala se travou ještě za-

rosenou a poslouchala ptáky; znala je všechny po hlase. Vše, co žilo v lese, bylo jí blízké; znala doupata jezevců a pelechy zajíců. Vše u ní bylo pohyb; překypovala životem. Už jako dítě ráda tančila. V tom byla svízel. Bylo zřídka možno tančiti. Byla panské dítě; a tak jen za čas při rodinné nějaké slavnosti se tančívalo. Z dalekých dvorů sjížděli se úřednici panství se svými rodinami, s divokými i nesmělými hošíky, se švitořivými a koketními dívčinami v celé nádheře nových šatů — Tomu však bylo zřídka.

Jinak vycházela do polí a poslouchala hudbu v hostinci u Lva. Tam se tančilo. Docela blízko se neodvažovala. Bylo tam mnoho lidí, křičících a podnapilých. Tanec nebyl asi nejpříjemnější v nacpané a dusné místnosti, plné prachu. Ale přece byl to tanec.

Stávala tam na mezi s nejasnou touhou. Tančit! Jak ji to lákalo! Bylo to pro ni opojení — A to opojení bylo tak vzácné. Vznášeti se rhytmicky a zapomenout na všechno! Kam uná-

šel ji kolébavý vír? Bylo to její tajemství. Ale srdce bilo jí prudčeji a její tváře se zarděly a oči měly vlhký, toužebný lesk —

Když dorůstala, dostala se do městečka k tetě, jež nebyla příliš veselá. Ale byly tu kamarádky, které žvatlaly a pomlouvaly. Byly tu drobné historie, jež měly tak ohromnou důležitost. Z dáli objevovali se romantičtí rytíři Setkání, pohled, vzdechy! Skrývaná tajemství, prozrazující se nicméně tak snadno. A tanec, konečně tanec. Zdálo se jí, že vstupuje v ráj, když po prvé vcházela do tanečních hodin. A když tančila skutečně! Rozplývala se blahem. Tanec byl životem. Jaký rozkošný život! Co bylo mezi dvojí taneční hodinou, bylo tak prázdné a hluché. Ale pak — —!

Ti romantičtí rytíři byli studenti, úředničkové, mužská mládež města, domýšlivá a neotesaná. Jaká to byla obtíž vychovat je k tanci! A jak snadno tančila Anna! Nebylo jí třeba lekcí Tančila náruživě — Její tanečníci hleděli na její ohnivé tváře, do jejich

planoucích očí. Domnívali se, že je miluje. Klamali se. Milovala pouze tanec.

Byl to krásný rok; vzal, žel, konec. Vrátila se domů. Kraj se jí zdál mnohem smutnějším. I pes vyl nějak smutně v té pustině na večer; a ptáci nezdáli se zpívat tak vesele jako druhdy.

Kdysi zabloudil sem mladý muž, který se jí dvořil. Uměl pěkně hovořit a říkat věci, jež se poslouchají rády. A jeho oči dovedly podmaňovati; byly to hluboké, jiskřivé oči. Nebylo třeba ničeho jiného k její lásce.

Mladému muži, inženýru Bláhovi, nebylo bojovati s drakem o princeznu. Nebylo překážek jejich lásky. Vše urovnáno lehce a hravě. Brána štěstí se otvírala i vejděte, jejichž srdce jsou mlada —

Kteréhosi dne, bylo to nedlouho před svatbou, šli spolu blízkou vesnicí. Vrátili se právě z officielní návštěvy u staré, podivínské tety, jež ještě nyní budila jejich smích. Připadala jim jako neznámý nějaký svět

Bylo to v neděli o žních. A »u Lva« se tančilo.

Smích slečny Anny dozněl. Zadumala se.

Ženich všiml si toho.

»Co je vám?« ptal se neklidně.

Zahleděla se na sál, který míval tolik přitažlivosti pro její dětská léta, na zahřáté a udýchané páry, vycházející chvílemi ven, a pak se vážně a téměř váhavě otázala:

»Tančíte rád?«

Usmál se.

»Rád?«

A s výbuchem smíchu, tak lehko vyvolaným v dobách radosti, dodal:

»Netančím vůbec.«

Zklamání objevilo se v Aniných očích. Ženich přestal se smát.

»Nenaučil jsem se nikdy tančit,« pravil. »Nebyla příležitost.«

A — bylo to už za vsí a šero přicházelo — naklonil se k Anně a líbaje její oči, ptal se s úsměvem:

»V tom snad nevidíte nic zlého.«

Byla tichá a málomluvná. Odvětila pouze:

»Ne.«

Pak už nemluvili o tom. Byl krásný letní večer, svěží a opojivý. A nebe bylo poseto hvězdami.

* * *

Slečna Anna vdávala se na podzim. Byla to veselá svatba; vzpomínalo se dlouho na ni a na slečnu Annu. Jakoby odletělo veselé ptáče.

Po svatbě odešli novomanželé do hlavního města.

Říkali, že jsou šťastni.

Milovali se. A nižádný stín nepoložil se mezi ně. Nebo přece? Někdy byla paní Anna smutná. Zahalila se v mlčení a její oči hleděly tesklivě a nepozorně. Přehlížela pak vše, co bylo jejím štěstím; jakoby neslyšela slova lásky, jakoby jí nerozhřívaly polibky. Otázky úst i očí byly marny; její manžel poznal to několikráte. Bylo to stereotypní nic, jež zdá se tolik toho skrývat; více neuslyšel. Vzdal se na konec naděje dopátrat se příčiny této melancholické zamlklosti. Bylo to ostatně zřídka, že

její smutek náhle se vynořil. Jinak byli šťastni. Dopisy, které psala domů, mluvily o tom. A po chvílích zamlčeného smutku přicházely výmluvné radosti. Mladý manžel vysvětloval si ostatně záhadné rozmary paní Anny; byla v naději. Čekal trpělivě. A tak stín vždy zmizel a ustoupil jasu a záři.

* *
*

Bylo to v pozdních dnech příštího léta, kdy přišla těžká chvíle paní Anny. Porod byl lehký. Ale pak — nikdo nedovedl říci odkud — přišla nemoc. Paní Anna ležela v těžkých horečkách. A dům, kde bývalo tak jasno a teplo, zachmuřil se. Kroky všech zněly bázlivě a ztlumeně, jako jejich slova. A obava plížila se do nitra manželova. Lékař tvářil se vážně; nechápal, zdálo se, nemoc. Obtížný případ, mručel, mysteriosní případ. — A chora ležela jakoby v ohni. Nebyla při vědomí. Blouznila. Byla to vysoká horečka.

Seděl u jejího lože. Byla noc.

Matné světlo kahance osvětlovalo smutný pokoj, kde bývalo tolik blaha. Naslouchal; dech choré byl neklidný a nepravidelný. Sáhl jí na čelo, hořelo. Naklonil se k ní, až k ní a seděl tak nepohnutě.

Rty choré šeptaly něco; napial pozornost, aby zachytil zvuk jejích slov. Nesrozumitelně zprvu, ale pak jasněji, prudkým, trhavým tónem blouznění šeptala paní Anna:

»On netančí.«

Červenec 1906.

BÁZEŇ JANA MAREŠE.

I.

Bílý šáteček zavlál z okna villy na rozloučenou. Jan Mareš zastavil se u plotu a upřel zrak na okno. Byl krásný letní večer a právě k západu slunce. Kdyby nebyl nejvyšší čas jíti, nebylo by krásnějšího úkolu než státi zde, Romeo sledující Julii tam nahoře.

Ještě poslední pohled. Ještě poslední pozdrav. Bylo nutno jíti. Před ním ležela cesta ne právě neobyčejná, ale přece značná. Bude nutno přejíti vrutický les. Za nedlouho počne se šeřiti. S bohem, krásná Julie, hledící pestrými květinami v okně, s bohem, villo, tak útulná a pohostinná — —

Jan Mareš míjel řadu vill, malebně rozložených v kvetoucích zahradách.

Bylo to výletní místo. Ze zahrad zněl hovor a smích. Pražský vlak přinesl otce a manžely, chtějící tu odložiti únavu dusného pražského dne.

Na konci vsi všechno utichalo. Šlo se nyní přes pole. Bylo po žních. Rozhled byl široký. Klid přírody ukonejšoval. Jen s jedné strany rušila veliká tmavá skvrna monotonnost velikých těch ploch. A k této skvrně Mareš se blížil.

Mareš si hvízdal vesele zapomenutý nějaký popěvek. Nebyla krásná pohoda, nebylo nebe tak modré a čisté, zardělé jen půvabnými večerními červánky? Nebyl lahodný a osvěžující večer, nebyla Julie, která čekala svého Romea?

Obraz dívčin kmitl se před jeho očima a domníval se slyšeti šelest jejích kroků.

— Přijdete zítra? —

Ovšem že přijde —

Cvrčkové ozývali se v polích. Tento vytrvalý zvuk, protivný jindy, zdál se dnes Marešovi nejkrásnější hudbou. Mareš se cítil úžasně lehkým a šťast-

ným. Představa mladé, rozkošné dívky tam ve ville ho opojovala. A lehký, nahodilý popěvek zněl tak jásavě.

Skvrna se blížila a blížila, třeba cesta jakoby nechtěla ubíhat. Les objevoval se stále a stále hmotněji. Mareš zrychlil krok. Bude nutno přejíti les co nejrychleji. Soumrak už přichází.

Vrutickým lesem šlo se asi hodinu. Hodina není mnoho. Pro toho ne, kdo má v nitru tolik krásných a rozkošných dojmů, drobných příhod zamilovaného.

II.

Kráčel lesem. Byla to nejprve široká silnice, a to nebylo znepokojivé. Také nebylo ještě temno. Silnice vedla do O... Nebyla příliš frequentována. Po celou cestu nepotkal Mareš nikoho. Les byl mlčenlivý. I Marešův krok nějak tichl; kráčel podle silnice, po stezce pro pěší, pokryté svěží ještě — nedávnými dešti — travou.

Les nebyl příliš hustý a propouštěl světlo.

Po chvíli dojem počal se měniti.

Silnice odbočila. Marešovi bylo sejíti na lesní cestu, vedoucí do M..... Současně houstl les a temno počínalo.

Byl to už soumrak; zasmušilý soumrak lesů. Pomalu, neuvědoměle počínala chůze chodcova býti méně jistou a myšlenky méně radostnými. Nebyla to bázeň. Jan Mareš nebyl bázlivcem. Spíše to byl pocit něčeho hrozivého, který se mohl bázní státi. Chodil přece tolikráte touže cestou. Nebylo více světla nežli dnes; proč tedy ten pocit?

Nebál se nějakého šelestu, nebál se stromů, které by měly znepokojivé tvary, nebál se vlastních kroků. Možno-li vůbec mluviti o bázni, bál se spíše lesa, jakéhosi nepřátelského, tajemně živoucího celku — —

Sličná Julie, tak si říkal, aby odvedl jinam neklidné myšlenky, sličná Julie sedí asi ještě u okna mezi květy a hledí do zahrady, někam ve směru, kde leží vrutický les Či sedí snad v útulném altánu, zarostlém tak nepronikavě zeleným vínem? Sedí se tam tak příjemně na večer. Je to asyl.

Zahrada voní tolika vůněmi; až příliš mnoha vůněmi. Starý, jovialní pán zapaluje cigarettu a hovoří o starých historiích, o zapomenutých časech. Nevím, ví-li z toho mnoho Julie; snad myslí více na něco jiného než na staré historie — —

Sličná Julie (nemohly se myšlenky Marešovy zbaviti tohoto melancholického přízvuku?), což kdyby nebylo už vašeho Romea? Jak dlouho by potrval váš smutek, vy rozkošná? Neboť měla byste snad smutek. A bylo by škoda vašich očí, kdyby měly ztratit svůj lesk. Bylo by škoda vašeho čela, kdyby je měly pokrýti vrásky. Vždy ještě možno čekat někoho, kdo stoupá na balkon, kdo mluví ohnivá slova a s kým možno stotožnit večerní červánky s ranními.

Jan Mareš mohl by zahynouti a dejme tomu, že zahynul. Les ho zabil. Je to asi taková scénerie (napiatá fantasie Marešova pracovala skoro horečně): záhyb rokle, která sestupuje v údolí; blízko jejího kraje poražen mohutný strom. Malé křovisko zne-

možňuje rozeznání někoho, kdo skryt za kmenem. Leží bez hnutí; ale jeho oči svítí znepokojivým ohněm. Nyní blíží se konec. Kroky zní. Několik vteřin a není už Jana Mareše —

Snění Marešovo, dříve tak radostné a jásavé, přešlo tak pozvolna v tísnivý neklid. — Zdálo se mu, jakoby znepokojivé představy zhmotněly. Les přizpůsoboval se jeho nepokoji. Nepoznával ho, ač tak známý — A nyní už doopravdy se sešeřilo; a cesta byla pustá, nikde člověka —

Kromě toho, který číhá u poraženého kmene?

Ale vždyť — pamatoval se — není žádného poraženého kmene!

III.

A nyní stalo se to podivné.

Blížila se rokle, kam lokalisoval Mareš onu katastrofu.

Rokle padala příkře do údolí. Prudké přívaly deštů vymlely v ní hluboké jámy a odervaly zemi od obnažených

kořenů prastarých, rozsáhlých dubů — Byl to věru neutěšený kus cesty.

Zde přešel nepokoj v opravdovou bázeň. Něco nezvyklého sevřelo Mareše. Mimoděk uvolnil krok. A pak už váhal vůbec jít. Neboť stalo se toto:

Při záhybu cesty, na kraji rokle, tak jak to viděl ve své fantasii, ležel skutečně poražený strom, strom, který ráno ještě stál tak pevný a mohutný. Nebyla to celá scénerie událostí? Mareš si opakoval: záhyb rokle, jež sestupuje v údolí. Blízko jejího kraje poražený strom. Malé křovisko, které činí nemožným rozeznati někoho, kdo se tam skrývá, nescházelo tu. A což ten, který číhá?

Dokresloval si obraz. Ten někdo má své důvody, skrývat se. Hle, jak se choulí ke kmenu, jakoby chtěl s ním srůst. Nehýbá se. Ale jeho oči svítí. Čeká. Na něho?

Mareš se zastavil a naslouchal.

Byl to vítr? Či to byl dech dlouho utajený? Dech toho, který čeká skryt za kmenem?

Mareš nepokračoval v cestě — Něco silnějšího jeho vůle zlomilo jeho pýchu a jeho vzdor, který chtěl dále. Nemohl prostě dále. Takořka neuvědomiv si vše obrátil se zpět; krok jeho byl rychlý. A podobal se spíše útěku než chůzi. Vrátí se k silnici. Zajde si. Značně si zajde. Ale zbývala jediná myšlenka, pošetilá a vytrvalá: dále, dále od onoho místa!

IV.

Druhého dne dověděl se Mareš, že minulého večera zabit v rokli, vedoucí do K..., cíle to jeho cesty, řezník z R..., vracející se z města. Mrtvola jeho nalezena ráno právě u kmenu, poraženého zvláštní náhodou právě minulého dne. Byla skryta v roští, jež je nad roklí. Ale pes hajného přivedl na stopu činu. Pachatel dosud neznám; pátrá se pilně po jeho stopách.

Zločin spáchán asi večer, dle dobrozdání soudních lékařů.

ŠPRÝM CYRILA KUCHAŘE.

I.

Lehký vítr čeřil keře a klasy. Krutý žár dne přešel; mdloba a tíživé dusno zmizely. Večer stával se krásným.

Cyril Kuchař vlekl se nicméně polní zaprášenou cestou. Nepoutalo ho ani zbarvení oblohy ani širé prostory. Zíval.

Nudil se opravdu už. Nebylo co dělat. I ráj dovede znudit, nejsme-li anděly. Den za dnem podivovat se témuž divadlu zdálo se Cyrilu Kuchaři — byl to dvacítiletý štíhlý hoch, plavovlasý, se rty poněkud ironicky zkřivenými a málem impertinentním pohledem — unavujícím repertoirem. Vesnice byla

bezútěšně nudná; byl to mikroskopický život maličkých a bezvýznamných zájmů. Slepice kdáká a kohout kokrhá; bůh dej jim hodně zrní. Tak to říkal Cyril Kuchař a připadal si vysoce povzneseným vyslovením tak shovívavé věty.

Hledal zde marně nějaké zaměstnání pro své myšlenky, osvěžení pro svou apathickou nudu. Kdyby zde byl aspoň dopis; kdyby tu byla kterákoli událost! Snad by Cyrilu Kuchaři bylo té chvíle příjemnější, kdyby někde za vsí se vztýčil z příkopu otrhaný muž s obuškem a požádal ho spíše důrazně než zdvořile o více než almužnu. Ale nebylo ani toho muže. Kraj ležel tiše a nehybně, jenom listí a klasy mohly se chvěti. Té chvíle pole už tichla. Poslední ženci vraceli se vesele do vsi; z dáli znělo něco jako výskot. A pak už zcela mrtvo.

Mladý chodec došel na malý vršek. Po levé straně bylo žito, posečené už a uložené do panáků; na druhé straně dozrávala teprve pšenice. A jak se Cyril Kuchař zadíval na ni, zaujala ho

myšlenka, otrávený plod jeho nečinné nudy, nevybité energie jeho dvaciti let, myšlenka tak absurdní, že ho počínala okouzlovat. Je zde pole; klasy stojí tak pyšně. Co kdyby on provedl malý šprým, který bude míti mnoho půvabu pro svou nesrozumitelnost? Několik vteřin stačí, aby pošlapal pyšné klasy. Provede to z nudy, z bravury, ze zlomyslnosti, z uličnictví. Ale to jsou důvody, známé pouze jemu. Ostatní budou hledat jiný důvod, reální, hmatatelný, pravděpodobnější. Pohádal se hospodář včera se svým sousedem? Propustil snad čeledína? Nedal snad almužnu žebračce? Nějaký zapřisáhlý nepřítel, někdo, kdo se chce pomstit, rozhodně musí existovati. Budou si lámat hlavu a marně. Jaké zápletky mohou z toho vzniknout, jaká podezřívání, jaká nedůvěra! A on, Cyril Kuchař, stojící stranou, může se pobavit komickými scénami, jež možno odehrávat. Snad dokonce usedne navečer poškozený v dusné hospodě k jeho stolu, snad, tluče pěstí na stůl, bude před ním spílat neznámému da-

rebáku! Jeho nuda bude zaplašena; bude čím se zaměstnati.

Svůdnost této perspektivy ohlušila veškeré jeho námitky. Cyril Kuchař rozhlédl se po polích. Daleko široko nikdo. Naslouchal. Neslyšet zvuku. A tož byl rozhodnut; skok a byl v poli. Dal se do divokého tance mezi klasy. Jaká to byla rozkoš! Stébla se lámala; spousta rostla. Zrní, drolící se z klasů, mizelo v šedém prachu. V malé chvíli pole na rozsah několika metrů úplně pošlapáno.

Cyril Kuchař ustal v divokém svém tanci. Utřel kapesníkem zpocené čelo, udýchal se; srdce bušilo prudce. Ohlédl se opatrně a pak rychlými kroky se vzdaloval od místa činu. Spustošeného pole nebylo už viděti. Nálada Cyrila Kuchaře byla nyní poněkud zmatená. Nevyčítal si svého činu — jeho mladistvý egoism byl toho dalek — ale prvotního uspokojení, ba skoro opojení po činu nebylo. Šel, svírán nejistotou, neměl-li jeho čin přece jenom svědka. Ale uklidnil se záhy. Nepotkával nikoho po polích. Naschvál zašel na

opačnou stranu a vrátil se velikou oklikou do vsi. — Zašel do hostince. Tam se rozveselil; bylo mu jako někomu, jenž zná radostné tajemství a nesmí je říci. — Zářil všecek. — — Hovor a smích; nikdy mu nebylo tak lehce. Ale čí bylo asi to pošlapané pole?

II.

Příštího dne procitl Cyril Kuchař s těžkou hlavou. Pil minulého večera více, než mu bylo zdrávo. Vzpomněl si na ten večer; na tlach s opilcem, vypravujícím nemožné historky; na bezdůvodné záchvaty veselosti; na nejistou cestu domů; a pak ... na pole.

Myšlenka na pole dala mu rozhodující popud. Bylo potřebí vstát a přesvědčit se o výsledku včerejšího šprýmu Je již osm hodin; pozdě, pravda. Ale přece snad lze zjistit, co se děje. Jak však to provést, aby se dostal nenápadně k poli? Nebyl by rád přistižen sám v oněch končinách.

Přecházel chvíli netrpělivě u Vávrova statku, čekaje, nepůjde-li nikdo směrem

k poli. Dočekal se. Vesničan, trochu mu známý, krevnatý a silný chalupník, šel do polí. Přidal se k němu. Chalupník šel se podívat na pšenici, je-li již zralá ke žním. Cyril Kuchař se jaksi zarazil. Což kdyby? — Zaplašil však tu myšlenku. Pole leželo daleko. Proč mysliti právě na tu pravděnepodobnou možnost?

Ranní rosa schla, jitro počínalo pomalu stávati se parnějším. A chalupník hovořil dále. Těšilo ho, že našel někoho, kdo ho poslouchá. Neměl dobré úrody poslední léta; ale letošního roku, bohudík, lze čekati dobrou žeň. Žita byla dobrá a pšenice nyní vypadá také k světu, chvála bohu; je dost jiných příčin k zlosti, dost jiné psoty.

Cyril Kuchař ztrácel stále více svůj klid. Jeho šprým nejevil se mu už zcela šprýmovným. Každý krok, kterým se blížili k místu činu, byl těžší, chalupník neodbočoval s cesty. Nepříjemná možnost rostla. Je to ubohý člověk, rozhodně. — A on

Blížili se k poli. Chalupník, kryje dlaní oči, díval se z dáli na pšenici.

Zneklidněl. Jeho tvář silně zčervenala. Zrychlil krok. Cyril Kuchař nedovedl mu stačiti. Nechtěl to ani. Zůstal za ním. Viděl, jak chalupník dochází k poli, jak mává vztekle rukou . . . a pak . . .

Pak se skácel na mez svého pole.

Cyril Kuchař doběhl k němu.

Ležel tu ztrnulý, jen pravá ruka jeho sebou škubala. Byla to mrtvice.

Cyril Kuchař stál bezradně nad ním.

Hleděl nechápavě a tupě. Jeho ruce se chvěly. A na nebi tiše a lhostejně plynula bílá oblaka.

Srpen 1906.

ROK
KARLA DAŘBUJANA.

Měl vyhlídku daleko do polí. Byl to kout tichý a milý; nic z hrubé, drsné banality, jež bývá na periferii velkého města. Mohlo by se to považovat za idyllu, nebýt lidí —

Hleděl rád z okna přes širý kraj. Obestřely-li ho lehké mlhy, hleděl na ně rovněž rád. Dokresloval si, co neviděl. Byl z těch, kteří spíše vidí nežli tvoří krásné věci. Jeho duše byla v jeho očích. Stával tak chvíli, jakoby čekal, zrak stále zbloudilý v polích; ale pak přejel si rukou čelo, jakoby je chtěl zbavit kouzla, a mručíval »Nic, nic —«

Kdysi, bylo to koncem března, po náhlém dešti, který přešel v pěkný slunečný den, potkal tu osůbku. Na

první pohled byla malá a titěrná; zdála se býti drobnou hračkou pro obry. Ale kolik energie bylo v té hračce! Nebylo jí možno setrvati v nehybné pose. Vše u ní byl pohyb.

Měla živý a trochu hrubý půvab žen, o nichž praví všichni, že jsou hezké, o nichž však nikdo neřekne, že jsou krásné. Brunetka s pohledem poněkud impertinentním, červenými, svěžími rty s lehce poškubávajícím úsměškem; plná a malá s nepokojnýma rukama, jež stále něco chtěly obejmouti nebo bíti. Její nohy byly příliš veliké; věděla to a skrývala je úzkostlivě. Ale její živost mařila každé úsilí.

Setkali se v parku; byl ještě tichý a pustý. Vlažný vzduch voněl jarem. Zraky jejich zkřížily se mimoděk. A lehce, jako by se to samo sebou rozumělo, nabídl jí Dařbujan svůj průvod —

Viděl ji ostatně skutečně kdysi v nahodilé společnosti. Znal její jméno, čeho bylo více třeba? Nebyla z těch, které zamítají průvod. Rozešla se se svým milým; mohl jí kdo zabrániti,

aby se dala provázet tím, kým právě se jí zachtělo?

Dařbujan nebyl ostatně ošklivý; hubený, štíhlý, snad příliš vážný. Ale byla tu konečně ona, aby odpomohla tomuto nedostatku. V ní byla všechna živost a všechen rozmar. Dovedla by třeba sochu oživiti; Dařbujan nebyl konečně sochou.

Byla herečkou předměstské scény. Netrvalo to dlouho a zasvětila ho do svých bolestí i plánů. Měla lehkost svěřování se; objímala jako Schiller miliony a tykala, zdá se, i ďáblu. Věřila v svůj úspěch; všichni ji o něm ujišťovali. Byla by dávno pronikla, nebýt zlomyslných intrik. Nutili ji stále do rolí, které jí nepřiléhaly. Věděla, odkud vítr věje; oh, ten ředitel, mohl by si již dáti pokoj! Ale nechce ho, starého dotěrného ošklivce! Není to však strašné, hráti neustále role, pro něž nemá vůbec talentu?

Osůbka se rozhovořila; historka za historkou plynula z jejích rtů. Celé předivo intrik, sočení, nechutí, bouře v kaluži. Dařbujan naslouchal spíše

zvuku slov než obsahu. Neměla skutečně nesympatický hlas. A její verva strhovala. Prohodil to či ono; záhy však bylo mu zase ponechati slova jí —

»Uvidíme se?« ptal se jí při rozchodu.

»Proč ne?« odvětila, píšíc slunečníkem v písku začáteční písmena.

»Kde?«

Usmála se.

»Někde.«

A uprchla.

* * *

Karel Dařbujan nemyslil na ni. Uviděli se však skutečně.

Bylo to asi po týdnu. Byl slunečný svěží dubnový den. Vše pučelo a rašilo. Osůbka s impertinentním pohledem se usmála. Dařbujan též.

Šli spolu chvíli rozpačitě a mlčky.

»Myslil jsem na vás,« tvrdil Dařbujan.

»Nezdá se; nesnažil jste se aspoň příliš mne vidět —«

»Byl to krátký čas.«

»Bylo to čtrnáct dní.«

Dařbujan mlčel.

»Vidíte, přiznáváte se; aspoň to.«

»Přiznávám se tedy,« skroušeně doznával Dařbujan. »Jsem však velmi rád, že vás vidím.«

»Té chvíle, že?«

»Třeba té chvíle. Co záleží na tom?«

»Jste upřímný . . až trochu nezdvořile upřímný.«

Dařbujan hleděl na ni. Snažila se mračit se. Nedovedla toho.

Vycítila instinktivně jeho pohled; jejich zraky měřily se spolu.

Dali se do smíchu. —

Byl to tedy mír. —

Mluvilo se o všem a ničem. — Neformulovaná důvěrnost dávala slovům hlubší smysl. Hlubší smysl? Bylo to těžko tak říci. Jisto je, že Dařbujan byl v líné ne nepříjemné náladě plavce, dávajícího se unášeti proudem. Nebylo to aspoň namahavé; nežádala mnoho. Byla tím výmluvnější, čím výmluvnost Dařbujanova mizela. A na konec — proč ne? Aspoň změna šedých a němých jeho dní. Bylo to ptáče ne příliš

oslnivých barev a štěbetalo trochu vulgární notou; ale neslyšeli-li jsme dlouho svěžího ptačího hlasu, může být vrabčík slavíkem. — — A snad to byl právě temperament, úplně odchylný od jeho, pro který dovedl Dařbujan ji snášeti.

* * *

Dny jara míjely rušně a rychle. Nebylo nic zvláštního v poměru, který nazývali eufemisticky láskou. Byla to opravdu láska? U něho zcela určitě ne. Nebyl schopen milovati toto stvoření, jež mělo tak málo jemnosti a něhy. Cos hrubého ve všech jejích větách a každém gestu; společnost, v které žila, s volnými a drsnými mravy, nemravy, možno někdy říci, přidávala jí snad drsnosti. Ale nebyl u ní ani nějaký odpor proti tomuto duchu. Byla jako ryba ve vodě při veselých pitkách a nehledaných žertech; přimhuřovala oči, jakoby chtěla lépe viděti. Affekt? Nebylo u ní affektu. Milovala-li koho, nebyl to Dařbujan. Snad je svedla její potřeba pomsty na nepřítomném milenci, snad hrdost, kte-

rá ukázala, že bylo jí snadno opatřiti si náhradu. Snad touha po zábavě, potřeba druhého, kdož ví. Láska však ne. Tak scény jejich pseudolásky byly právě jen divadelní hrou, hranou tu i tam. Ona byla z hereček, které nejsou ani velkolepými ani strhujícími na jevišti, které však za to nikdy nepřestanou hráti. Ku podivu, i Dařbujan vžil se do jakési role; nebyla nesnadnou, aspoň s počátku ne. Když byly však vyčerpány všechny obraty prvého aktu, přešlo se k dalším; a byl-li prvý akt příjemný, nedalo se to vždy říci o druhých. Černovlasá osůbka milovala pathetické, vzrušené scény, tím pathetičtější, čím méně bylo za nimi. Bylo to, jakoby ohlušovala nějakou prázdnotu. Stávala se žárlivou tím spíše, že Dařbujan neprojevoval mnoho žárlivosti. A tak docházelo k nepředvídaným srážkám: uzřela ho kdysi, když podával dámě balíček, který jí vypadl z ruky. — Byla z toho veliká scéna. — Zajisté že galanterie Dařbujanova měla hlubší podklad; upouštění balíčků je ostatně příliš otřepaným prostředkem. Dorozuměli se zajisté;

ale chtějí ji mít za blázna, mohou to otevřeně říci.

Čím absurdnější vše bylo, tím zatvrzeleji prováděla svoji roli. Věřila jí snad posléz. A náhle, bez přechodu téměř, přecházela do role zamilované a do role trpitelky; obrat mnohdy těžko snesitelný. Ubohá, zrazovaná milenka rozslzela se a roztklivěla; nikdo neučinil jí nikdy nic dobrého. Zajisté on je brutální chlap, který předpokládá, že není už třeba žádných ohledů. Myslí si o ní ne nižší věci a chová se podle toho. Má ostatně pravdu. Proč netýrat, dá-li se někdo týrati? Neboť je to tyranství, co provozuje (Dařbujan strnul, slyše to po prvé, v naprostém úžasu; později však přivykl své roli). Příval prudkých slov neustával; námitky byly marny. Tož Dařbujan mlčel. Tím hůře. Nestojí mu už ani za slovo, došla věru daleko. Tyranství dostoupilo vrcholu. —

Posléze se rozešli. Byl to snad nejradostnější den jejich styků. Její milenec odhodlal se k návratu. Vše bylo zapomenuto. Ba, v úplnosti toho štěstí

zvážněla ona náhle; loučila se s ním nesměle a plaše. Cítila k němu soucit; ubožák, bude jistě nešťasten. — — Neměl dosti brutality, aby urazil pozdní její něhu. — — Odcházel, jakoby zlomený; provedli rozchod velmi úctyhodně a taktně, dva lidé, ochotní záhy na sebe zapomenouti.

Nikdy snad neviděl Dařbujan tolik zeleně. Prvé jaro bylo vlhké a nyní krásný čas: vše bujelo, trávy i květiny. Dařbujan chodil lukami, prudce se rozvoněvšími, pěšinkami v polích s rytmickou hudbou klasů; vše mu bylo nové a opojné. Kolik let nevyšel tak z těžkého, dusivého vzduchu městských ulic! Nebylo to ještě parné, zpráhlé léto, které pouze znal; zralé jaro spojovalo v sobě půvaby obou dob.

Prvé dny nesetkával se s nikým kromě vesničanů. Cítil radostné uvolnění; nižádné setkání, jehož by se bál! Nižádné rozrušující scény! Klid, jasný, úžasný klid. Byl jako zajatý, vyšedší z dlouholetého vězení, z malé, temné komůrky, která mu byla světem. Věci ho zaslepovaly.

Kteréhosi večera, vraceje se domů, unaven dlouhou procházkou, zaslechl zpěv. Zněl z domku, který stál, kryt zelení stromů, až na kraji vesnice. Byl to ženský hlas, který zpíval píseň Schumannovu.

Byl večer; hvězdy zasypaly nebe. Dařbujan cítil lehkou malátnost. Zpěv mu připadal krásným. Pohnutí ho přemohlo. Slyšel slova písně, hovořící o neštěstí; všechny jeho tesknoty vybavily se v jeho mysli. Dařbujan připadal si ohromně nešťastným, a ku podivu, bolest jeho neštěstí byla slastná. Nehýbal se; z pošetilé bázně, že jeho pohyb může zaplašiti zpěvačku. Zpívala sice u otevřeného okna, ale v šeru mohl sotva pozorovati cosi bělavého ah, v přílišné neurčitosti) mezi křovím.

Když zpěvačka dopěla, čekal Dařbujan ještě dlouho. Marně. Neuslyšel už jediného zvuku.

Té noci měl podivné sny. Neusnul dlouho; k ránu až neklidným, lehkým spánkem. Zdálo se mu o starých pohádkách. Byli to staří králové s bílými vousy, splývajícími až po pás. Byly to

krásné princezny, jež bylo možno milovati; byla to dobrodružství a láska.

Ač nevyspalý, vstal Dařbujan časně; procházel se velmi dlouho zahradou. Zdálo se, že čeká, vyjde-li kdo z domku na konci vesnice. Neustával tam upírati zrak. Ale nikdo nevycházel. A Dařbujan, zaujat nějakým snem, vyšel sobě do lesa. Na stráni u cesty uzřel polní kvítí. Sehnul se a utrhl je. Usmál se sám svému činu. Komu květy? Neodhodil jich však.

Na kraji lesa, u starého dolu, ulehl Dařbujan v trávě a poslouchal ptáky. Říkali mu zvláštní historie. A nebyl on čarodějník, který rozumí všem hlasům?

* * *

Slečna, která zpívala, zvala se Jiřina O.... Byla zde s matkou, jež najala na léto byt v statku na kraji vsi. Slečna byla po nemoci. Hledala zde klid. To bylo vše, co Dařbujan zvěděl.

Při prvém setkání nedovedl se vymanit z dojmu písně, kterou slečna Jiřina zpívala. Díval se na ni, jako by

zkoumal, kryje-li se s jeho snem. Všimla si toho; hleděla na něho tázavě. Dařbujan byl zmaten.

Měla skutečně bohatý zlatý vlas princezny z pohádky. Její čisté, modré oči (jaký to byl odstín temné modře?) byly také oči princezny. Ale princezny bledé a slabé, stonavé neznámým hořem. Připadala Dařbujanovi útlou jako dítě. Podivno, nepodobala se nikterak své matce, dámě silné a zdravé.

Dařbujan děkoval společnosti, která nedala vyniknouti jeho zmatku. Slova Dařbujana ztrácela se v ní na štěsti stejně jako jeho náhlá a málomyslná odmlčení těch, již se marně snažili se vysloviti. Ale Dařbujan byl si příliš vědom rozpaků, které se tím pouze množily. Mrzel se sám na sebe. Jiřina mluvila málo; ale vzpomínal pak na její krátké, melodické věty, v nichž, zdálo se mu, krylo se nebezpečné kouzlo. Bylo to pokračování písně, nějaký vznešený pocit, vyrůstající nad dny a nad místy, vysoko, výše. Ale má Dařbujan křídla, aby sledoval smělý let?

V jejích hlubokých a krásných očích hořel chorobný až lesk. Hleděla do světa, jakoby ho přehlížela. Ne malicherným pohrdáním affektace, její oči přehlížely, jako by zvykly mnohem více viděti. Pohyby její byly téměř neslyšné a nepozorovatelné. A ve všech byla ne úplná únava, ale mdlost. Byla to bytost, jež se zdála právě tak býti duchem, jako impertinentní osůbka Dařbujanova jaro (jak bylo náhle vzdáleno to jaro!) tělem.

Byl to sen, který váhal se materialisovati. A Dařbujan by ho chtěl míti na zemi, blíže. Takto měl dojem, že rozplyne se do mlh, zmizí mu s očí.

* * *

Setkávali se častěji. Ale nikdy ji neslyšel zpívati. Učinil kdysi narážku na její zpěv. Litoval toho; zachmuřila se a její výraz stal se přísným. Matka se usmála a pravila mu: »Má strašně nerada, poslouchá-li ji někdo.«

Nyní nezpívala. Sedala mlčky u okna mezi květinami. Nebo dlela v malém

improvisovaném altánku v zákoutí zahrádky; čítala tam — — Dny byly horké a malátné a tam bylo dosti stínu

Mizela mezi svými knihami. Co v nich hledá? Dařbujan cítil, že mu uniká. Nebyl nikdy vášnivým čtenářem. Přece však učinil pokus hovořiti s ní o knihách. Vycítil záhy její reservu. Jakoby se ohradila sedmerými hradbami. Říkala slova, jež zněla zcela jinak než u jiných lidí. Dařbujan pravil jí kdysi: říkáte-li j a r o, není to naše jaro; říkáte li život, není to náš život. A kdybyste říkala l á s k a —

Zarazil se tehdy; plachá červeň zalila jeho tváře. Ale Jiřina nedala se zmásti jeho slovy; změřila ho vážným, skoro přísným pohledem a pravila pak tiše, ale důrazně:

— — Neříkám toho slova — —

Sedmerá hradba zůstávala; nebylo možno přes ni. Dařbujan marně čekal: nějaké slovo, nějaký obrat, nějaké rozřešení? Mluvil k ní občas jako k žádné ženě; ale nebyl si také jist, byla-li to žena, která ho poslouchala.

* * *

Navštívili kdysi blízký starý hrad Rozvaliny naplnily lidské hlasy. Společnost roztrousila se po hradě; Dařbujan zůstal s Jiřinou u staré věže, odolávající větrům i dešti.

Jiřina rozhledla se po pustnoucím nádvoří. Její oči se rozzářily. Zdála se jimi laskati všechnu minulost jako někoho známého a drahého.

Dařbujan všiml si jejich výrazu. Žárlil na to vzplanutí.

»Líbí se vám ty sešlé zdi?«

»Líbí se mi vše, co zašlo. Vidím je, jak byly druhdy. A připadá mi, že žila jsem v tom, co zašlo, tak mnoho, že mi zbývá málo na nynější život —«

Mluvila poslední větu bázlivě, skoro plaše. Dařbujan byl sklíčen; bolest přela se v něm s lítostí — — Čekal ještě něco; ale nemluvila už. Její rty byly zamčeny; a její oči ztratily svůj dřívější výraz —

Zašli k studni. Byla hluboká. Dařbujan naklonil se přes zábradlí. Studeno ho oválo. Ah, ano, tam dole skryt zly nějaký démon, lovící jako pavouk do svých sítí lidské duše.

* * *

Ale, třeba čas pobytu chýlil se ke konci, nepřicházelo čekané rozřešení. Chodili velmi blízko a velmi daleko sebe.

Posledního večera vracel se Dařbujan z melancholické procházky, procházky na rozloučenou. A tu se mu přihodilo, nač tak dlouho čekal. Z okna Jiřinina zněl zpěv. Tentokráte neznal píseň, kterou zpívala; stanul v tmách, sklíčen její zádumčivostí. Viděl v mysli její hluboké, horečně se lesknoucí oči, její jako navečerní, podivnou krásu časných západů. Zpívala slabým, ale čistým hlasem. Smutek vzmáhal se při tom zpěvu; nevysvětlitelné hoře přepadlo Dařbujana. Ale nebylo to sladké hoře onoho večera; prudčí a sevřenější hoře —

Pocítil touhu jíti k ní a říci jí všechno. Všechno — co bylo všechno? Co chtěl říci? Co bylo vlastně to vše? Láska? Opravdu láska? Nedovedl říci. Něčeho se nedostávalo. Mohlo se mluviti o lásce k ní a u ní?

Píseň dozněla. Dařbujan váhal. Pak přistoupil blíže. Pozdravil.

Tentokráte se nezalekla; hleděla na něho smutně, ale bez výčitky.

Stáli tak mlčky.

Posléze promluvil Dařbujan:

— Odjíždím zítra, slečno — —«

— Zítra, opakovala. Ale nedovedl by říci, jaký přízvuk dala jeho slovu —

— Odjíždím zítra a — —

Zde se zamlčel; náhle, bez přechodu, dodal:

— Zpíváte krásně —

Zvážněla.

— Nemluvte o tom —

— Budu na vás vzpomínati —

Neodpovídala.

Hoře Dařbujanovo provalilo hráze —

— Nemáte pro mne slova? Kdybych byl daleký, nemožný, zašlý! Omšelý jako zdi hradu a temný jako jeho studně — Ale tak! Nemluvíte! Nepromluvíte — —

Sklonila hlavu. Její oči zamlžil smutek. Podala mu ruku a pravila tiše:

— — S Bohem! Až zajdete . . najdu snad slova.«

Dařbujan pohlédl na ni, na její křehké a útlé tělo, jež bál by se obe-

jmouti, aby je nezlomil. Hořkost jeho pominula. Ale jeho smutek stal se intensivnějším. Oh, ano. Nechtěla nikdy na zemi; bála se její půdy. A on neuměl lítati v ohromných výšinách, nestačil na to svými malými křídly. Frivalní osůbka podávala mu jen pohyb, chtivost, dramatické scény — A zde ty smutné oči dávaly svůj horečný lesk, ty rty jen nápěv neurčité a plaché něhy, nejasný sen kraje v mlze. Ta mlha byla tak skličující jako přílišná určitost té druhé —

Zlá bázeň počínala Dařbujana svírat: nenajde nikdy, čeho hledá, dvě jeho touhy nebudou nikdy v rovnováze. Vždy něčeho se bude nedostávat k plné harmonii, nikdy nebude ztělesněn jeho sen.

Stáli tu v tmách. Nebyly to pouze tmy večerní. Stáli, tuše se spíše než poznávajíce v přítmí.

Nebude nikdy možno překročiti plot, který je mezi nimi.

* * *

Když se vrátil podzim, vrátil se Dařbujan do svého pokoje ve vysokém domě na periferii.

Byl samotářem mnohem ještě větším od svého návratu. Bál se společnosti; bál se pohledů, jež by mohly dotíravě vniknouti do hlubin jeho smutku.

A, jako druhdy, stával opět u okna, hledě do polí. Přicházely opět mlhy, jako tenkráte. Dařbujan díval se do nich někdy dlouho, dlouho. Zrak jeho bloudil v polích, jakoby chtěl někoho tam poznat. Čekal někoho? Čekal přeci někoho? Čekal-li, nepřicházel čekaný. Neboť Dařbujan posléze, chtěje se zbaviti kouzla, přetřel si rukou čelo a opakoval si smutným, tichým hlasem (ah, jak smutnějším a tišším než tenkráte!):

»Nic, nic — —«

1902 — Březen 1906.

KLÍČ.

Povídka o zločinu.

I.

Ves žila dlouho klidný život. V neděli přinesly vlaky výletníky z města: lesy oživly nezvyklým ruchem; hovor a smích přerušil staleté ticho rozložitých dubisek. Pak přišel však týden vracejícího se klidu. Přerušení neděle bylo jako sen.

Kteréhosi roku zbloudil sem podnikavý muž. Zkušeným zrakem změřil vše okolí; ocenil výhodnost spojení a blízkost lesa. Vzal v úvahu mírné stoupání terrainu, blízkost řeky, mnohem čistší, nežli zvykl viděti. A podnikavý muž se rozhodl energicky a rychle.

Ještě toho roku nezvyklí lidé přicházeli do vsi. Všecek život v ní se změnil. Pracovalo se. Stavělo. Podni-

kavý muž projektoval několik vill. Stavba rychle pokračovala k úžasu a nepokoji domácích. V listech denních proskakovaly noticky. Šuškalo se cosi o lázních; ves stávala se slavnou.

Příštího roku bylo dílo hotovo. Villy čekaly své pány. Byly vzhledné, elegantní. Nesly pyšná jména; podnikatel znal svou věc.

Villy čekaly a dočekaly se.

II.

Trochu stranou, na svahu výšiny dominující kraji, stála villa Dobré Naděje. Byla největší rozsahem stavení i zahrady. Zahrada byla skoro parkem. Přirozená poloha podporovala úmysly stavitelovy. Bylo tu mnoho starých, stinných stromů, které bránily dotěrné pozornosti zvenčí. Villa se skrývala; pouze před ní bylo prostranství volné a poseté květy. Ostatek byly husté stromy a divoká křoví, bezpečné útulky v žáru slunečním.

Villa měla záhy pány. Páni, to byl pražský průmyslník, odvážný spekulant,

padesátník, energický, suchý, reservovaný; byla to jeho žena, třicetiletá, kvetoucí, s žárnýma modrýma očima Markétky. — Tato Markétka měla přes to dvě děti; osmiletého hošíka a šestiletou dcerku.

Manžel přijížděl sem nepravidelně; nebylo času nazbyt. Ale ostatní rodina stačila, aby oživila villu i zahradu. Děti hrávaly si na malém improvisovaném hřišti před villou. Křik jejich mísil se se zpěvem ptáků. Ze sousedních vill přicházeli malí druhové a družky.

Paní se ráda procházela osamělými, temnými cestami. Zahrada voněla květy, večery bývaly krásné. Byly tu ostatně také společnosti, menší i větší. Villa Dobré Naděje znala přitahovati. A vše se tu zdálo mírem a spokojeností; villa nesla právem své jméno.

III.

Mezi návštěvníky byl zvláště jeden, který byl horlivější druhých. Hrával si s dětmi jako jejich kamarád; mluvil s manželem o spekulacích a s paní

o květech ... či také o mnohých jiných věcech. Emil Šop byl statný muž, pětatřicítiletý, zdravý a svalnatý; bavíval děti ukázkami své síly. Nebyl krasavec v běžném slova smyslu; rysy jeho byly nepravidelné a snad i nehezké. Ale jeho oči dovedly vzplanouti zvláštním a imponujícím žárem a jejich moc dovedla změniti výraz celého obličeje.

Robustnost Šopova neměla nic hrubého. V chování byl jemný a pozorný; v malichernost však nikdy nepřecházel. Zkusil téměř všecko a znal téměř všecko; prošel snad všemi díly světa a podnikl snad nejdobrodružnější spekulace. Nic nedovedlo ho zdolati; nezdar byl mu vzpruhou. Tak vedl život nejistý a podivuhodný, který muži imponoval.

Jedna věc byla tabula rasa u něho: nebylo slyšeti o něm pikantních klepů, galantních příhod, zlomyslných narážek. To budilo pozornost. Výklady byly různé: nebylo ničeho, nebo to byla upjatost Šopova, shoda okolností?

Znal to vše manžel? Kdož ví. Znala to manželka? Snad.

Emil Šop se těšil její přízni. Byl prvním ministrem, jak říkala s úsměvem. Vykonavatelem jejích okamžitých rozmaru, ukracovatelem dlouhé chvíle, dobrým společníkem. A něčím více? Nic v jejím chování tomu nenasvědčovalo. Chovala se k němu vlídně a přátelsky, s touže nenuceností, jako k tolika jiným. Ani Šop nemohl vzbuzovat podezření. Kontroloval každé slovo, každý pohyb. Zdálo se, že až úzkostlivě vyhýbá se všemu, co by mohlo buditi domněnku intimnějšího zájmu. Ani nejnebezpečnější detektivové, děti, nepozorovali ničeho. A co by mohlo ujíti naivně pátravým pohledům nezkalených jejich očí?

IV.

Paní villy Dobré Naděje mluvila, jakoby vše bylo za ní. Láska i život. Usmívala se mírně a shovívavě jako stařena, která vše chápe a v nic už nevěří. Vodila své děti jako zřejmé

usvědčení odešlé mladosti; bylo až cosi koketního v tom tak akcentovaném mateřství.

Někdy však jakoby její léta uletěla, odvanuta jarními větry. Byla hravé a skotačivé dítě. Z matky stávala se náhle sestrou. Její oči zaleskly se mladistvou radostí. Odložila všechnu resignující moudrost dřívějších chvil. Usmívala se na vše, děkujíc, že vše na ni se usmívá. Rejdila s malou Lidkou a Otíkem do udychání. Starý, mručivý Řehoř, muž, jehož úkolem bylo, zcivilisovati bývalou pustinu, hleděl na paní villy, jako by ji nepoznával. Jeho těžkopádná chápavost byla zmatena. Hm, hm, broukal.

Pán villy Dobré Naděje nechápal ostatně těchto přechodů rovněž. Neodepřel si mnohdy posměšných gloss. Paní zarazila se pak náhle, úsměv mizel s jejich rtů a ona přecházela v obvyklý moudrý svůj tón.

— Bylo to pošetilé? — ptala se. A nečekajíc odpovědi, dodávala zase už rozšafná a vážná:

— Bylo! —

V.

Od těch dob byla paní opatrnější. Skrývala se před manželem a vůbec před lidmi jako plaché ptáče. Musilo to býti někde stranou, kdy dala se svésti k oné hravosti.

Také něco jiného skrývala.

Bylo jí někdy k smrti smutno. Nevysvětlitelná bázeň a nevysvětlitelná lítost rozdíraly jí nitro. Jakoby večer přicházel a ona byla na cestě — — Bude nutno jíti v tom šeru a zakřiknouti plachý onen strach? Neboť nesmí ani slovo vyjít z jejích úst; jediný výkřik — Bála se studených a udivených pohledů.

A její ruce rády by zachytily něco prchajícího. Klid, který znamená konec? Bojí se ho ještě.

Ach, ještě moci vykřiknouti! Ještě moci obejmouti celou touhou srdce!

VI.

Kdysi přišel Šop do villy a nenašel nikoho tam. Služka řekla, že paní je za villou, u rybníčka. Šop se tam vydal.

Pod starým dubem u rybníčka seděla paní na lavičce. Seděla s hlavou skloněnou a zřejmě neslyšela jeho kroků, zabrána do hluboké melancholie.

Teprve když Šop se přiblížil až k ní, vytrhla se ze svých bolestí. Vstala rozpačitě, s nejistým pohledem —

Šop četl v něm slzy —

Zadíval se na ni důtklivě a tázavě.

»Plakala jste, milostivá paní — « pravil tiše —

Pohleděla na něho beze vší rozpačitosti a nejistoty dřívější.

Byla to náhoda, že přišel té chvíle? Byla to více než náhoda? Cítila potřebu promluviti, svěřiti se —. Vše tak dlouho zamlčené ji dusilo — — Neuleví se jí, zbaví-li se toho břemene?

»Máte pravdu; plakala jsem. A bylo proč plakati,« odvětila hořce.

VII.

Některé večery mají tak vášnivý dech. Vzduch hladí a hvězdnaté nebe zvoní nad hlavou. Vše mate srdce. Nemůže

za takových večerů přecházeti přátelství v lásku? Hranice překročila se snadno; a není už zastavení.

V zahradě villy byly tmavé, stinné cesty, kryté z obou stran hustým křovím. Když utichal ruch ve ville a umlkaly hlasy, procházela se paní časem tou končinou. Ty procházky v tmách měly nebezpečný půvab. Sladká malátnost jímala srdce. Nebyl život tak málo živý a nebylo tak málo lásky v něm? A nebyla paní v květu svých let? A nebyly oči Šopovy tak záhadné a svůdné hloubky?

Osamění cítilo se intensivně a po stesku přicházela touha. Mladost přece neodešla docela. Odcházela však rozšafnost a klidná moudrost —

Chvíle zápasu a chvíle podlehnutí. Kteréhosi večera nesl si Šop z villy »Dobré naděje« klíč. Drobný, titěrný, lesklý klíč.

VIII.

Do villy vcházelo se vraty od silnice. Ale byl ještě jiný, postranní vchod. Malá vrátka vedla do polí. Na pěšinu,

ztracející se v jejich velikých rozlohách, V zákoutí, nejpůvabnějším z prostorné zahrady, byla ve zdi malá vrátka, jež příliš skřípala do noci; zvuk sladký a děsivý pro tu, která čekala.

To byla vrátka, k nimž dostal Emil Šop klíč.

Tato končina zahrady bývala zcela pustá. Z polí nepřicházel nikdo do villy. Byla to kratší cesta k nádraží, ale cesta ve tmách málo pohodlná. Nechodívalo se tedy večer tudy.

A to byl směr, kam táhla neodolatelná moc Šopa. Klíček se mu zdál ohromným bohatstvím. Byl to důkaz štěstí. Jeho symbol. Kolik půvabných slov dovedl říci! Kolik slibů a vzpomínek!

Kolikrát Šop vytáhl klíč, jsa o samotě. Chtěl se ujistiti. Ano, klíček byl zde, ne tedy sen, ne tedy illuse!

A zahrada voněla tak půvabně tou dobou. Bylo tam tolik do noci otevřených květů.

IX.

Chvíle čekání tak dráždivě a krutě šťastná — —

Zšeřilo se už; děti šly spat. Je krásný večer. Pršelo za dne a nyní vše je tak rozkošně svěží, plné lahody a vůně —

Paní vyšla z villy. Prošla pomalým krokem volné prostranství před ní. Mimoděk zrychlovala krok a skončila letem.

Bylo příliš brzo. Ticho. Neslyšet hlasu.

Paní stála u zdi. Byla by tak ráda pohlédla přes ni do polí, aby předstihla o vteřinu blížící se štěstí. Ale zeď byla příliš vysoká. Stála, čekajíc; stála krásná a bílá, zalita svitem měsíčným.

Z dálky jakés houkání; sova; a opět nic.

Nebyl to krok?

Ne. Mýlila se. Jaké zklamání —

Napjata všecka, zemdlena očekáváním, jehož by se nechtěla vzdáti, naslouchala paní villy Dobré Naděje. Chvěla se všecka. Rozčilení ji přemáhalo. Musila se opříti o mohutný javor. Jaká slabost! Neodvracela přece zraku od malých vrátek.

Zachvění celé bytosti, ohromivý jásot: slyšeti krok. Jistě slyšeti krok —

Okamžik. Jaký okamžik!

Klíč zarachotil ve vratech.

X.

Kteréhosi dusného srpnového večera stala se ta příhoda —

Nějaký osamělý muž kráčel cestou zahradní; nějaký osamělý a zdálo se, zbytečný muž. Byl to manžel. Nebyla to doba, kdy jindy přicházíval. Pražský vlak přijel už přede dvěma hodinami; maličkost však zdržela pánův příchod. Rozhovořil se s kýmsi známým o chystaných podnicích, zdržel se u něho až do chvíle tak pozdní. Nebyla to nedůvěra, která ho nyní vedla. Šel veselý, pokud vůbec dovedl veselým býti.

Cosi však v ztemnělé zahradě vyprovokovalo jeho nedůvěru. Šel nyní opatrně, jakoby se bál, že vyruší plachého ptáka...

Na konci cesty, zcela až na konci, zahlédl bělavý stín. Co mu říkalo, aby vyzkoumal tajemství tohoto stínu?

Mohl to býti kdokoliv; služka, vrátná, zahradník.

Stín zdál se blížiti. Muž se ukryl v křoví. Nebylo to směšné pro jeho věk, hráti si na schovávanou? Ale muž neusmíval se komice příhody; výraz jeho byl ledový a přísný.

Stín blížil se opravdu. A nyní to byly vlastně dva stíny, které, žel, příliš splývaly v jeden. Muž v křoví stál bez hnutí; naslouchal, hleděl — Nic ho nevyrušilo z té posice. A byly věci, které mohly vyrušit. Ta letní noc volala všechnu lásku.

Ale muž v křoví nevystoupil. Nic nezašelestilo. A milenci přicházeli.

Bylo to dlouhé loučení, k smrti dlouhé pro někoho, kdo by cítil. Muž v křoví necítil však nic než zlobu vlastníka, kterému kradou cenný předmět. Byla to zloba hlavy a ne srdce; studená zloba, plná smrtícího jedu. Nevybuchla, ale také nedovedla odpustiti. Zloba, která s rozvahou čeká na vhodnou chvíli. Vše živí takovou zlobu: každá vteřina, o niž se prodloužilo loučení, byla palivem

pro onen oheň. Oheň? Ne, to nebyl oheň — oheň ničí rychle a okázale.

Klíč zarachotil ve dveřích mnohem truchleji než dříve pro opuštěnou. Nesliboval už polibků ani objetí. Poslední slova, šeptaná do noci, umlkala. Ticho.

Chvíle přešla. Žena se nehýbala. Pobyt na místech, kde před chvílí meškal ještě odešlý, byl jí poslední rozkoší. Stála zde bledá a rozkošná v záři měsíce. Bolest rozchodu dodávala jí půvab tesklivostí, jež není ještě úplným smutkem — —

Muž se zlobou vlastníka vystoupil tiše z křoví. Kráčel volným, klidným krokem k ženě —

XI.

Setkání toto mělo cosi ohromujícího.

Přechod byl příliš náhlý; překvapení příliš neočekávané.

Podezření mučilo ženu. Co znamená ten náhlý příchod? A viděl přicházející něco z předchozího výjevu?

Černé myšlenky, tak mnoho odůvodněné, nezdály se přes to míti pravdu.

Manžel mluvil klidně, nevzrušeným tónem, který zdál se jen míti cosi pichlavého v sobě. Ale nebyl to obyčejný dojem jeho řeči?

— Zdržel se návštěvou u dobrého známého. — Důležitý rozhovor. — Jedná se o velmi výnosnou spekulaci, kterou podaří se asi zrealisovati. Dnes umluveny všechny podrobnosti. Nyní přišel. Překvapilo jí to patrně? Je nějak nesvá. Choroba? Vyšla ven a nyní je jí chladno. Chvěje se. Bude nutno jíti domů. Co dělají děti? —

Poslední slovo vyvolalo nejchmurnější představy matčiny. Oh, ano, děti. Nemohlo býti raffinovanějšího připomenutí. Děti! Nemyslila na ně! Jakoby jich nebylo. Malí ti její druhové, drobní a švitořiví přátelé! Úzkost ji drtila. Milovala je tolik a ony ji. Hleděly na ni tak důvěřivýma očima. Což kdyby vše vyšlo na jevo a chladný ten muž s pichlavým pohledem vzal jí její děti, opíraje se o necitelné litery zákona?

Zachvěla se při té myšlence.

Její muž všiml si toho.

»Je ti skutečně chladno,« opakoval. »Půjdeme —«

A záhadný a nevyzpytatelný pokračoval:

»Takové večerní procházky jsou nebezpečné.«

XII.

Děti už spaly, když se vrátila do villy.

Připlížila se tiše po špičkách k jejich loži.

Spaly klidně; pravidelný jejich dech byl jediným slyšitelným zvukem v pokoji. Neviděla v tmě jejich tváří (rozžehnouti světlo nechtěla, aby jich nevzbudila). Domnívala se však viděti růžové líce malých spáčů. Smutek ji pojal. Jak by snesla, aby hleděly na ni jako na vinnici? To by byl konec.

Konec? Bránila se té myšlence. Ale ač absurdní a krutá, vracela se neustále. Bylo nutno rozhodnout se. Voliti.

Poprvé po tolika vášnivých dnech přešlo opojení a mrazivá skutečnost

ovanula její srdce. Její láska byla úskalí; ať aspoň ti drobní spáči neztroskotají s ní. Muž tuší přece něco, třeba neznal jistoty. A netuší-li, není možno že zítra bude vědět? Stačí náhoda jako dnes. Chodila denně lehkomyslně po kraji propasti. Snesla to, poněvadž nenapadlo ji hledět dolů; nyní však, jakmile pohlédla, přemůže ji závrať.

Děti žádají a ona nedovede jim odříci — S bohem, krásné večery, opojující chvíle, prchavé okamžiky rozkoše a štěstí, tak draze kupované. Její volba je učiněna. Rozhodla se zde u lože dítek. Jen tak nebezpečí pomine.

XIII.

Jaké to chvíle přišly potom! Jak zlá noc! Jak mnohem horší ráno! Oběť nebyla tak lehká, jak myslila v prvé chvíli. Paní villy Dobré Naděje klesala časem pod břemenem svého kříže. Jak vysvětlit svůj úmysl tomu, koho miluje? Jak uhájiti ho, miluje-li sama? Vedla krutý boj. Tam horouci slova, svůdný a velitelský pohled, široká

k objetí ochotná ramena. — Ten hrdý, vášnivý muž trpěl, cítila to. Jeho láska nebyla planým tlachem a okamžikovým vzplanutím.

A zde jen dvě malé děti — —

Zvítězila; s jakými obětmi, věděla pouze ona. Znala dobře, s čím se loučí; znamenalo to smířiti se s chladným podzimem. A přece psala.

»— — Nemiluji vás už. Nemohu vás milovat. Byla to vůbec láska? Snad. Nemluvím už o ní. Nebudete na mne zle vzpomínat?

Jak můžete vy, který jste prošel světem, smířit se s nebohým naším koutečkem? Co zde? Vše je hotovo, odbyto. Odjeďte odtud; bude tomu mnohem lépe. Neříkám hned; to by bylo nápadné. Ale někdy brzo, máte snad nějakou nutkavou záležitost, která vás odvede jinam.

Přeji vám, abyste ji přivedl k šťastnému konci. Až se uvidíme (ne snad příliš brzo, obávám se), povíte mi o tom.«

Co jí stálo několik řádků! Hledala stále slova, která by vydráždila jeho hrdost! Pak roztrhala list; bolest mlu-

vila z něho přiliš zřetelně. Něco jiného, něco jiného! Psala znovu; náhle dala se do prudkého pláče. Ne! Bylo to nad její síly.

A druhý den zase ten boj.

Když konečně dopis odeslala, pocítila chladný klid: klid spíše z únavy než z vnitřního vyrovnání.

Odumřela něčemu.

XIV.

Šop přišel ještě jedenkráte, chladný, officielní.

Vyhlídl den, kdy pán villy se vrátil. Mluvil o dlouhých cestách, na něž se chystá. Obchodní záležitosti vedou ho do Jižní Ameriky.

— A pak? — ptal se manžel hledě na něho studeným svým pohledem spekulanta.

— A pak? — opakoval Emil Šop. — Nevím. —

Obrátil se k dětem. Přinesl jim dárek.

— Vrátíte se zase, pane Šope? — škemraly.

— Ne příliš brzo — odpověděl Šop, usmívaje se.

Žertoval s dětmi ještě okamžik. Pak se ceremoniálně loučil.

Muž odešel na chvíli. Děti hlučely na chodbě; házely tam míčem.

Emil Šop pohlédl vážně a smutně na paní villy Dobré Naděje.

Sklopila zrak a její tváře se zarděly. Cítila velikou slabost; opřela se o fauteuil, aby neklesla. Kdyby byl nyní chtěl, neměla sil mu vzdorovat.

Šop chápal jinak její pohnutí a bezděčné její couvnutí.

— — Nebojte se, — — zahučel. — Nebudu prosit! —

Poklonil se znovu zdvořile a políbil odměřeně její ruku.

Druhý den skutečně odejel, neznámo kam.

XV.

Paní villy Dobré Naděje (jak zlomyslný dovede být název!) uchýlila se k dětem. Snažila se býti takovou, jako druhdy. Činila vše, nač si vzpo-

mínala, že to činívala jindy. Nebylo to však totéž.

Kteréhosi odpoledne (den se už krátil a šera bývala tak smutná) hrála si s dětmi na schovávanou. Měla je hledat. Šla z cesty na cestu, prohlédla křoví. Nikde nic.

Zbýval jediný kout a tam se bála jít. Poblíž zdi, kterou přečnívaly známý jasan, šla pěšinka k malým vrátkům do polí. Od onoho večera nešla po té pěšince.

Stála nerozhodně pod starým dubem, z něhož pršelo listí. Za keři u zdi kmitly se Liduščiny šaty a bylo slyšeti veselé šuškání dítek. Cítila, že nemožno zde déle váhat. A vkročila, chvějíc se, na ona místa.

Mlčky ukázala rukou na koutek, v němž děti se ukryly. Děti vybuchly v smích nad tak dlouhým hledáním. Ale matka nepřipojila se k jich veselí. Všimly si toho. Odvrátila od nich tvář, nemohouc zatajit slzy.

»Maminka pláče, maminka pláče!« zvolal udivený Otík. Neříkal to tenkráte Emil Šop?

A Lidka, svraštivši mladé čelo v komické vrásky, ptala se:

»Ublížil ti někdo, maminko?«

Neptal se tak nějak tehdy on?

Matka nepřemáhala se už. Zaplakala prudce hlubokým, bolestným pláčem.

Vzpomínka byla příliš mocná. Nesnesla té blízkosti. Strhla všechny hráze tak umělé postavené. Nebylo ničeho než bolest srdce.

Posléze se paní vzpamatovala. A hladíc jemně vlásky děti, šeptala.

»Máte maminku rády, mnoho rády?«

XVI.

Nikdy nemilovala paní villy Dobré Naděje tolik hudbu. Hladila něžně raněné její srdce; opojovala aspoň, nedovedla-li utišit. Byly to zvláště housle, které volaly nesmírný jakýs stesk, kterého nemohla se vzdát. Zapomínala na vše v takovém okamžiku; okolí pro ní neexistovato. Té zimy nevynechala v městě jediného koncertu.

V takových chvílích opojení zdálo se jí, jakoby ji tóny písně líbaly něžně;

jindy zase vášnivé, strhující zvuky nesly ji jako pírko do daleka. Zavřela oči a oddávala se smutné té rozkoši. Ale byl hrozný okamžik, který jí všemu vracel: potlesk, který provázel konec. Jeho brutálnost působila jí strašnou muku. Toužila, nechat vyznít vše tiše a teskně, zmírat posledním chvěním dlouho ještě, kdy už sluch neslyší — Býti sama! Slyšeti sama jedenkráte smutné to zmírání —

XVII.

Šla jarní krajinou. Hluboký úvoz vedl k řece. Dala se převézt. Za řekou byly louky a pole, cizí kraj. Lehký vítr ohýbal stéblo tráv a cuchal její vlasy. Bezděky je urovnávala neschopna myšlenky ani vzpomínky.

Došla k trati. Zadívala se na koleje, určité a neměnné koleje, které přece vedly tak daleko. Cizina, jiný kraj, jiná města! Zapomenutí!

Telegrafní dráty bzučely. Jak vzrušený a neochabující hukot! Kolik smrti a životů nesly ony dráty, kolik osudů!

Ohromné rozlety, úžasné vzrušení, mohutné vášně! A to vše dohromady vlívá se v napjetí úsilné hučení neměnící svého výrazu.

Vzpomněla, jak jako děcko poslouchala ráda píseň telegrafních tyčí. Snila tehdy o podivném štěstí — — Smělý let do neznámých dálek, dobrodružné výpravy srdce. Nezbylo nic z jejích snů.

Telegrafní dráty hovořily tehdy — Dětí mini všemu rozuměti — To hučení bylo slibné. Nyní mělo hořký zvuk žalostných nutností. Osudy sevšedněly, dobrodružnost vybledla. Nebude už nic?

A ještě jedenkráte vrátil se Emil Šop, dříve tak hovořivší tony hudby. Z hučení zněla jeho slova. Říkal nyní, co jeho hrdost bránila mu říci? Nezapomněl tedy na ni ještě, že má moc mluvit k ní přes země a moře?

Bezděčně rozpiala ruce. Oh, není tu nikoho kromě telegrafních tyčí. Paní villy Dobré Naděje usmála se hořce. Vzpřímila se a šla dále omamným jarem. Nad její hlavou jásala píseň skřivana.

XVIII.

Toho dne na večer dívala se paní napjatě do zrcadla. Je ještě krásná? Kolik dnů bude ještě krásná? A pro koho?

Villa byla vězením. Její muž žil vedle ní jako pozorný nepřítel. Jeho ostré šedé oči mívaly mnohdy výraz, který jí lekal. To ve chvílích, kdy se domníval, že není pozorován. Zrak jeho, jindy chladný, vzplanul pak za okamžik zlověstným plamenem.

Nebylo v něm lásky ... Nebylo v něm nikdy lásky ... Jak se to stalo? Vinila se také. Ale nedalo se nic změnit na věci.

Dny míjejí, týdny míjejí, měsíce míjejí. Děti rostou a vzdalují se. Paní je překvapuje při tajnostech. Co bude, až dorostou a vzdálí se úplně? Její život zchudne úplně, říkala si. Žarlila předem na vše, co jí vezme její děti: na kamarády Otíkovy a družky Liduščiny; na ženy, jež bude milovat syn, a na muže, jenž jí vezme dceru.

A dny míjely, týdny míjely, měsíce

míjely — — Stála před zrcadlem v lehkém nočním oděvu, půvabná a krásná; ale její rty zkřivoval bolestný úsměv a její oči, krásné a smutné tolika hloubkami, tázaly se: Jak dlouho ještě?

XIX.

Přicházely společnosti; hovořilo se, konaly se návštěvy. Zima trávila se v městě. Vše bylo jinak stejné. Neděle byla jako všední dny. Svátků v tom životě nebylo. Někdy násilně a bezdůvodně říkalo se: Nový rok. Byla to pouhá formalita bez významu; nebylo v něm nikdy nic nového.

A děti rostly — — Chodily do škol, přinášely vysvědčení. Lidka nehrála si už s panenkami a Otík tvářil se nesmírně vážně. Ale v jich poměru k matce zbyla stará něžnost; nahrazovaly si u ní vše, čeho nenacházely u otce.

Děti přestávaly už být dětmi a cítily matčin smutek. Lidka se mnohdy pátravě zahleděla do očí paní villy

Dobré Naděje. Ale neodvážila se už ptát.

Také Otík zamlčel se mnohdy v živém svém hovoru. Vycítil, že myšlenky matčiny někde bloudí. Ale pak mluvil klidně dále, čekaje, až se matka k němu vrátí. Věděl, že pak bývá smutná a velmi něžná, snad aby vyvážila krátký okamžik vzdálení se.

Děti visely na matce s nezvyklou něhou. Byla jim ne pouze matkou, ale také druhem. A matka nade vše milovala děti. Snad právě pro obět, kterou jim přinesla? Bylo jim marno skrývat něco před ní; poznala všechna jejich tajemství. Byly jí jako průzračná studánka.

Tak míjela léta. Tak minulo dvanáct let.

XX.

Bylo to na ville, v měsíci srpnu.

Manžel přijel večerním vlakem. Byl v nezvykle dobré náladě. Šprýmoval dokonce. Rozhovořil se. Ale v jeho hovornosti i v jeho šprýmech číhalo

něco nepřátelského: bylo to strašidlo, jež žertuje.

Paní hleděla znepokojena na svého manžela. Otík i Lidka zmlkali — A jenom onen ironický a zlý hlas, znějící pekelným nějakým posměchem —

Bylo po večeři. Seděli v malém, útulném salonku. Otevřenými okny proudil sem svěží noční vzduch.

»Rodina, která se miluje, je něco svatého — — Eh, něco velkolepého, není-li pravda?«

Nikdo neodpověděl na úsměšek pána villy Dobré Naděje. Ale ten nečekal také na odpověď.

»Malá vzpomínka jako doklad, milé děti — — Představme si celou situaci. Manžel vrací se domů; jaký pošetilý nápad! Netuší nic zlého. Ještě větší pošetilost! V zahradě vidí nějaký stín. Skryje se. Stín jde blíže. Stín skládá se ze dvou. Jsou takové stíny — stíny pro frašky. Líbají se a objímají se před ním. Zasmějte se přece. U čerta, je to komická situace pro nebohého manžela. Neboť, rozumějme dobře, jeden z obou těch stínů, půl toho

stínu, řekněme, je jeho žena — Jeho žena — —«

A pán villy Dobré Naděje dal se do smíchu. Byl to potměšilý smích, z něhož čišela studená nenávist mlčelivých dvanácti přešlých let. Paní zbledla všecka; pochopila, čeho nechápaly děti. Stála, hledíc na mluvčího, jehož pohled ji ovládal.

Děti vrhaly střídavý pohled na otce a matku; tušily něco neblahého.

»— Není to právě decentní příhoda,« pokračoval otec. »Ale je nutno seznámit se se světem. Okamžik k tomu je dnes zvláště vhodný. Výroční den — Dvanáctý výroční den — A ta žena — —«

Zamlčel se a utkvěl na vyděšeném výrazu tváře ženiny. Působil mu zřejmou rozkoš. Pak dodal cynicky a nenávistně, s výrazem zloby dlouho lačnící a konečně ukojené:

»Byla to vaše matka.«

XXI.

Emil Šop četl psaní, zřejmě psané v horečném kvapu.

»— Píšu ... proč vám píšu ještě? Dala jsem vám s Bohem před dvanácti lety. Dávám vám s Bohem znovu. Dříve to byl nový život; nyní to už není život. S Bohem. Umírám, příteli..

Zasáhlo mne to, běda; nevzpamatuji se z toho. Obětovala jsem sebe i svou lásku dětem. Byla to zlá obět; zároveň však také pokání. Pokání? Což existovaly hříchy? Vůči němu hříchy?

Byl chladný jako led; nemiloval mne nikdy. Nevím, bylo-li vůbec něco pod tím ledem; pro mne nikoli. Studil mne na srdci tolik let. Byla jsem vinna, budiž; on byl podlý. Čekal, až bude moci více ranit. Ranit tehdy, kdy už jsem odpykala. Nebyl můj život takto zmařen? Nevzdala jsem se dobrovolně všeho?

Děti mi zbývaly. Vzal mi děti.

Pojímá mne hrozná úzkost; ne, nemohu pohledět v jejich oči. Ne, že by mne milovaly méně. Ale bylo by něco ošklivého mezi námi. Odpustily by mi. Děti, jež odpouští matce! Hrozný to pocit!

Mlčel po dvanáct let. Promluvil, kdy už neměl práva mluvit. Zbabělý! Ranil mne ranou, na niž vykrvácím. Ne, nelze tak žít; uzavřel mi poslední útulek. Není-li důvěřivé úcty v očích mých dětí, co mi ještě zbývá? Ach, ubohé, ah, ony ubohé!

Až dostanete mé psaní — Dostanete je přece? Žijete přece? Jsou chvíle, kdy tomu všemu nevěřím Až dostanete mé psaní, politujte mne trochu. Vzpomeňte na několik chvil, jež nazýváme šťastnými. Zapomněl jste snad zatím. Zcela jistě jste zapomněl. A nebyla jsem to já, která vás zapudila? Neměl jste všechno právo zapomenouti? Ale chci dnes jen několik chvil . . . Chci říci . . . Byla jsem bídná a nikdo . . . Zmařeno dvanácte let, celý život. Co chci říci? Oh, vracím se k dávno zašlému dnu. Kdybych byla tušila, kdybych byla tušila —

Vše marno . . . Není pomoci. Nutno ukončit. Budu mrtva, až budete čísti mé psaní — —«

Byla mrtva.

XXII.

Byl to zvláštní pohřeb. Děti jakoby zdrcené a v zmatku, který byl pln bolesti. Manžel s klidným svým pichlavým pohledem. Nebylo v něm smutku po zemřelé. Ba chvílemi se zdálo, že jeho oči triumfují ... Smutný triumf ...

Zvon zněl, pohřební průvod bral se k vesnickému hřbitovu. Přála si býti pochována zde ... Průvod byl imposantní; nikdy ještě neviděla ves něco podobného. Pompa nescházela; množství věnců, známí z města, příbuzní, přátelé.

Ale pichlavý pohled manželův marně se sháněl po jediné tváři, jež jeho triumf měla dovršit. Nebylo jí v tom davu assistujícím ceremonii pohřební. Emil Šop nešel za rakví.

XXIII.

Přišel příliš pozdě. Psaní hledalo ho dlouho. Když ho konečně našlo, neváhal Šop ani okamžik. Veliká tesk-

nota ho přemohla. Poznával, že něco krásného mu uniklo.

Sedl tehdy na prvý rychlík, nejistotu v srdci. Spěchal všemožným kvapem a nemohl přece předhoniti katastrofu. Mrtva, řekl vrátný. Mrtva, mrtva . . .

Stál tak několik okamžiků omráčen krutou ranou.

— Pohřeb? — dovedl pak s námahou vyrvat svému hrdlu.

— Byl před hodinou, pravil vrátný s důležitým přízvukem. Cizinec počal ho zajímat. Kdo to byl? Zdál se býti dojat

— Přejete si snad mluviti s pánem? —

Šop zavrtěl hlavou. Nebyl mocen slova. A v jeho nitru hučelo to monotonně: Mrtva, mrtva.

XXIV.

Vzpomněl si na všechny ženy, jež šly jeho životem. Šly krásné, opojné, triumfující. Po každé byla zákeřná jakás rána, na každé byl kaz, který

znetvořoval upomínku. Paní villy Dobré Naděje byla jediná, jež neměla osudného kazu.

Emil Šop seděl zahořklý, jako král, který prohrál říši; život uplynul a radost odešla. Zíral kamsi do prázdna. Budoucnost?

Prázdno ... prázdno ... Nikdy neměl tak zlého dojmu prázdna. Ošklivá jáma otvírala se před nim — Její představa překřičela hluk zábav a požitků. Byly vůbec zábavy a požitky? Nějaký smysl všeho! Nějaký smysl všeho!

Vzal do rukou psaní mrtvé. Zrak jeho spočinul na poslední řádce, konečném to súčtování ubohé. Písmeny počaly ho páliti.

Vyjel z města. Večerní vlak donesl ho do známé tak vsi. Byl mlhavý večer.

Chýlilo se k podzimu.

Došel až k ville; stál zde nepohnut a zachmuřený. Vzpomněl si na klíč, který tehdy nevrátil.

Bude nutno ho vrátiti.

XXV.

Dny zase šly. Nic dobrodružného se nestalo. Jenom villa Dobré Naděje prochladla všecka. Její duše zmizela. Ti, kteří zde zbyli, dleli zde bez vážnosti a bez lásky. Syn i dcera báli se pohlédnout pánovi villy v tvář. Báli se, poněvadž jejich výraz nemluvil k otci, ale k vrahovi. Nedovedli zapomenouti úderu onoho večera a onoho příštího rána, vražedného rána. Vše to zaměstnávalo jejich myšlenky a bralo jim klid. Vír je uchvátil; vše se stalo nejistým. Tázali se a nebylo odpovědi. Život stál před nimi zlý a tvrdý. V co věřiti, zklame-li nejsvětější? Neodvážili se ani sobě svěřiti všechny myšlenky za vleklých podzimních večerů. I mezi nimi otvírala se propast. Jak záviděla Lidka bratru, který odcházel často z villy, jež byla jí vězením, jako bývala matce.

Naléhala na odjezd. Ale otec chladný a uspokojený svým zlem, ptal se »Proč?« A jeho oči hleděly s přetvářkou otázky, jakoby nechápal opravdu.

Jeho nic nepudilo odtud; oh, ne, nikdy nebylo krásnějšího podzimu, nikdy nechodil tak rád po zahradě!

Vypadalo to, jakoby odpadla nějaká překážka jeho pobytu tam dole. Pán villy Dobré Naděje procházel se po spadalém listí a jeho tlení bylo mu krásnější vůní než vůně všech květů jarních.

Lidka zahlédla ho, jak vyšel kdysi do polí zadními vrátky, kterých nikdy před tím neužival. Vyšel zlý a veliký jako přízrak a ztrácel se v polích.

Lidka se zachvěla. Pojala ji úzkost. Kdo ho to volá, co ho to volá do polí?

XXVI.

Za podzimního odpoledne, zasmušilejšího nad jiné svými mlhami, vystupoval pán villy Dobré Naděje z pražského vlaku. Bylo to zjištěno svědectvím zřízenců železničních. Byl veselý, tvrdil kterýs ze svědků; hvízdal si. Zjistilo se odjinud, že měl k tomu příčinu; jistá spekulace, odvážná, cel-

kem vzato, vydařila se nad očekávání znamenitě.

Pán villy Dobré Naděje odcházel směrem k svému sídlu. Tam, kde se dělí cesty (silnice a polní stezka), potkal kočího z panského dvora, který slezl s vozu a hledal něco na zemi.

— Ztratil jste něco? — tázal se. —

— Peníze —

— Mnoho? —

— Zlatku. —

Pán se usmál, vytáhl peněženku a podal kočímu dvě zlatky.

— Jeďte! —

Kočí byl zarážen; něco podobného bylo o pánu villy neslýcháno. Ne, že by byl mamonář; ale vyčítal by si dobrý čin — Kočí rozpačitě děkoval — Pán se odvrátil a opakoval svůj příkaz —

Kočí uposlechl.

Práskl bičem a jel do panského dvora.

Když urazil kus cesty, napadlo ho ohlédnouti se.

Bylo mu podivno, že pán villy jde neobvyklou cestou, po polní stezce. Viděl ho, jak zachází do mlhy — V kraji bylo pusto a šeřilo se už.

Na otázku, potkal-li někoho cestou, odpověděl kočí záporně.

Pak se nepřihlásil už nikdo, kdo by byl viděl pána villy Dobré Naděje živého.

Ráno příštího dne bylo ku podivu jasno. Když mlhy opadaly, našli lidé jdoucí do práce na stezce, jež vede k vrátkům zahrady villy, mrtvolu. Poznali mrtvolu pána villy. Byla už studená a ležela v tratolišti krve. Co bylo podivno, že stuhlá pravice třímala revolver, jenž nepoznán jako revolver jeho. Vypálena z něho jediná rána. Byla to rána, která ho usmrtila? Vložil vrah revolver do ruky zavražděného, aby zmátl spravedlnost? Tuhé sevření mluvilo proti této hypothese.

Výraz tváře mrtvého překvapoval; strhané jeho rysy mluvily ještě o nenávisti, jež byla posledním jeho citem.

Ještě několik věcí nevysvětleno. Nedaleko mrtvoly, na sousedním poli

dvacet třicet kroků odtud našel se jiný revolver. I z něho střeleno pouze jednou. Mrtvola nebyla oloupena, ač u ní nalezeny značné obnosy. A bezprostředně u zavražděného — tak naznačena úhrnem od lidu situace poněkud nejasná — nalezen malý, titěrný klíč.

1901.—1907.

UDÁLOST,

POZOROVANÁ Z OKNA.

Píšu zcela pro sebe své poznámky o záležitosti, která se objevila v denních listech, aby po krátkém čase hřmotných úvah byla zapomenuta. Mám mnoho zbytečného času od kterési události, jež se stejně dotkla mého srdce jako mé ctižádosti. Uchýlil jsem se k svému oknu. Můžeme z něho leccos pozorovat. Jsou to drobné episodky, bezvýznamné příhody. V souvislosti mohou však míti význam. A zbývá nám, domysliti si tuto souvislost.

Černá dáma objevila se třikráte v protějším domě. Chci o tom něco napsat.

Poprvé je už tomu mnoho měsíců. Byl — pamatuji se dobře — jarní, květnový den. Vzduch byl příjemně vlažný. Otevřel jsem okno a díval jsem

se ven. Bylo už pozdní odpoledne a není vlastně opatrné sedět v takový čas při otevřeném okně. Jarní vzduch je nejzrádnější. Bylo by zde na místě promluvit o mých stále se vracejících a trapných reumatických bolestech. Ale o tom později. Nejsme nikdy dost opatrní.

Byla to dáma nepochybně elegantní a mladá. Bylo třeba jen jediným pohledem ji změřit. Vložíte-li vše do oka, poví vám mnoho. Chůze dámy byla velmi graciesní, byť poněkud rychlá. Pro nás, kteří se díváme z okna, není to podrobnost bezvýznamná. Dovedeme říci, čí chůzi vede touha, čí bázeň, čí zvyk Povšiml jsem si okamžitě charakteristického zjevu: chvílemi rychlé tempo její chůze se zmírňovalo; bylo to váhání, nerozhodnost? Uvažuje ještě? Bojí se ještě? Tak jsem se tázal sebe sama.

Dáma se také ohlížela ulicí. Byla si nejista. Její obličej kryl hustý, neproniknutelný závoj. Závoj nebyl také bez významu; rozhodně nepřála si býti poznána. Jak se blížila, mohl jsem sledo-

vat svěží a pružné tělo, v němž jako by bylo několik životů; nic lehčího a vášnivějšího nad sebe menší její pohyb. Nezbylo než si dokreslovat. Zdálo se mi, že vidím pod závojem dvé hlubokých krásných očí, očí roztoužených ale plachých. Každý její krok přesvědčoval o touze, která nese toto mladé děvče. Neboť je to mladé děvče a jde zajisté k svému milenci. A jde jistě po prvé. Je to podivné, že mladé dámy navštěvují ještě své milence, ačkoli my už nemilujeme.

Náhle dáma (je to černá dáma o níž mluvím) rychlými několika kroky dosáhla dveří protějšího domu a zmizela v nich.

Protější dům — tak jsem uvažoval — má tyto nájemníky:

V parteru bydlí dvě staré dámy, velmi bigotní a téměř slepé. Jsou to cizinky, zbloudily sem, nevím, jakými osudy. Chodí vždy velmi opatrně ulicí, zděšeny hrčením sebe vzdálenějšího vozu. Provází je služka, ne o mnoho mladší. Obstarává jejich nákupy, lámajíc divně naši řeč. Bývají dlouho

v kostelích. Jinak jsou dámy známy svou dobročinností. Jejich dobroty se až zneužívá.

V prvém poschodí profesor R .... Nemyslím, že by mladá dáma šla k němu. Bývá tou dobou zabrán úplně do své práce. Jeť pilný a svědomitý pracovník. Jak mi bylo řečeno, vyjde jeho »Moderní filosofie« okamžitě, jakmile se mu podaří zkompilovat kompilace německé, kterých prý není malý počet u filosofického národa. Bude to zajisté obohacení naší v tomto směru poměrně chudé literatury.

Naproti soudní rada ve výslužbě, pan V .... Je pravidelný a odměřený jako stroj; vím, kdy vyjde z domu a kdy se vrátí. Chodívá touto dobou vždy na procházku, není-li špatný čas.

V druhém poschodí bydlí rodina D .... Manželé a několik malých dětí; blažená idylla drobného štěstí ... Tropí často pod mými okny hluk; kažte dětem! Jsou bezohledné!

To je vše, co znám. Ráno přicházejí do domu děvčata kvapem se hrnoucí a nevázaně se smějící. Vzpomínám

ještě, že je tam snad jakýs závod — Bylo by to tam?

Vyšel jsem si na malou procházku. Zastavil jsem se v průjezdu protějšího domu. Skutečně bylo tam tableau vivant. A kromě těch, které jsem znal, upoutala můj zrak zbývající neznámá: druhé poschodí, Jan Hron, úředník.

Tedy Jan Hron.

* * *

Po druhé spatřil jsem ve nou dámu po měsíci.

Bylo to k páté hodině, v dobu, kdy přišla poprvé.

Přišla jako tenkráte v závoji a v černém šatě. Ale její výraz úplně se změnil. Byly to odstíny, které neujdou pozorovateli. Neváhala tentokrát; a rychlost její chůze nebyla přerušována rozpaky. Neohlížela se, šla přímo a pevně. Její zjev mne upoutal. Zdálo se mi, že všecka vzkvetla druhým jarem. Kdyby bylo možno ještě se vrátit k pošetilostem našeho mládí, které přece nebyly bez určité dávky moudrosti,

mohl bych si zamilovat tuto triumfující sebevědomou krásu. Záviděl bych Janu Hronovi, úředníku. Měla velmi krásné nožky, jak jsem mohl tehdy pozorovat. Je totiž nutno poznamenat, že bylo po dešti, prudkém a dlouhotrvajícím dešti, který ostatně tou dobou není tak nezdravý, jako déšť podzimní, který vždy přivolá moje stále se vracející a trapné reumatické bolesti, o nichž budu jednou nucen říci poslední slovo. Co chceš však od života, mrzutý čtyřicátníku? Jsi posléze vděčen nahodilému dešti, který donutil moji černou dámu, aby s takovou gracií, kterou zřídka vidět — zvedla poněkud své sukně —

Krása vítězná, to bylo zřejmo z každého hnutí. Litoval jsem, že cesta její je tak krátká —

Jak mi bylo řečeno, »Moderní filosofie« konečně už vyšla, dílo bylo zkompilováno.

Nemyslím však, že černá dáma šla k professoru R . . .

*

Blížím se ve svém vypravování co zbývá starému mrzoutu, který se vzdal nároků a tužeb, než hleděti v pohyb všeho?) k události fatální. Třetí návštěva černé dámy spadla — snad náhodou — v týž den, kdy se stala záhadná katastrofa.

Cosi mne zarazilo, když jsem uzřel černou dámu třetí —

Byla to zajisté ona, nebylo možno ji nepoznat. A přece bylo v ní něco cízího. Tvrdý, zlověstný výraz nastoupil po triumfu. I tentokráte měla hustý závoj; ale chtěl bych přísahat, že zraky její hledí jinak než tehdy. Jaké byly důvody zmíněného mého dojmu? Tisíc malicherností, snad nic, snad mnoho; a vlastně spíše dojem než důvod. Uvažoval jsem: je počátek července. Lidé ostýchají se ukazovat v městských ulicích. Nepochybně přichází loučení. Idylla se přetrhuje. Na krátko, na vždy? Kdož to může při loučení říci? Odjíždí on? Odjíždí ona? Vzdálenost může býti opravdovou mukou, milujeme-li. Tak jsem aspoň soudíval před nepříjemnou aférou, která se stejně

dotkla mého srdce jako mé ctižádosti a která mne naučila nečekati už růži, které rostou pro jiné —

Mohly se (opakoval jsem si, dívaje se a váben možnostmi), mohly se stát různé příhody, náhlá ochladnutí, jiné vášně, drobné žárlivosti. Drobné nesváry, jichž smíření bývá tak rozkošné, věříme-li bodrým humoreskám. Ale cosi mrazivého a chladného bylo v pohybu černé dámy; bezmála bych jí nepoznával. Byla to trochu mrazivá Niobe, jako to dříve byla vášnivá Kleopatra. Antonius mohl mít zlý dojem z nastalé proměny: tato Niobe neztratila snad dětí, ale lásku. A ještě cosi: její krok byl opět plachý a váhavý. To mne zajímalo. Rád bych ji viděl bez závoje, to mohlo podati vysvětlení. Byly to slzy, bylo to odhodlání? Ohlížela se. Přicházela k mému oknu. Instinktivní pocit přiměl mne k uhnutí za záclony. Setrval jsem několik vteřin v té posici. Proč? Napadlo mne, že nechce být nikým viděna a že bych zkazil vše, kdyby pozorovala můj zájem.

Když jsem vyhlédl z okna, nebylo nikoho na ulici. Černá dáma vešla patrně do domu.

*

Díval jsem se do ulice a uvažoval o celé příhodě. Poušť venku neposkytovala vhodnějšího materiálu k přemýšlení. Musím vůbec doznat, že bydlím v postranní ulici, v ulici téměř zapadlé. Není zde ruchu, ba téměř ani života. Má to své výhody pro samotáře, jakým jsem se stal. Hlavně je tu ticho; a já nesnesu hluku. Konečně vidíme i tak dost zajímavých příhod. A výhoda je právě v tom, že není-li materiálu mnoho, možno ho aspoň užíti lépe. Vše je jako na vaší dlani; otevřte jen oči.

Minulého roku mohl jsem sledovati z okna román, který sliboval býti velmi zajímavým. Bohužel nastal právě podzim a moje reumatické bolesti, které zůstanou už mým osudem, zabránily mi sledovati jeho další fáse. Mohl bych také psát i své paměti jako kdo jiný; a kdož ví, co se nestane ještě?

Mé přemýšlení a mé dohady netrvaly dlouho. Mohla to být půl hodina. Více? Hodina rozhodně ne. Čas ovšem rychle míjí; chápu to příliš dobře. Nuže, moje černá dáma vracela se. Neobvyklý a překvapující zjev! Málem bych ji byl přehlédl, tak rychle šla. Odcházíme-li od míst jakýmkoli způsobem drahých, loučíme se časem pohledem. Nic zde nebylo než dychtivý jakýs chvat. To vzbuzovalo mé úvahy. Jaký je v tom všem smysl? Napadlo mne něco. Půjdu za ní. Budu ji sledovat, vyzvím konečně, kdo tato záhadná Sfinx. Nic půvabnějšího než takové dobrodružství. Zvědavost přece zbývá, třeba bychom už růží nečekali. Jaká je tvář černé dámy, její pohled?

S největším kvapem vyřítil jsem se z domu. Ale vše bylo marno. Nedohonil jsem ji. Skryla se v domě? Zašla už? Přecházel jsem velmi dlouho pustou ulicí. Něco se mi nelíbilo na celé záležitosti.

* * *

Uplynulo něco málo hodin, bylo to na večer. Otevřenými okny slyšel jsem zvuk mnoha pobouřených a zmatených hlasů. Přistoupil jsem až k oknu, abych slyšel lépe. Slyšel jsem slovo vražda a cítil jsem náhlý otřes. Vražda, opakoval jsem si. Silhouetta černé dámy stála přede mnou. Proč se tak nutkavě družily obě ty představy? Nebylo mi možno zůstati zde. Pokoj mne dusil. Vyšel jsem ven, tisíc myšlenek v hlavě. Lid zde stál užaslý a přece poněkud uspokojen vražedným činem, který kořenil nudu osamělých těch míst — Pověsti kolovaly, mluvilo se o detailech — Byla to muka pro mne. Nikdo neznal jistoty. A tak vzdával jsem dík náhodě, která mne svedla s policejním komisařem, kamarádem ze studií, jehož jsem neviděl řadu let a jehož jsem ostatně nezatoužil dosud viděti. Má vzrušená zvědavost lichotila starému kamarádu; sdělil se mnou, co znal sám. Před hodinou bylo oznámeno, že Jan Hron, úředník, nalezen mrtev na svém loži. Rána byla způsobena dýkou, jež byla vlastnictvím Hrono-

vým a jež ležela na zemi poblíž lože. Z polohy mrtvoly a způsobu rány nemohlo se zatím rozhodnouti, jde-li o vraždu nebo sebevraždu. Prozatím bylo zjištěno, že dveře bytu byly otevřeny (okolnost, která způsobila, že do jeho bytu vešla posluhovačka, jež měla cosi obstarati) Možnost vraždy není vyloučena. V kamnech, což zjištěno, spálena milostná korrespondence zesnulého, která by mohla snad podati vysvětlení. Policie hledí zjistit, přijal-li zemřelý odpoledne nějakou návštěvu. V tom směru zahájí se pátrání —

Poslouchal jsem tiše . . . Měl jsem na jazyku jakés slovo; ale cosi rdousilo mi hrdlo — Mlčel jsem . . .

Když komisař domluvil, vyměnili jsme ještě několik lhostejných slov. Nutili jsme k vzpomínce na věci, na něž jsme nevzpomínali. Pak jsme se rozešli jako dva lidé, kteří nemají si co říci —

* * *

Sledoval jsem vše, co bylo v denních listech o záhadné události v protějším

domě — Smrt Hronova vzbudila značný rozruch a zájem. Známí a přátelé Hronovi určitě popírali možnost sebevraždy Hronovy; lékaři klonili se spíše k pravděpodobnosti vraždy. Hron byl velmi oblíben ve společnosti, zámožný, zdravý. Minulá jeho dráha neměla než úspěchy a budoucnost slibovala totéž. Hledal se tedy vrah. Nenašli však nikoho. Afféra vzbudila polemiky; debattovalo se, vyslovovaly hypothesy —

Vím, co vím. Nelíbilo se mi něco na té záležitosti. Ale byl bych rád aspoň viděl tvář černé dámy — Jsem mrzutý a nedůvěrný samotář. Nečekám už růží a vůbec ničeho nečekám. Gentleman neplete se do cizích záležitostí. Ale tvář černé dámy byl bych chtěl přece viděti. 1904.

MEDAILLONEK.

Byl konec. Jeho tělo chladlo. Tep nepokojného srdce ustál; jakoby hodiny se zastavily.

Zachvěla se lehce.

Bála se jeho zmodralých rtů, které už nedovedly ničeho říci. Bála se ticha u lože, kde ležel tolik dní v hallucinacích.

Těžce a skoro vrávorajíc došla k otevřenému oknu. Sklonila se nad ním. Dole hlučelo město; všechen jeho hluk vnikal do pokoje ... Byl krásný jarní den; zajisté že se v parcích vyhřívají zimomřiví starci a mladá srdce cítí nezvyklou něhu ...

Kontrast ji dojal svíravým smutkem; bylo ji na okamžik, jakoby hloubka

táhla ji k sobě. Zachytila se o židli. Malá závrať. Byla hodně vysílena a omámil ji jarní vzduch.

Vedl se zde urputný a krutý boj o život. Bylo zapotřebí mnoha dní těžkých horeček, aby zahubily silného muže, který byl nyní mrtvolou. Vzpíral se houževnatě. Kus po kuse vstupovala v něho smrt, jako do dobyté pevnosti, Nyní byl konec. Podlehl. A málem všichni okolo něho.

Čekali to. Dlouho čekali. Po dvě neděle říkal doktor Řehák, vraště svoje čelo: »Buďte připraveni na všecko.« Ale čekaná katastrofa váhala. »Podivná resistence organismu,« kroutil hlavou doktor.

Vzpomínka mísila se s přítomností. Bylo slyšeti hluk... ševel hlasů, prudké štkání. Návštěva? Cítila se tak slabou, že ani bolesti nebyla už schopna. Reakce se dostavovala. Upadla v jakousi mdlobu — —

* * *

Když procitla, překvapilo ji ticho. Vzchopila se. Vzpomněla na všechno

A náhle, aniž by dovedla říci jak, napadlo ji to: Medailloněk.

Mrtvý ležel tam vedle. Nepochybně ležel tam ještě. Bude míti dost sil, aby tam došla? Podlehala nevysvětlitelné a trudné touze. Konečně neubliží se nyní mrtvému. Nebude už brániti svého pokladu. A v hloubi duše zahanbena, se sklopenýma a uhýbajícíma očima otevřela dveře — —

Zvuk zazněl v tichu a otřásl jí. Byla tedy zde . . . Mrtvý ležel na loži . . . Několik kroků a čin bude vykonán.

Přistoupila k mrtvému — Obličej jeho ji děsil; odvrátila zrak. Své touhy však překonat nedovedla —

Konečně měla ten předmět tolika snů. Bylo to přání, splněné příliš pozdě. A za drahou cenu — Nyní, když ho měla, chvěly se jí nejistě ruce. Nikdo nepřicházel uzmouti ji její kořist. Mrtvý byl skutečně mrtvý. Ale ta kořist pálila ji v dlani. Vzpomněla na všechno, co předcházelo.

* * *

Byla vdovou, když ji poznal. V květu svých let. Její prvý muž zemřel po tříletém manželství. Bylo to manželství rozumové. Nemilovala svého manžela příliš. Nebyl jí také protivný. Snášeli se, jako dva lidé, kteří nemají důvodu ke sporům, vyhovovali si spíše z pohodlnosti než dobroty. Když muž zemřel, oblékla vdova smutek a nosila ho přiměřenou dobu. Zemřelý byl by nepochybně učinil totéž, s tak klidným srdcem jako ona.

Tak ji poznal její druhý choť. Milovali se. Milovali se? Jí připadal mnohdy chladný. Co bylo příčinou jeho uzavřenosti? Měla pocit, že něco skrývá. Část jeho nitra byla jí uzavřena na sedm zámků. Žárlivost přicházela. Na co? Nevěděla nic určitého. Ale všecko nepřátelské, záhadné, cizí vtělilo se v jeden pojem: medaillonek. Skrýval ho před ní. Nesměla ho nikdy otevříti. Bylo to tajemství. Nepochybně Karel ji nyní miloval a nebylo co skrývat. Ale proč tedy nesměla pohleděti do jeho vnitřku? Proč nemůže se muž od něho odloučiti? Její antipathie stala se pověrou.

Medaillonek byl příčina všeho zla, které přišlo. Byl to nepřítel, kladl mezi ně něco záhadného a záludného. Kolikrát vedla o něj boj! Marně. Kdo je to, ptala se. Usmál se neodpovídaje. Žena? Ano. Prosila, aby jí ukázal vnitřek medaillonu. Marně. A dovedl ji jinak těžko něco odepříti. Zde však odepřel. Usmíval se, když prosila, usmíval se, když hrozila. Všechny její zbraně zlomily se o jeho klid a pevnost. Vedla houževnatý boj s raffinovaností žárlivé ženy. Na konec musila však přiznati, že podlehla. Bylo to marné. Medaillonek zůstal tajemstvím. Odpor manželův tuhl zápasem. Viděla, že by bylo nutno jíti do extrémů. Toho se přece bála; milovala Karla příliš, aby dovedla k němu býti krutou. A tak utichla. O medaillonku se nemluvilo. Jenom rána u ní zůstala, pokořující pocit vůči tajné nepřítelkyni, kterou nedovedla překonat a která hájí dosud své místo v srdci milovaného muže. Jak je ta sokyně šťastná! Je mrtvá. A dosud tak živá. Nemilovala snad nikdy Karla (utvořila si o tom fikci, zosnovala ro-

mantickou jakous příhodu); a on je dosud její. Přepustila jí ho. Z milosti.

Kolikrát se vracel onen stín, kolikrát se utkávala s vítězným pohledem neznámé oné dobrodružky! Není jí už, říkal Karel tehdy vážně. Nuže, tak namítala v dnech, kdy ještě nenahlížela beznadějnost svého úsilí, proč se tajiti, je mrtvá ... Je to dětinské, opakoval. U něho to nebylo dětinské? Miluje ji přece, říká přece, že ji miluje.

Ucpal jí ústa svojí energickou rukou, druhou ji objímaje. »Dětino,« říkal s úsměvem očí, který ji činil bezmocnou: »Dětino, víš přece, že nemusíš se bát!« A nachýliv se k ní, pravil tiše a náhle zvážněv: »Nebudeš si toho přáti, viď? Mysli si, že je to amulet. Nebylo by to dobré ... Věř mi, že nebylo by to dobré.«

* * *

Nyní měla medaillonek v rukou Mohla poznati rysy ženy, pro niž i po letech uschovával diskretní něhu

a kterou tak žárlivě střežil před kterýmkoli pohledem.

Zlé vítězství! Bylo už pozdě triumfovat. Chránil ji do posledního dechu. Nesměli mu ji vzít. Jeho ruka hledala časem úzkostlivě medaillonek. V mužových horečkách vztahovala všechna slova něhy a lásky — jak přece miloval ten uzavřený, mlčelivý muž! — k neznámé, které tolik záviděla. Blouznil o ní: byla to opravdu něžnost hocha, který miluje po prvé. Cítila se odstrčenou. Nikdy ji nemiloval tak: pro ni měl jen úsměv nebo drsnost. Každé jeho slovo ji ranilo. Oh, dovedla by žárlousit toho démona, kdyby žil! Její ruce svíraly se křečovitě při té myšlence. Oh, ukojiti všechnu svou mstu a hořkost.

Odhodlala se přece.

Její ruka ještě se chvěla; otvírala však přes to bránu k nepřístupnému tajemství. Dychtivost jejího zášti překonala pietu k mrtvému. Uvidí tu, která ji oloupila o tolik lásky. Uvidí!

Otevřela medaillonek.

* * *

Bylo ticho. Jenom hodiny tikaly a její srdce bušilo.

Stála zde ztrnulá.

Všechna krev zmizela z její tváře. Její ruka křečovitě se opírala o pelest . . .

Jaká to slabost . . .

Medaillonek spadl na zem.

Toto cinknutí vyrušilo ji z jejích mrákot. Zachvěla se. Vzlyknutí zlomilo se v jejím hrdle. Bylo to hoře srdce či uražená hrdost ženy? Rozpřáhla ruce, jakoby chtěla něco zachytit. Mrazivá bolest drtila ji celou. Z jejích očí vyschlých tolikerým pláčem vyprýštilo několik slz.

— — Byla to její fotografie; fotografie jejích osmnácti let, kterých on nikdy neznal — —

1906.

VÝROČNÍ DEN.

V třetí řadě od hlavní cesty v oddělení V. mělo číslo 16. svůj den.

Obklopeno květy, věnci, stuhami pyšnilo se mezi jinými. Ostatním čísla hleděla na ně závistivě. Už samo sebou vypadalo číslo 16. k světu; nebyla to zanedbanost ani chudoba. Pomník sám byl apartní práce, dílo proslulého a modního umělce. Vzbuzovalo pozornost: vše se u něho zastavilo o svátek mrtvých. Je třeba něčeho representativního, říkalo se tehdy. A stálo to za to.

Už to budilo žárlivost. Kromě toho číslo 16. nelíbilo se sousedům. Bylo příliš upiaté, povýšené. Ne, že by nebylo zdvořilé, ale jeho zdvořilost měla

něco pokořujícího. »Nač je tak pyšné?« šeptala si čísla. »Historická osobnost, historická osobnost! Jakoby jich tu nebylo mnoho.«

Dny nebyly stejné. Byly časy, kdy nikdo nezabloudil mezi čísla. To byly mrzuté doby; třeba si ukracovati chvíli, jak to jde. A tu číslo 16. kazilo zábavu, škarohlíd.

Jindy přece aspoň někdy oživly cesty; sem tam zvolil některý chodec žádostivý ticha tuto promenádu. »Ke komu jde?« tázala se čísla zvědavě. Žárlivost počala se ozývat. Ale zamyšlený chodec nešel k nikomu. Míjel lhostejně hroby; všechna čísla byla zklamána.

Číslo 17. čekalo milence, který nepřicházel. Časem za jarních večerů rozpovídalo se tlachavé to číslo a mluvilo potom pošetilé řeči. Ale nikdo nevěřil docela té malé, byla příliš lyrická, a to na konec nesluší číslům. Nejhůře bylo, bloudil-li hřbitovem pár milenců. Mladá srdce cítí touhu oživiti i hroby, řekl básník. Jenomže číslo 17. dívalo se na věci jinak. Bylo ner-

vosné a zlostné; nesnášelo cizích lásek, jež se jí zdály žalostné a hrubé. Obyčejný to ostatně dojem cizích lásek.

Číslo 15. čekalo subalterní úředníky, aby podali referáty o oddělení. Byl to zkostnatělý bureaukrat, samotář, morous. Byl zde nejhůře na tom; nestaral se nikdy o přírodu ani o lidi. A referáty nepřicházely. Číslo 15. stávalo se rozpačitým. »Co činiti, není-li tu referátů?«

Nejlépe byl na tom jeho soused, číslo 14. To nečekalo vůbec nikoho. »Nechal jsem jim,« tak říkalo bonhommní a joviální, »dost peněz, aby se mohli bavit jiným způsobem. A oni se bavili. Jemu to nevadilo Bavilo se také; bylo vždy dobrého humoru. Vyprávělo historky z dlouholeté praxe bonvivanta, dobré anekdoty. Umíme býti mrtvými, však uměli jsme také žíti.

Číslo 16. mělo svůj den. Bylo očištěno, okrášleno, v plném lesku. A pak přicházelo vše, co náleží k slavnostnímu dni. Den byl ostatně krásný a jasný, trochu chladný den podzimu. Hřbitov byl zalit sluncem.

Něco zašustilo na cestě.

Byl to dosud půvabný zjev paní čísla 16. Statná, snad poněkud korpulentní dáma; ne tak, aby to hyzdilo krásu. Její úsměv, tak okouzlující, ustoupil mírnému dojetí; ba krásné ty oči byly ochotny zaslzet.

Číslo 16. octlo se v rozpacích.

Není to tatáž žena, která ho pomalu ubíjela? Raffinovaná mučitelka, sladký vrah? Měla tak ostré jehly, které nepozorovaně a jistě bodaly. Štvala ho den za dnem vždy dále, vždy výše. Neukojitelná ctižádost její stala se ctižádostí jeho. Tož výš a výše, bez oddechu, bez ohledu výš a výše! Tělo chřadlo, síla se tratila, ale nebylo možno si odpočinouti — — A tak kteréhosi zářijového dne — —

Ale poněvadž je výroční den, netřeba kaziti dojem. Ostatní čísla jsou zvědavá a co by si pomyslila o něm? Je třeba zachovat hrdost i když jsme vše ztratili.

A tak pokouší se číslo 16. tvářiti se zdvořile. Nejde to zcela dobře, ale nelze neuznat dobré vůle.

Paní čísla 16. je blízka slzám. Ubohý manžel, který tu odpočívá! Ubohá kariéra, předčasně skončena. Historie byla ochotna dáti k disposici další své stránky. Dráha byla otevřena; osud chtěl však jinak. Do nejvyšších stromů nejvíce bije hrom.

Paní čísla 16. nyní skutečně prolévá slzy. Okolní čísla jsou udivena. Pro číslo 16! Ale číslo 16. dobře chápe smysl jejích slz . . . Převalí se nevile. Je to nad jeho síly.

Je dobře, je dobře — — Ty slzy dost unavily živého.

Paní čísla 16. osouší své krásné oči; urovná ještě graciésní svou ručkou v elegantních rukavičkách květy na hrobě, umístí vhodně stuhy věnců a odchází. Půvabný, imposantní zjev. Život ji ještě čeká. Slz nebylo tolik, aby očím škodily.

Přicházejí příbuzní, jsou dojati a slavnostní. Pokleknou a jejich ruka nese se ke květům, aby učinila znamení kříže. Modlí se chvíli. Pak se dívají upřeně a vážně na hroby. My-

šlenky jejich nejsou číslu 16. nesrozumitelny.

»Žil tak, že nebylo lze nic jiného čekat. A umřel v dobu nejméně vhodnou. Měl moc a význam a bývalo by mu hračkou zakročit, vymoci . . . Ale při jeho způsobu života! Stouplo mu to do hlavy. Jeho úspěchy ho svedly. Ale přese vše jest to mrtvý, kterého možno uvésti; nebyl svého času z prvních mužů říše? Rozhodně representativní mrtvý! —«

Ještě jednou učiní znamení kříže a odcházejí.

Vysoký, statný, trochu ironický pán s velmi málo vlasy přichází je nahraditi. I on neodolá pokušení zastavit zde. Má to své dráždivé kouzlo. Byl to soupeř bezohledný a vytrvalý. Jeho jedovatosti byly schopny otrávit na týdny, jeho sottisy byly nezapomenutelné. Uměl dělat pěkné, vražedné bonmoty. Stavěl nenápadné léčky s úsměvem na rtech. Dovedl neunavně štvát aniž by kdo co pozoroval. Úzkostlivě zachovával formu, nebylo mu možno nic vytknouti. Byl

takořka neviditelný nepřítel — společenský, příjemný, milý. Číslo 16. přes to triumfovalo; netěšilo se však dlouho svému vítězství. A nyní přichází soupeř, aby vzdal čest mrtvému.

Škoda tak záhy zmařených schopností —

Číslo 16. pozoruje jeho ironii. Odvrátí se. Je dobře, je dobře.

Klub také si vzpomněl: členové klubu se velmi četně dostavili, nákladná palma přinesena. Mluví se o čelném místě, které zaujímal, o mezeře, jež nevyplněna, o ztrátě nenahrazené a nenahraditelné. O životě obětovaném nezištné práci . . . Číslo 16. poznává své druhy. Toť ten hypochondr, stále hotový umřít. U čerta, proč neumírá, když by s ním tak málo umřelo? Toť ta prázdná hlava se svými anekdotami; nevysype je zde u hrobu? Toť hvězda klubu, o němž se říkalo s krčením ramen: »Nepatří mezi nás, ale je-li už mezi námi« . . . Nabyl vážnosti, zdá se; počíná hrát čelnou roli, bodrý ten muž. Na všecky dojde.

Dobře, je dobře opakuje číslo 16.

Tak míjí den. Návštěvy se střídají. Číslo je už unaveno, pouze závist sousedů je vzpružuje. Posléze blíží se chudý párek. On, postava jaksi v pokoře skloněná, šat obnošený, tvář žlutá, nezdravá. Je to malý úředník, pták omezeného letu. Ona živá, žvatlavá, vulgérní; její obzor je klep a kuchyně.

Oba zastaví se u pomníku a čtou maně jméno. Zamlklý muž oživuje; připadá si náhle důležitým.

»Podívej se, Marie,« praví. »Je to můj starý kamarád. Studovali jsme spolu. Udělal kariéru . . .« A v jeho unavené, upracované, skrčené dušičce vzlétne vzpomínka. Vidí svou mladost, vidí malé okresní město, kostel mezi zelení, kam chodili v neděli, vidí školní lavice, zdobené záhadnými ornamenty, slyší smích a žerty, dívčí tváře se mí hají, dobrodružné sny se sní. Potom omezený let přistřihnutých křídel; živoření v úřadě bez naděje v postup, živoření s ženou hrubou a hloupou. Nic nevyplněno, ničeho nedosaženo.

A vidí zemřelého, jeho mladou svěží tvář, ohnivé jeho oko — — A dodává zamyšleně:

»Byl to veselý, dobrý hoch.«

Číslo 16. se zamračí. Vzpomínky jsou mu nemilé. A co si pomyslí ostatní čísla? Je nutno zachovati dekorum. Veselý, dobrý hoch, to se nehodí pro něho. A k čemu také vzpomínat.

Na štěstí druh jeho mládí, pták přistřihnutých křídel, odchází.

Odchází všecek dojat a vzrušen neočekávaným setkáním; cestou se ještě obrací. Číslu 16. zdá se, jakoby slyšelo ho ještě z dálky hovořit. Mluví o dávných dnech, pošetilých příhodách, o malichernostech mládí — — A ještě z dáli to slyší; stává se čím dále tím nervosnější. Neslyší to také ostatní čísla?

Pak už je pokoj. Nikdo nejde. Blíží se večer. Hřbitov tichne. Výroční den se nachýlil. Slunce už zašlo. Brzy budou zavírat.

Číslo 16. je tomu rádo. Den ho

unavil, hosté ho unavili. Touží po klidu. Slyší tichý hovor sousedních čísel, ale nevšímá si ho, nevšímá si ničeho. Chce se mu všedního dne, chce se mu obvyklého ticha, chce se mu opuštění —

Spát, jen spát!

1904.

SVATEBNÍ CESTA JANA KOVÁŘE.

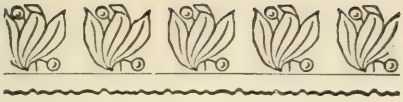

I.

Šli vesele živou ulicí, rozhledění v cizí světy, když přepadl Emmu podivný rozmar. Jan Kovář vedl ji úmyslně po pravé straně ulice; neboť není radno buditi mrtvé. Ale Emma trvala s tvrdošíjnosti dítěte na svém. Jmenoval celou řadu hotelů. Shledávala jejich názvy ohyzdnými; a pak zabloudily její zraky na druhou stranu a ona četla nápis, který ještě nevymizel z jeho paměti:

»Starý dvůr«.

Nebylo mu příjemně, když pronesla svůj návrh. Ale Jan Kovář nebyl z těch, kteří nedovedou ovládnouti své rozmrzení. Usmál se — bylo by třeba

velmi bystrých očí, aby rozeznaly nucenost tohoto úsměvu — a pravil jen:

»Starý dvůr — — To jméno se ti líbí?«

Pohodila rameny a tak tam vešli. Pouhý to vrtoch, ale co činit proti tomu? Bylo by nápadné, stavět se na odpor. A Jan Kovář dovedl se tomu vyhnout. Konečně co na tom? Hotel jako hotel. Není přece dítě, aby se lekal neexistujících strašidel. Počal se vlastně diviti prvotnímu svému pocitu.

A tak vešli. Byla to prostorná budova, čnící s jakousi usedlou a sebevědomou superioritou do hlučné a nervosní vřavy města. Zařízení bylo elegantní a nekřiklavé. Tlumená a milá diskretnost byla ve všem. Emmin smích rozrušil vážné ticho schodiště. Byla šťastná, zářící. Vše bylo krásné; vše se podrobovalo jejím rozmarům; bylo jen slova třeba a skřítkové přicházeli se svými dary. Perspektiva byla neméně krásná. Paříž, opakovala si; Paříž. Byla možnost krásnějšího světa pro manžele dvou dnů?

Stanula u zrcadla a upravovala si koketně účes. Její zrak maně spočinul na jejích rysech. Měla právo býti spokojena. Byla opravdu krásná; a k tomu každý její pohyb, každý její úsměv měl půvab mládí, svěžího, jasného mládí.

Jan Kovář hleděl na svou ženu. Nebylo pošetilé báti se snů?

Ohlédla se po něm, šťastné a rozmazlené dítě.

— Proč jsi sem vlastně nechtěl jít? —

— Což jsem sem nechtěl jít? —

Nevšimla si jeho námitky, trochu nervosně pronesené. Upřela na něho usměvavý pohled.

— Nechtělo se ti vůbec jeti sem —

Usmál se.

— Je to oklika, velká oklika —

— Což nemáme čas?! —

— Ale Paříž, Paříž —

Dala se do rozpustilého smích.

— Doučím se aspoň svojí francštině — —

Vyklonila se z otevřeného okna. Byla rozkošná. Jan Kovář přistoupil k ní a přivinul ji k sobě. — Jejich

hlavy se dotýkaly a on cítil rozkošnou dráždivost toho lehkého doteku.

— Jak se ti zde líbí, — ptala se ho Emma.

— Můj Bože, neviděli jsme téměř nic, — usmál se Kovář. — A to se mi líbí. — —

Pohleděla na něho zkoumavě.

— Byl jsi někdy už zde? — tázala se ho polohlasem.

Váhal na okamžik. Pak odvětil, tiskna ji pevněji k sobě:

— Ano. Ale je tomu už dávno —

— Sám — —

— — Sám. — Je tomu, myslím, deset let —

— — Deset let, pravila usměvavě. To je dlouhá doba. Měl jsi už tehdy takový knír? — —

— — Myslím, že ano — —

— — Myslí, že ano, posmívala se Emma. Jsi dnes nějak mrzut — —

— — Mrzut!? Nevím, že bych byl — —

— — Nemluvíš — Sotva že odpovídáš.

Jan Kovář protestoval gestem. Ale Emma si ho nevšímala.

— — Deset let opakovala. — A sám. To musí být smutné —?

— — Dnes je to rozhodně příjemnější —

— — Nevypadáš tak, jako bys tomu věřil. Říkáš poklony jako kondolence.

— — Jsi dnes v dobrém rozmaru, usmíval se Kovář.

— — V dobrém rozmaru. Ty ne?

— — Dosud ano. Ale...

— — Ale... To je válečná hrozba, není-li pravda?

Bylo nemožno zlobiti se na ni, jako nemožno se horšiti na rozmary jarního dne. Ale nějaký stín počal se Kovářovi objevovati v jasu toho odpoledne

II.

Bylo to před desíti léty, opravdu před desíti léty.

Stín měl půvabné formy; měl vášnivá objetí a sladká slova. Stín nebyl tehdy ani stínem; byl rozkoší. On, Jan Kovář, byl tehdy mladý, zdravý, s překy-

pující svěžesti svých dvacetí let. A s touhou žíti, intensivně žíti.

Bylo to před desíti léty, opravdu před desíti léty. Ale nebyl tehdy sám. Zapomněl na celou onu událost ve víru let. Vyhasla téměř a čekala zapomenutá někde v koutku duše. Přišly jiné ženy, jiná jména, jiné tváře. Fascikl na fasciklu. Neboť Jan Kovář byl rozkošníkem a hledal vždy novou rozkoš. Fascikl na fasciklu. Ale nyní nějaký prudký vítr shodil — byla to zlomyslnost náhody? — ty hořejší. Ten dolení objevoval se zraku. Tvářil se melancholicky a byl nějak sežloutlý časem. Ale přece dovedl ještě mluviti.

Stín, stín, vracející se stín! Pamatoval se na ni. Na každý její krok, na každý její pohyb. Pamatoval se na cestu vlakem, na ospalé spolucestující, na její smích, jejž tak připomínal úsměv Emmy.

— — Malá improvisace svatební cesty, šeptal jí tehdy, skláněje se k ní.

— — Svatební cesta — to bývá muž starší, řekla ona.

Zamyslila se.

Hleděla tiše z oken coupé na rychle mizející krajiny.

— — S kým budete na svatební cestě?

Hovor byl zapomenut, vše bylo zapomenuto. Nebýti toho návratu — —

Šli tehdy městem a stanuli posléze před tímto hotelem.

Ano, nyní rozpomínal se už na onen den . . na onen opojený den. Dnes, když kráčel zase po mlčelivých schodech, kde bylo to vzrušení, ta vášeň tehdejší? Vše uklidněno, vše nějak rozumné. Rodinné, dalo by se říci. Běda! Kdysi se obával tohoto slova. Před desíti léty. S ní. V tom bláznivém snu dávných jarních dní.

Kde je ona? Jeho touha dvaciti let?

Zmizela. Zapadla. Sešla s očí. Také z mysli. Ale zdánlivě jen.

III.

Emma hovořila, zlobila, žertovala.

Jan Kovář nedovedl se probrati ze zamyšlení.

Díval se do ulice... ale co hledal zrakem, hledal marně.

— — Nemluviš, durdila se Emma.

Usmál se trochu roztržitě.

— Poslouchám raději.

Dala se do smíchu.

— — Neřekla bych, že posloucháš. Co jsem právě říkala? — —

Nečekala na štěstí odpověď. V měnlivém rozmaru pohyblivého svého naturelu překvapila ho náhlou otázkou:

— — Proč jsi neříkal, že jsi zde již byl? — —

Pokrčil rameny.

— Nemyslil jsem na to — —

— A kde jsi bydlil tehdy? — —

Byl poněkud na rozpacích. Co zazamýšlí svými otázkami?

— Bylo to na opačné straně, za řekou, — odpovídal po krátkém mlčení Jan Kovář. — Známý — myslím, že to byl inženýr Nový, znáš ho snad — doporučil mi hotel. Ale ani na jméno už si nedovedu vzpomenouti. Je tomu konečně deset let a jméno je lhostejné — —

Počínal mnoho mluviti, jako ti, kteří chtějí zakrýt své myšlenky. Mluvil o změnách, které shledal na městě; o nových čtvrtích, náhle vzniknuvších. Uvědomil si však záhy důvod své mnohomluvnosti a to ho učinilo nervosnějším. Odmlčel se.

Ale ona neztrácela rozmar.

— Vypadáš, jakobys měl špatné svědomí, — pravila mu s úsměvem. — Tvůj pobyt zde je podezřelý. —

Přichýlila se k němu a tahajíc ho za ucho, šeptala:

— Zpovídej se —

Jan Kovář našel nějaká vyhýbavá slova. Zavedl řeč jinam.

Počínalo se už šeřiti. Hovor vázl. Emma tichla.

Jan Kovář, sedě v pohodlném fauteuilu, přimhouřil oči. Byl to sen.

Nezapomenutelná chvíle, tehdejší ten příchod. A druhý den, ten výlet na zelenavé, krásné jezero, jež dovedlo buditi představu moře. — Průvodkyně jeho zabrala se v sny při pohledu na zelenou jezerní hladinu . . .

— Není odsud daleko do Alp? — pravila náhle Emma.

Kovář vyrušený ze svého snění otevřel oči. Bylo to jako mrazivý dotek, toto opakování dávné otázky.

— Není tam příliš daleko, — pravil roztržitě.

— Což kdybychom tam zabočili!? — navrhovala Emma.

Oh, ano, také průvodkyně jeho mladosti pronesla ona slova. Lidé ji unavovali, hluk ji rušil. Zatoužila po čistém vzduchu hor, po velikém klidu. A v dáli — a nebyla to nedostižná dálka — zdály se rysovat hory, tak lákavé a přislibující —

Šli tenkráte do hor. Bylo to několik krásných dnů skoro mimo svět. A co znamenal také svět pro ně?

Pak přišla ještě vzpomínka.

Když odtud odcházeli, šťastní novou cestou, která slibovala prodloužiti jejich štěstí, váhala okamžik u dveří. Přelétla pohledem pokoj, který skrýval šťastné jejich chvíle, a pak dotknuvši se lehce jeho ramena, tázala se ho.

— Budeš vzpomínati na to město? —

Sesmutněla poněkud při svých slovech. Uvědomovala si chmurnost jejich blaha, blízké jeho hranice. Té chvíle padaly na jejich štěstí už těžké soumraky.

Usmál se tehdy sebevědomě, egoistně, jako se směje dvacet let:

— Jak bych mohl nevzpomínat? —

Ale nevzpomínal. Odešla, a nevzpomínal. Léta mizela, a nevzpomínal. Kde nyní byla? Kam ji zavedla neklidná její pouť? Co se z ní stalo za minulá léta? A co se stalo z něho?

Stál tu nyní mrzut a nesvůj, jakoby zašel na hřbitov on, který tak nenáviděl hřbitovy, jako vše, co připomíná konec! — —

— Emma hleděla na něho upiatě Jeho mlčení ji znepokojilo. Je roztržitý a vzdálen nepochybně duchem. Není to brzy? Na Emmino čelo, dříve tak hladké a jasné, padal stín, ale její pohled na Kováři stále pátravě utkvíval.

Ale on pozoroval pátravý ten pohled. Byl by ho dovedl vytušit, třeba by ho neviděl.

IV.

Od toho okamžiku měl se Jan Kovář na pozoru; pohled Emmin nevěstil nic dobrého.

Smál se zase, žertoval; byl samá něžnost. Jeho pozornost nemohla býti větší; předstihoval její myšlenky. Vskutku nyní mnohem spíše než kdo jiný mohl se zdáti milujícím a šťastným manželem.

Stín zmizel, musilo se říci.

Emma zase okřála.

Měla zase své nápady, dětinské a rozkošné, slova tak neaffektovaná a tak laskající cit, úsměvy tak půvabné a opojivé. Naplnila hravým štěstím pokoj, dříve tak vážný a skoro zasmušující. Byl to jen skeptický předsudek Kovářův, že za tím rozmarem Emminým skrývá se něco cizího a znepokojivého? Jako by tu byl temný bod, o němž se nemluví, ale který za to vidíme tím jasněji? Nějaká otázka, jež se nikdy neklade, ale vždycky zodpovídá v té rozkošné a milování hodné hlavě?

Venku naplnilo se město večerním

ruchem. Povozy hrčely kvapně, bylo slyšeti cinkot tramwaye a šum zástupů, plnících chodníky. Zavřel okno. Seděli nyní tváří v tvář, smavi a hraví. Elektrické světlo osvětlilo pokoj. Bylo tu milo a útulno, bylo tu ticho a štěstí. Možno si ještě něčeho přáti?

Bylo možno, že se Kovář mýlil. Ujišťoval se o tom. Osud si s ním zahrál nepříjemnou hru. Přivedl ho na chvíli do rozpaků; něco, co se Kováři nestávalo každého dne. Tím se stal podezřívavým a zbytečně podezřívavým. Jistě tu není nic z toho, co se domníval vidět. Jen jeho rozmrzelost měla takové dozvuky.

Hleděl na Emmu.

Byla svěží, dětinská, veselá.

Nic zde nebylo. Dovedla by ta hravá bytost něco skrývati? Oh, to je pramen příliš průzračný pro zkušený zrak Jana Kováře. Jak mohl hledati tragické akcenty u cukrové panenky on, který poznal tolik žen?

Ale v okamžiku ticha, mezi dvěma smíchy, mezi dvěma žerty zarazil se náhle Kovář. Přistihl se opět při mimo-

volném bloudění v zašlém; on, který nechtěl přece hleděti zpět! Oči Emminy — všiml si toho — zdály se náhle míti podezřelý lesk. Byly v nich hlubiny, v kterých možno ztroskotat. Není ten průzračný pramen nebezpečnou bystřinou? A je to štěsti, co bude žíti?

Jan Kovář cítil se po prvé starým; ozývaly se v něm vzpomínky.

1904.—1905.

JAN BÍLEK.

Povidka o odpuštění.

Byl to tehdy krásný podzim. Slunce nikdy tak sytě nezářilo. A vzduch nebyl nikdy tak čist. Stromy se skláněly pod tíhou ovoce a vinice modraly révou. Uzralá krása podzimu uklidňovala hlavy a s vrchů se otvíraly daleké obzory.

Pouze v nitru Jana Bílka nebylo blahodárné slunnosti. Zrak Bílkův zíral nejistě a zdál se volat o pomoc; a chodil umdleně a těžce, jakoby se vracel z dalekých cest. Jeho hlava, dosud tak hrdě nesena, počala se nachylovat. Dříve veselý a usměvavý, sedal Bílek hodiny jako v mrakotách. Měl výraz zaleknutí, vyrušil-li ho kdo ze snění. Neúnavný přítel života počal nenávidět hluk. Hlasy lidské rušily šedesát jeho let.

I když to byly hlasy dětí, chamradiny kdysi tak mu drahé. Kterákoli překážka jitřila ho na nejvyšší stupeň; byl pak nespravedlivý k lidem. Litoval toho později; ale nebylo v jeho moci zastaviti příval té zloby. Pociťoval hrozivý, úkladný převrat.

Podivné nálady ho přepadaly. Bloudil v minulosti jako v zakletém lese. Rozpomínal se na vzdálené a mrtvé. Detaily dávno zapadlé a zapomenuté vybavovaly se v jeho paměti. V úterý před Nanebevzetím narodilo se prvé jeho dítě, Karel. A v pátek před svatým Václavem zemřela jeho žena. Bylo tomu třináct let —

Miloval svou ženu. Všichni ji milovali. Zlé jazyky umlkaly, mluvilo-li se o ní. Řada let, která spolu žili, uplynula bez bouří a krisí. Klid jejich domácnosti nebyl ani na chvíli ohrožen. Byla dobrou ženou svému muži a dobrou matkou svým dětem; to bylo thema pohřební řeči, kterou pronesl nad jejím hrobem místní farář. Taková pohřební řeč zní mnohdy ironicky informovanému posluchači. Zde

nebylo toho ironického hrotu. Bylo to skutečně štěstí; Jan Bílek vzpomínal teskně na jeho detaily.

Když se vrátil tehdy s dětmi (tři děti zde byly) z pohřbu, usedl on, známý humorista, dobrý společník, veselý druh, a opřel hlavu o dlaň. Seděl dlouho zádumčivý a smutný. Kterési z dětí ho vyrušilo.

— Tatínku, hle —

Byl to drobný kliček, vypadlý odněkud. Nebožka nosila ho při sobě. Při náhlé katastrofě byl pohozen, než dítě ho zvedlo.

Jan Bílek zadíval se mechanicky na klíček a neodpovídal.

— Tatínku, klíč — opakovalo dítě tvrdohlavě —

Usmál se nuceně a vzal klíček do rukou. Zastudil je. Odkud byl ten klíček?

Zašel do jejího pokoje. Prázdnota jeho ho rozlítostnila. I on připadal mu tělem bez ducha, tělem v rozkladu, vzbuzující úzkost. Tajemné fluidum, jež dovedla utvořit kolem sebe, vyprchalo; vše bylo nahé a smutné —

Zrak Jana Bílka zatoulal se pokojem — Spočinul na jejím portrétu, odkud hleděla krásná a světlá; a klesl na psací stůl, koketní a elegantní, spíše hračku nežli nutnost. Byl to její koutek, kde nejraději dlela —

Klíček, jejž ještě tiskl v ruce, vzbudil v něm náhlou myšlenku. Přistoupil k psacímu stolku a zkusil ho —

Hodil se k zámku psacího stolku.

Jan Bílek vytáhl zásuvku. Balíčky psaní objevily se v ní. Čí byly? Nebylo nadpisu, nebylo známek. Jeho psaní? Horoucí psaní prvých let?

Jeho ruka, sáhající po balíku, váhala. Čeho se to dotýká? A měl právo na to vztáhnouti ruku? Chce zprofanovat něco, co bylo něžným tajemstvím? Chce vyvolat marné lítosti? Není dost existujících už smutků?

Stál tak chvíli nerozhodnut nad otevřenou schránkou. Pak zastrčil zásuvku a zavřel ji opět.

Zapomněl na tuto drobnost během dob; ku podivu, nikdy se nevrátilo minulé pokušení. Vše bylo nedotknuto, jako při nebožčině smrti. Až dnes . . .

Přepadla ho mocná zvědavost těch, kteří nejdou už ku předu a jsou přístupní jen minulým hlasům. Klíček zdál se mu nyní otvírat zašlé, jediné, pro co mělo smysl stárnoucí jeho srdce. Zatoužil po vrácení se v staré dny. A jaká snazší cesta než lektura zažloutlých listů z minula?

Zašel si pro klíček, pečlivě uschovaný. Pak zašel do pokoje nebožky, nezměněného hrubě po třináct let od jejího skonu. Otevřel příhrádku a vyňal balíček — —

Nyní však mu připadal domov dusným a těsným pro četbu nebožčiných psaní. Zatoužil po mírné hřejivosti podzimního slunce. A pomalým, nerozhodným krokem starců vycházel ze dvora, skrývaje dopisy pečlivě v náprsní kapse černého svého kabátu.

Znal kout, kde bylo pusto a ticho, kde nižádný vetřelec nehrozil ho vyrušiti. V lese byl potok, potok mezi dvěma svahy, u jehož břehu, v stínu starých jedlí, bylo možno usednouti na měkký mech. Potok řinoucí se prudce s výšin zněl tu rytmicky a

přece ohlušivě. Bylo milo pozorovati stálé míjení jeho vln. Sem lidé obyčejně nechodili; byla to zacházka pro každého. A pak nebylo co hledat v zapadlém tom lesním koutě. A tak tu nebylo slýchati jiného hlasu nežli šplouchání vod.

Sem zamířil Jan Bílek. Šel — pokud mohli ho pozorovat lidé, pracující na polích — pomalým a odměřeným krokem. Na jeho chladném zevnějšku bylo těžko vypozorovati neklid. Ale když se octl v lese, zrychlil krok. Balíček v jeho náprsní kapse počal ho páliti: Jana Bílka, který čekal třináct let, poháněla nyní netrpělivost.

Došel na své místečko u potoka; rozhlédl se opatrně. Neuviděl nikoho. Neuslyšel nikoho. Usedl na mech a vyňal listy.

Měly vůni smrti.

Jejich dotek vyvolal vzpomínku na chvíle, kdy se dostaly do jeho rukou. Viděl se přenesena v ponurý den smrti nebožčiny. Prázdnota pokojů ho děsila. Bylo to zlé, viděti zoufalý smrtelný zápas; ale mnohem

krutější bylo ticho, jež potom přišlo. Bál se zvuku svého hlasu. Bál se místností, kterými tolikrát kráčela a kde on nyní zůstal s dětmi, nedojatými příliš nechápanou tragedií. Tehdy neměl ani sil číst uschované v stolku listy. Ale nyní hleděl tváří v tvář smrti jako nebožka a závory a tajemství padaly. A tak nevrátila se bázeň, která mu tehdy zabránila čísti. Jeho ruka nechvěla se tak, jak čekal. Poměrně klidně roztrhl obal.

Teprve nyní, když viděl řadu dopisů, psaných drobným písmem, které připomínalo Bílkovi rukopis kdysi dobře známý a nyní zapomenutý, počal váhat znova.

Není lépe nechati spáti, co spí?

To bylo však poslední váhání. Jan Jílek začal čísti.

Bylo to několik jen psaní — několik výkřiků a stenů. A když je Jan Bílek četl, schvátil ho podivný cit: byl to úžas někoho, kdo zklamal se ve všem. Tedy nebylo nic pravda z toho, co mu namlouvala minulost: ne věrná

žena, ne věrný přítel, klam a mam, neupřímná arie z citlivé opery?

Nebyly to listy jeho ženy; byly to listy psané jeho ženě. A přítel Gregor psal tyto dopisy lásky. Nikdy netušil Jan Bílek takového vztahu . . . Až nyní přišlo to drsné osvětlení. Žil vedle lidí, kterých neznal. Byli zcela jiní než jeho obraz; nikdy nevnikl zcela do jejich srdce.

Vše mělo jiné osvětlení a přízvuk. Pamatoval se... pamatoval se na večer... dávný už. Pracně nejprve vybavující se detaily skupily se na konec v plný a sytý obraz. Stála v snění u okna. (Kolikrát se usmíval této její snivosti!) Hleděla do zahrady. Bude dnes měsíčná noc, pravil on odcházeje. Jasná, myslím, odpověděla. Odcházel. Zatoužil po procházce. »Nebude ti samotné smutno?« tázal se na odchodu. Usmála se lehce. — V měsíční noci není smutek nepřijemným. Patří k věci. — A zádumčivěji dodala k tomu ještě:

— Smutek patří vždycky k věci — —

O jakém tu smutku mluvila? Nemyslil na to tehdy. Ale nyní mu rozuměl. A smutek hlavy nachýlené

z okna byl mu pochopitelný. Gregor tehdy odjížděl na jih. Byl churav a doufal, že mu tam bude lépe. Váhal jakoby nerozhodný. Stále posunoval lhůtu k odjezdu. Až už nebylo možno ji posunout a až už nebylo vůbec nutno jeti.

Chápal konečně Gregorovu nerozhodnost. Byli tak zvyklí na svůj tichý život, vzájemné porozumění a ohled. Gregorovy snahy byly mu tak odlehlé; Bílek neřekl nikdy o tom nepěkného slova. Připadal mu časem morousem; nebyla to však choroba, jež ho činila takovým? Žert Bílkův před Gregorem umlkal.

— — Něčeho se nedostává, pravil Jan Bílek několik dnů po odjezdu přítele, při svačině, která byla podivně tichá. — Takovou mezeru zanechá přítel —

Jeho žena neodpovídala. Odvrátila se stranou. Tehdy neviděl v tom než náhodu. Nyní soudil jinak. Jistě že měla důvod odvraceti svůj zrak.

Oh, věru, nebyl to pouze přítel, jenž odešel. Dopisy, jež měl nyní Jan Bílek ve svých rukou, mluvily o tom

Byly to smutky pro vzdálenou. Bylo to plaché očekávání návratu. Týdny, jež se nedočkavě sčítají, dny, které připadají věčností. Touha reptala náruživými slovy: hodiny, minuty, vteřiny, jak je to vše dlouhé!

— — Nevidím kraje; umění ztrácí pro mě půvab. Je mi smutno. Jsem sám. A obávám se, že budu navždy sám. Minulí lidé, mrtvá díla: chci míti život okolo sebe. Několik slov aspoň, která nahrazují život! Umřít! Ah, umříti — tak daleko! Mohu umřít bez tebe? Mohu umřít s tebou? — —

A přece umřel ten nevěřící. Zemřel kteréhosi květnového dne. Ta zpráva došla večerní poštou. Zarmoutila Bílka. Nečekal bezprostředně katastrofy. Zprávy Gregorovy zněly tak nadějně. Bílek šel všecek zaražen do pokoje ženina. Seděla mlčky. Jeho příchod ji patrně vyrušil. Nedohadoval se z čeho.

Upřela na něho tázavě zrak.

— Gregor je mrtev, pravil on drsně, marně tlumě svoje pohnutí.

Vstala. Byla nepřirozeně bledá; Bílkovi se zdálo, že se chvěje.

— Mrtev — opakovala mechanicky.

— Velká ztráta pro nás, — pravil Bílek.

— Ztráta, opakovala ona znovu jako těžkopádné echo.

Bílek ji opustil. Důležitá zpráva nepopřávala mu oddechu. Rozběhl se někam do polí a přecházel jimi do únavy. — Jejich přítel, jejich nerozhodný druh — mrtev, mrtev — Znělo to jako hrana —

Jeho žena nevyšla z domu. Večer řekla mu služka, že paní není zcela dobře.

Bílek šel k ní.

— Co je ti? — tázal se jí.

— Hlava — děsné bolení hlavy — Potřebuji klidu —

Její přání bylo příliš jasné. Vyšel do zahrady a strávil večer v meditacích o zemřelém příteli —

Druhého dne bylo paní o něco lépe. Ale o zemřelém neodvážil se Bílek mluvit. Cítil, že nepůsobí to dobře. A bylo nutno šetřit churavou paní. Neboť byla nějak podlomena záhadnou ranou . . . Bledla a vlekla se po po-

koji jako stín — — Usmívala se občas; jakoby se strašidlo smálo. Bílka skličoval takový smutek — — On, robustní člověk, měl něco zcela jiného rád — Pak se zapomnělo na Gregora. Aspoň Bílek na něho zapomněl. Nebyl člověk dlouhých vzpomínek. Rád se pobavil ve veselém kruhu; odejdete-li, mějte šťastnou cestu! A tak nemluvilo se o Gregorovi vůbec —

— Bílek slyšel nějaké hučení. Byl to potok? Mnoho potoků spíše. Hlava byla nesmírně těžká. Závrať ho pojímala. Cítil velikou slabost... A to vzbudilo jeho úzkost. Bál se své malátnosti. Pokoušel se vstáti. Nešlo to dobře. Ležel... Vody stále více hučely. Něco, co mu bylo drahé, bylo ohroženo.. Dopisy.. Do čí rukou padnou? Kdokoliv může se jich zmocnit. Co se stane? Budou pro smích zlým lidem? Zhanobí památku mrtvé, která mnoho trpěla? Bylo mu líto té zemřelé, jež nesměla se nikdy hlásit k své bolesti, jejímž losem bylo pokoutně trpět — — A děti — Budou ony čísti? Nezmate je a nerozteskní

pozdní odhalení, jehož nedovedou dobře chápat?

Úzkost pro odešlou diktovala mu poslední pohyb. — Vzchopil se a podepřel o pařez stromu. Nejistýma rukama roztrhal psaní na kusy, stále se chvěje, že nebude dost sil. Dílo bylo dokonáno. Posunul se k břehu a hodil lístky do potoka. Něco útržků zůstalo na břehu. Snažil se sklonit se k nim, aby je také hodil do plynoucích vln. — Ale hučení vod stalo se náhle nesmírně silným a hlava příliš těžkou. — Jan Bílek klesl v bezvědomí na mech. — Trochu zažloutlé lístky pokračovaly ve své pouti; neseny lehkými vlnami, mizely v proudu a nadnášely se zase. Daleko ještě bylo je zřít; až v záhybu potoka domizely.

* * *

Jana Bílka našli v bezvědomí. Nevzpamatoval se už z toho záchvatu, přes horlivé úsilí lékaře a láskyplnou péči dětí. Zemřel třetího dne. A pohřben jest. 1906.

□ □

DEŠTIVÝ DEN.

Zástup lidí valil se ze zachmuřeného kostela, když ho Václav Helvert míjel. Nezvyklý proud zaplavující ulici překvapil vážného soudce na okamžik. Ale pak si uvědomil, že je to májová pobožnost. Slovo to nevyvolalo v něm nijaké resonance. Ale bylo zbytečno zápolit s proudem; tož se zastavil Helvert na protějším chodníku. Spěchati nebylo proč a večer byl tak osvěžující a milý.

Ze zvyklé pozornosti upřel Helvert zkoumavý zrak na vycházející. Šly tu mladičké dívky v jarních světlých šatech, žvatlavé a veselé. Skrývaly své koketerie před přísnými a zamračenými pohledy vážnějších družek, ale

nedovedly jich skrýt. Přicházely ženy, které v přítmí kostela, přepadaného pohanskou radostí jara, nesly své obavy a naděje. Přecházely stařenky vráščité a shrbené, zaprané v minulost, ale nepřehlížející dosud přítomnosti, které, žel, neschvalovaly. Jejich zrak a sluch neunavil se dosud zvědavostí. Přicházeli mladící zamlklí, plaší; mladíci výbojní a lační úspěchů, kterými by bylo možno se honositi. Nebéží o to, jaká je kořist, jen když vůbec kořist tu je Byli tu přeletaví motýlové zájmu nejvýš těkavého, radostní z tolika mládí a bez odhodlání někde utkvíti; milenci všech a žádné, usmívaví a veselí. Také časně blaseovaní a omrzelí, kteří hledali (a které hledaly?) dobrodružství ze zvyku a skoro bez radosti, dobrodružství, která přece nedovedla potlačit dotěrný a úmorný pocit nudy v zprahlém jejich srdci.

To vše shlédl Václav Helvert velmi rychle. Jeho oko vyšetřujícího soudce zvyklo si odhadovati lidi. Jeho kollegové říkali, že větří zločiny. Bylo něco

na tom. Takový sklon bývá spojen s jistou krutostí; té u Helverta nebylo. Neměl dvojsmyslné rozkoše z od krývání zla; byl prostě fanatik spravedlnosti, nebo toho, co se nazývá tak. Vynikal bystrostí lidí upiatých v jediný směr, konečně však jednoduchých lidí. K tomu přistupovala bohatá praxe. Mohl by říci, co je v cynickém výrostku, který zapaluje cigaretu a rozhlíží se slidivě, hledaje: koho? Mohl by říci, co je v děvčeti v křiklavých rudých šatech, hezkých ale hrubých poněkud rysů, zohyzděných právě drzým a volavým úsměvem. Věděl, proč se vyhýbá instinktivně jeho pohledu starý, elegantní pán, krasavec zašlých desítiletí, s cylindrem a rukavičkami, který stopoval dvě děvčátka v krátkých sukénkách, poskakující skotačivě a s uličnickými grimassami po ulici. Věděl, proč se vytratil náhle z davu starý pobuda, veterán krádeže, jehož vlasy zbělaly, duch však a ruka neztratily dosud čilosti. Znal toho přítele kalných vod, v nichž možno lovit. Oh, ano, soudce

Helvert znal mnoho lidí a ještě více neřestí; nehleděl užaslýma očima na abecedu zločinů.

Náhle se však Helvert zarazil. Vlna zástupu nesla mu, zdálo se, vzácnější kořist. Poznával to mladičké, sotva dorostlé děvče, jež kráčelo se sklo-něnou hlavou, jakoby se vyhýbalo pohledům. Poznával ji . . . a zmocňo-val se ho nevysvětlitelný cit. Její bli-žení se ho znepokojovalo. Podivno u něho, tak zřídka vzrušeného z klidu, u něho, který neměl než zájem, než oči kriminalisty pro ženy, šustící svými sukněmi tak blízko, že by se mohl jich dotknouti. A — vzpomněl si — blouznivé to tmavovlasé děvče! A přece nedal se zájem popřít. Sle-doval ji očima. Nešla sama; princeznu hlídal drak. I toho znal: byla to suchá, nemladá žena s pichlavýma očima, všechna nějak špičatá, s dost hru-bými rysy, nevkusně přioděna. Děvče šlo stisněno patrně svým průvodem. Sotva že mohl ji poznat v sklíčenosti. Nebyla totiž krásná; její jemné, ne zcela pravidelné tahy potřebovaly vzru-

šení, aby mohly vyniknouti. Nesmírná její živost byla půvabná; měla nervovou krásu, které nesluší klid, které třeba pohybu a vzruchu k vítězství. Ve své ochablosti byla téměř nehezká; nebyla to přirozená ochablost u ní, jež měla tolik životní síly, ztajené a přece existující. Zdála se býti zamyšlenou. Za co se modlila v kostele, tázal se Helvert, modlila-li se vůbec?

Přiblížila se k němu. Tři kroky před ním pozvedla instinktivně zrak. Zapálila se všecka. Okamžik skřížily se jejich pohledy. Přerodila se a vzkvétla v tomto okamžiku. Její zrak vzplanul hlubokým ohněm. Ale zatím obrátila se průvodkyně. Soudce Helvert pozdravil. Chladné pokynutí hlavou, spíše odmítavé, jako když se nechceme pamatovati . . . u staré ženy. Graciesní, rozkošný pohyb u děvčete. Pozdravovalo, cítil, celou svou bytostí. Ale pak byl konec.

Soudce Helvert hleděl za odcházejícími dlouho . . . Zástup řídl, smích i hovor doznívaly, před kostelem bylo pusto. Žena i děvče zašly dávno za

kterýmsi rohem. Ale Václav Helvert stál zde ještě zmaten jediným pohledem a nemoha se rozhodnout k odchodu. Stál v hlubokém zamyšlení. Něco dávno zapomenutého zdálo se v něm probouzet. A zapadlé detaily oživovaly v jeho paměti. Viděl nyní vše jasně.

Šestnáctileté to děvče je v jeho kanceláři. Podivný případ hraničící s komikou a snad opravdu komický, kdyby nebylo zákonníku, který se hrubě vměšuje v dětinskou pošetilost. Dětinskou pošetilost? Snad. Běželo o pokus únosu. Václav Helvert vyšetřoval případ. Směšný únosce, podivná unesená! Útěk z domova; z čista jasna, bez příprav, nemožný a pošetilý útěk. Únosce, sedmnáctiletý mladík, úžasně passivní, nesmělý, nezkušený. Nedospěli daleko na svém útěku. Telegrafické zprávy byly rychlejší než vlak: kam by ostatně mohli se obrátit bez peněz a ničím neopatřeni? Byli nápadni při prvém svém kroku. A tak výlet nazdařbůh skončil velmi brzo. Bylo by nejlépe nechati

pokus pokusem a skoncovat soukromě dětinské to dobrodružství. Nešťastnou náhodou úřady vpletly se do té historie. Pak zbyl tu trestní případ a vše šlo úřední svou cestou. Únosce (nebyl to vlastně spíše unesený, tak byly přehozeny úlohy!) ztratil před soudem poslední zbytek rozvahy. Prvé pokusy hráti hrdinskou roli selhaly, jakmile stál tváří v tvář suchému soudnímu apparátu a jakmile v pozadí počal se objevovati žalostně reální přízrak žaláře. Po odstranění slabé vrstvy líčidla objevila se pseudozločincova pravá tvářnost: vyděšený a rozplakaný hoch, hodný ostatně spíše útrpnosti než trestu. Zajímavější byla unesená. Ze začátku nechtěla odpovídat. Bylo zapotřebí Václava Helverta, aby ji k řeči pohnul. Čím se mu to podařilo? Jeho taktem, s kterým vyhýbal se veškerému možnému posměchu?

Děvče popřelo iniciativu mladíkovu.

Soudce Helvert pamatoval se dobře na scénu onoho výslechu.

»Měl myšlenku na odchod on?«

»Ne.«

»Naléhal na vás, abyste ji uskutečnili?«

»Ne.«

»Byla jste to tedy vy, která jste chtěla odejít.«

»Ano.«

»Proč právě s ním?«

Děvče se odmlčelo; sklopilo zrak a zmatek jeho byl zřejmý.

»Nevím,« odpovědělo pak.

»Máte ho ráda?«

Upřela na něho nesmělý pohled. Nezvykle mírný, skoro srdečný tón soudcův ji úplně vyvedl z počáteční vzdorovité disposice. Mluvila nyní volně a nebojácně, pravý opak svého druha.

»Jako máme děti rádi.«

Neřekla »jako se mají děti rády«. Helvert všiml si dobře toho odstínu.

»Proč jste chtěla odejíti z domova?«

»Musila jsem.«

»Ubližoval vám snad někdo?«

»Ne.«

»Máte nevlastní matku. Byla k vám snad zlá?«

»Ne.«

A po chvíli:

»Měla tak studené oči.«

»A váš otec?«

»Nevšímal si mne.«

»Kam jste chtěla odejít?«

»Nevím! Bylo mi smutno doma,« vyhrkl náhle náruživě z děvčete. Její výraz se změnil s výrazem jeho očí tak náhle vzplanuvších. »Velmi smutno,« opakovalo, hledajíc marně slova, jež by formulovala něco, co nedá se formulovati:

»Byl to tehdy deštivý den.«

Písatel protokolu, dávno už neuspokojený průběhem výslechu, který se mu zdál zabíhat do zbytečností, nesouvisících s právnickými otázkami, odložil péro a podíval se na soudce tázavě. Nepoznával svého chéfa. On, který nedal se ničím vyrušiti z přesného sledování povinnosti! Deštivý den! Pěkný resultát výslechu! A kdyby už aspoň soudce (odchyluje se od přesného postupu věci) s pošetilým děvčetem

jednal dle jeho pošetilosti. Ale divná věc! Ani úsměv, ani záchvěv ironie! Nepřesahuje to meze všeho pravděpodobného?

Ale soudce nevšímal si jeho pohledu. A také děvče si ho nevšímalo. Nezdál se pro ně existovat, nový důvod k rozmrzelosti. Děvče hledělo výhradně na soudce, k němuž pojalo důvěru.

»Deštivý den,« opakovalo děvče prudce. »Připadalo mi, že je doma hrozně prázdno a že tam jsem zbytečná. To bolí, to bolí. Chtělo se mi odejít, kamkoli . . .«

A prosebně dodalo děvče náhle bez přechodu:

»Viďte, že neublížíte Jeníkovi, pane soudče? Nemůže za to!«

Soudce Helvert viděl jasně: bylo zde prudké, náruživé děvče, schopné kvapných činů, provedených bez rozvahy. Děvče, u něhož naivnost a nezkušenost skoro dětská pojila se s podivnou rozhodností a s předčasnou zralostí. Byla odhodlána hledati jinde vyplnění prázdnoty, kterou jí podával

domov. Kam dojde vášnivé to děvče? Kam ji zavede dychtivý její kvap? Bylo mu jí líto. Mluvil s ní něžně, aniž si to uvědomil. Ale víc než zájem chvíle to nebyl.

Když výslech skončil, zabral se s plným zaujetím do jiné záležitosti. Byl zase tím, čím vždycky býval: svědomitým a svých povinností dbalým juristou, jemuž prorokovala se velká karriéra; jeho schopnosti uznávaly se všeobecně.

Ale druhého dne došel Helverta dopis, psaný neznámou ženskou rukou a pouze křestním jménem podepsaný. Nevzpomněl si ani na děvče — tak prchavý byl dojem včerejší. Četl vřelá slova díků a spočinul na jedné větě psaní —

»Slibuji vám, že nic takového už neučiním. Bylo to ošklivé a hloupé, vidím to teprve nyní. Ale věřte mi: nestane se nic podobného už!«

Soudce Helvert pokrčil rameny. Dal číst dopis ženě, zmíniv se několika slovy o děvčeti. Četla pozorně a mlčela.

»Nechápu, proč to slibuje mně,« řekl Helvert.

Žena jeho neodpovídala. Chápala snad, čeho on nechápal.

A téhož dne — Helvert nyní vzpomínal na to, připisuje každé drobnosti větší význam než tehdy — stalo se ještě něco překvapujícího. Když opouštěl Helvert soudní budovu a kráčel šerým korridorem vedoucím k východu, uchopil ho někdo přikrčený v tmě za ruku a přitiskl na ni žhavé rty.

»— — Byl jste tak hodný ke mně,« šeptal dívčin hlas. »Nikdo nebyl ke mně tak hodný.«

Václav Helvert stál tehda pomaten poněkud neočekávanou příhodou. Ale nežli se mohl vzpamatovati, zmizela dívka rychle.

Ale ani tato scéna nevyburcovala soudce z jeho klidu; po prvém zmatení byl ochoten vysvětliti vše přirozeně. Takový exaltovaný projev nemohl překvapit u děvčete vůbec exaltovaného. Větší význam to nemá. Zítra zaměstná ji cokoliv jiného; hi-

storie bude odbyta. Zjev dívčin vybledl. Přišly dny naléhavých prací; navalil se těžký materiál, který on nechtěl odbývati. Několikráte zdálo se soudci, že potkal děvče poblíž soudní budovy. Ale neuvažoval o tom a nevšiml si ani patrné pravidelnosti setkání.

Dnes, při nahodilém tom setkání, zarazil se poprvé Bylo to tím, že jeho myšlenky byly volny? Bylo to pod dojmem jejího pohledu? Oh, zrak dívčin mluvil příliš výmluvně. Nebyla to pouhá vděčnost, nebyla to povrchní exaltace. Zdálo se z něho mluvit mnohem více. Cit? Vášeň? Kdož ví? Byla schopna obojího. Slova jejího dopisu měla nyní jiný zvuk věděla, proč právě jemu slibuje. Ale nebylo to trochu podivné, že právě jemu? Čím ji mohl uchvátit? Byl čtyřicitiletý, trochu chladný muž. Šťastný ostatně manžel, otec tří dětí! A vášeň! Podivná myšlenka!

Ale bylo mu náhle, jakoby horké rty spočinuly na jeho ruce. — Počíná opravdu blouzniti? Není tu nikoho,

ulice je pusta. Není to všechno vlastně hrozně pošetilé a směšné?

Je to vlastně pošetilé a směšné, řekl si A odhodlal se odejít. Snažil se zaměstnati se podrobnostmi bližícího se processu, naplnit hlavu juristickými dedukcemi; ale všechna pracovitost, vyslaná v boj proti vábnému a marnému sněni, nedovedla zabrániti pocitu neklidu a zmatku

Václav Helvert nezmínil se doma o své nahodilé zastávce.

* * *

Příštího dne bylo deštivo. Nebyla to šťastná okolnost. Václav Helvert uvědomil si to záhy, přistihnuv se náhle při opakováni dvou slov:

»— Deštivý den!«

Od toho nebylo daleko k zbytečným vzpomínkám.

Helvert mávl rukou a vyšel z domu, zavřev za sebou dvéře poněkud prudčeji než obyčejně. Doufal, že soudní budova bude mu asylem před svodem pošetilých snů. Není na ně času v po-

nurých jejích zdech. Ale jeho mrzutost, vzniklá už ráno, byla posílena mnohými nahodilostmi. Záležitost, o které včera přemýšlel, vzala naprosto nečekaný obrat, který zvrátil všechny jeho hypothesy. Proti jeho očekávání odvolání, jehož neúspěchem byl naprosto si jist, vyřízeno příznivě. Bezvýznamné jakési akty zbytečně se protáhly.

Helverta dráždila dnes každá malichernost. Cítil to. Byla to nervosa. Odkud?

Byl ochoten připsat je pošmournému dni. Bylo skutečně neveselo v síních, v nichž bylo věčné šero, poněvadž vysoký činžák naproti bral všechno světlo. Ale věděl dobře, že to není pravý důvod. Kolikrát byl klidný a nevzrušený za takového pošmourného dne Oh, Helvert znal velmi dobře původ zlobivé nálady, která ho pronásledovala. A horšil se na sebe tím více, že ho znal. Jaký to vše má smysl?

Když přišel domů, našel nové důvody k mrzutosti. Oběd nebyl podle jeho chuti. Děti vyvedly nějakou

hloupost. Bezvýznamnou celkem hloupost, rozpustilost jistě omluvení hodnou. Ale Helvert uznal za nutné ukázati přísnou tvář. Dal zde průvod svému rozladění. Děti vyděsila jeho nezvyklá přísnost. A ku podivu, jemu bylo milým jejich vyděšení.

Zachtělo se mu samoty. Zašel do svého pracovního pokoje. Zde, schoulen ve svém fauteuilu, poslouchal kapky bijící do oken. Deštivý den, deštivý den! Odvrátil se od svého stolku, kde se kupily v pestré směsi zákonníky, listiny a časopisy a zahleděl se ven. Otravovaly ho dráždivé reflexe.

Čtyřicet jeho let nebylo možno popřít. To znamenalo, že lze čekat ještě všechno od života kromě blouznivých snů. Na dobrodružné výpravy bylo pozdě. On sám nehledě k letům citil by snad takovou touhu. Ale nebyl právě sám. Osud vyměřil mu dráhu: jdi, jdi, jdi až k té jámě! Co mohl vlastně chtíti? Měl vše, co si lidé obyčejně přejí. Byl ženat, šťastně ženat, možno říci. Jeho domácnost byla

klidna. Nebylo v ní hlodavých a odporných svárů štvoucích z domova; nebylo ani chladných a nepřátelských mlčení, která dusí teplo krbu. Jeho paní, statná třicetiletá dáma, byla dobrá žena a dobrá matka. Její tichá gracie dovedla vnést nový půvab do jeho domova. Byla nevtíravá a jemná; nikdy ho neunavovala zbytečnými scénami, darmo vyvolanými konflikty. Vycítila chvíle jeho mrzutosti; odstraňovala s cesty vše, co by mohlo je podnititi. Jediným pohledem zjistila skrývanou hořkost, nevyslovenou žádost. Milovala ho, považujíc to za prostou a nutnou věc, stejně jako bylo jí nutno děti milovati. Byla z těch žen, jejichž jediným hříchem je nedostatek jejich hříchů. Ale byl tu důvod žehrati do osudu?

Děti byly zdravé, čilé, veselé. Jejich smích a skotačivost kolikráte osvěžily Helverta po úmorných a odpuzujících chvílích jeho povolání, jež jinak miloval. Ale potřeboval se někdy vykoupat v čistém tom osvěžujícím vzduchu po trudných dojmech špiny

a nízkosti, která vyvolává jasné poznání podstaty lidí. Jak by se nestal on, tak bystrozraký a chápavý, zavilým skeptikem, nevěřícím v lepší nějaký cit?! Tolik jeho druhů stalo se takovými skeptiky!

Materiální jeho poměry byly snesitelné. Boháčem právě nebyl. Ale úhrnem vzato nebyl ani chudý. Jeho příjmy více než stačily při skromném způsobu života, který ostatně nezna menal tuhých a trapných odříkání. Kromě toho dalo se čekati, že přivede to daleko. Byl dávno vyhlédnut pro jiné úkoly.

Tak bylo možno mluvit o přístavu. Ztroskotání už nehrozilo; klid, třikrát klid. A to byla právě dnešní hořkost. Cítil poprvé to, co by mohl nazvat únavou ze štěstí. Jeho klid počal ho svírat, přístav stával se vězením. Klid, třikráte klid! Jaký to mohlo míti také hořký zvuk! Bylo v něm tlení hrobu.

Vše bylo tak vyloženo a připraveno; nebylo potřebí ani hnouti rukou. Ale to připravené štěstí lekalo ho dnes svou šedí. Jeho pohodlí ho odstrašo-

valo. Nepřijde žádný otřes, který by ho dovedl vzrušit? Nedobude už ničeho, dostane pouze vše úředním postupem? Oh, uhrančivé oči!

Měl pocit, že stárne nějak časně, hafan uvázaný u budky, aby chránil všechny positivní hodnoty společnosti její, snad nespravedlivá práva, její snad malicherné zákony.

I jeho hafání je upraveno a opatřili ho vhodným náhubkem. A on štěká si své rozsudky a má pyšné uspokojení domácího hafana: Ať mohou všichni klidně spáti!

Odkud se braly nenávistné myšlenky? Václav Helvert podléhal svodu Uhrančivé oči mladé kvetouci čarodějky ukazovaly svou moc. Přemíra otcovství pokořovala muže; otec, pouze už otec! A myšlenky Helvertovy, horké nevyslovenou touhou, počaly se proti tomu bouřiti. Jak byl pošetilý, podřizuje se imaginárním povinnostem! Jak byl naivní věře v domnělé své zásluhy! Bral vážně pochybnou maskou. Oh, za tou maskou není to, co maska tvrdí! Což to ne-

viděl dosud? Nepoznal přetvářku poctivosti, Tartuffy práva? Nezřel, jak málo ducha je za formou? Vzdával se zbytečně krásných dnů a opojivého štěstí. Pro koho? Má někdo právo žádat jeho odříkání?

Vstal a chodil nervosně pokojem. Koberce tlumily jeho krok. A to ticho kroků ho zlobilo: připominalo mu to celou jeho existenci, kde vše bylo tak tlumeno. Zvuk jeho kroků utišil by snad poněkud vzrušené jeho nitro, kontrast vnějšího ticha s vnitřním neklidem ho popouzel. Přistoupil k oknu a otevřel je. Svěží deštěm (oh, jarní deště!) vzduch zavanul do pokoje. Jak mohl tak dlouho sedět při zavřeném okně?

Vzduch proudící otevřenými okny zdál se ho omlazovati. Václav Helvert cítil se svěžím ve svěží té atmosféře. Přítěž let spadla s něho. Zachtělo se mu ukázati přebytek sil. Deset střízlivých let připravovalo dnešní spojení; nebylo divu, bylo-li tak silné. Deset střízlivých let! Možno jíti daleko ještě za ně.

Jak stál tak nakloněn v okně, zavanutí větru skropilo čelo Helvertovo několika kapkami. Bylo to dráždivé, jako polibek ženy. Bylo to smyslné a připomínalo mu to mladé dny. Jako hoch (a dlouho ještě později!) miloval prudkou láskou jarní deště. Byl pod jejich souverenní mocí. Přišel-li takový jarní déšť, neměl doma stání. Byla to rozkoš vyběhnout do ulic s odkrytou hlavou a vítat osvěžující vláhu. Jak to bylo krásné, nechat se měřit polo udivenými, polo posměšnými pohledy těch, kteří se kryly úzkostlivě v průjezdech! A ulice mizely a vycházel v pole; jediný chodec! Zahleděl se do stromořadí, jež končilo v mracích: až tam možno jíti v radostné zeleni.

Vracel se pak na kůži promoklý, ale veselý, jakoby uhodl hádanku sfingy nebo dobyl království. Připadal si nesmírně lehký, že by mohl vznésti se kamkoli a letět v dálky. Nesmírně lehký a šťastný.

Zatím minulo více než dvacet let, dvacet let šedých a vážných. Ale nyní (Oh, čarodějko s uhrančivýma očima, která

vracíte všechny dobrodružné pošetilosti mládí!) rozuměl dobře oné radosti a zatoužil zkusiti ji ještě jedenkráte. K pošetilé myšlence pojila se jiná pošetilejší: nechť také ona, která čeká na jeho kynutí a vzdává se všech pošetilostí, aby čekala na svou největší pošetilost, na něho, podobně jako on? Zcela bezdůvodně byl přesvědčen, že musí se někde setkati, že také ona nesnese v samotě nebo v morosnosti domova deštivého dne, deštivého májového dne!

A tak už propadl Václav Helvert kouzlu, že nenapadalo mu uvažovati o konsekvencích takového setkání, o budoucím životě, o tolika nepřekonatelných překážkách. Je ještě vězení pro někoho, kdo má křídla?

Silné opojení střízlivých bránilo rozvaze. Nebyl už schopen usuzovat o dojmu, který musí vzbuditi zjev vážného soudce, pobíhajícího bez cíle po ulici. Nebyl ani schopen mysliti na to. Byl stihnut mocnou touhou: ven! Někam do pošetilého snu a do kvetoucího jara!

Ale neočekávaná překážka zarazila Václava Helverta, vypraveného k odchodu. Jeho žena poslala děti za otcem. Nepřicházel jako obyčejně polaškovat si a pohrát si s nimi, nepřicházel k ženě, říci ji několik dobrých slov. Žena Helvertova chápala dobře, co to znamená. Děti, doufala, vyvedou Helverta z jeho morosnosti.

Děti otevřely hlučně dvéře pokoje, v němž právě Václav Helvert chystal se k odchodu; s naivní bezohlednosti malých řítily se k němu. Obstoupily ho; chtěly usednout na jeho kolena. Zapomněly už dávno na jeho přikrost při obědě.

Ale oči Helvertovy hleděly studeně a přísně, jakoby spatřovaly strašidlo. Zalekaly mladé vetřelce. Otec neříkal ani slova. Ale jeho mlčení bylo mnohem znepokojivější. Děti couvly plaše a odcházely nesměle z otcovy pracovny. A když doběhly k matce s radostí, kterou cítíme, když vracíme se z kymáceni vln na jistou půdu, křičely: »Tatínek se hněvá. Tatínek se ještě hněvá.« 1906.

Jeli okresní silnicí k Janovickému dvoru Byl červnový, podezřele horký den. Když míjeli v . . . . rybníky, počala se stahovati mračna. Slunce se skrylo a den se zachmuřil. Hostitel Kopulentův, vrchní správce Janovický, pohledl pátravě na nebe a zavrtěl hlavou.

»Nedojedeme. Bude bouřka. Musíme se stavit v Újezdě.«

Za malou chvíli vjížděl prostorný a nenový venkovský povoz do Újezda. Právě zdvihl se vichr, předehra k bouři. Když Kopulent a správce Jaroš vystupovali z kočáru, začaly padat husté kapky. Dojeli právě v čas.

Hostinec Zárubův na návsi byl jim útočištěm.

Bylo odpoledne. Hostinec skličoval svojí neúpravností. Strop, očernalý od kouře; nečisté stoly a ještě špinavější podlaha. Na tabulích oken, dávno nemytých, usadila se hustá vrstva špíny. A když hostinský postavil před své hosty sklenice piva, zadíval se Kopulent nedůvěřivě na okraj sklenice.

Bylo zde prázdno. Pouze v koutě seděl jakýsi samotář s hlavou na zad opřenou, pozorující strnule strop . . . Byl to zjev, přiléhající k mrtvému ovzduší líného a horkého odpoledne. Vrchní správce i Kopulent seděli tiše, naslouchajíce silnému bubnování deště do oken. Když dlouhé mlčení počínalo vyvolávati skrupule hostitelovy, ozval se Jaroš, šťouchnuv loktem mladého Kopulenta:

»Všimněte si toho muže!«

Kopulent zadíval se na něho.

Byl to muž, který připadal šedesátníkem. Býval to pravděpodobně statný, vysoký, ramenatý chlapík. Nyní byla

to ruina; ale taková, která mluví ještě o lepších dnech. Zrak samotářův byl vyhaslý; pohyby unavené a apatické. Jeho vlasy byly úplně bílé jako jeho vous. Měl totiž bohatý a zjevně nepěstěný vous, který mu padal hluboko na prsa a budil představu kajícného poustevníka z legendy. Šat jeho byl také zanedbaný. Seděl u sklenky kořalky. Pokud však mohli pozorovat, nedotkl se jí. Nepozorovali vůbec u něho pohybu. Jejich příchod nezdál se ho vyrušit z jeho lethargie. Zvědavosti nepodlehal. Moucha, obletující jeho čelo, usedla na ně. Ale ani to nevzbudilo jeho odpor. Seděl tu indolentní a shroucený neznámou nějakou únavou.

Hostinský vracel se z obhlídky. Zvěstoval, že bouře nepotrvá dlouho. Mraky se už trhaly. Vrchní správce rozhovořil se s hostinským o drobných událostech malého toho života. Kopulenta nezajímal příliš hovor o neznámých lidech a věcech. Zabýval se pozorováním neznámého muže. Toho hovor vyrušil; byla to prvá známka

života, kterou Kopulent na něm vypozoroval; odvrátil se. Seděl pak chvíli neklidně; přítomnost cizinců ho rušila. Po malé chvíli odešel.

Hostinský měl něco vedle na práci; opustil na chvíli šenkovnu. Hostitel Kopulentův zahleděl se na náves. Kopulent upjal bezděčně pohled v stejný směr. Uzřel odešlého hosta kráčeti v plném dešti nezrychleným, apatickým krokem. Správce pokynul několikráte hlavou a s důležitostí, které nedovedl Kopulent chápat, řekl:

»Je to František Štěpán.«

Po několik těch dní, které trávil mladý Kopulent u přítele svého otce, nezaslechl tohoto jména. Ale vrchní správce přikládal mu patrně všeobecnou publicitu. To Kopulenta překvapovalo. Znal úřednickou povýšenost Jarošovu nad sedláky, charakterstickou pro lidi jeho postavení a vyvolanou ostatně okolnostmi. Rozhodně Kopulent věděl, že sedlák je pro Jaroše něco, pro co má shovívavost nebo nechuť (ó, nekonečné dominiální processy!), ale rozhodně nikdy in-

teress. Zjev byl patrně mimořádný, že připouštěl tak vážný tón.

Správce zajel si rukou do svých hustých vousů a čechraje svou bradu ptal se Kopulenta:

»Jak myslíte, že je ten člověk stár?«

Nebylo třeba mnoho důvtipu, aby Kopulent z tónu otázky poznal, že spolustolovník chystá mu nějaké překvapení. Bylo to tedy poněkud neupřímné, odpovídal-li i nyní tak, jak by byl upřímně odpověděl před chvílí:

»K šedesáti — —«

Vrchní správce Jaroš byl uspokojen svým překvapením, které zdržel ještě o vteřinu.

»O svatého Jana bylo mu sedmačtyřicet.«

Bylo již nezbytno čekat vypravování.

* * *

Přišel jsem na zdejší dvory před hezkým časem. Na podzim tomu bude osmadvacet let. Sedím zde a zůstanu už patrně zde. Dříve jsem spravoval dvůr, nyní více dvorů; to je celý roz-

díl. Ale upřímně vzato, netoužím nyní už po stěhování. Zvykl jsem si.

Před sedmadvaceti lety bylo tomu však jinak. Mohl jsem býti spokojen: mé místo nebylo špatné. Mnoho jiných by si gratulovalo k Janovickému dvoru. Ale já spokojen nebyl. Přišel jsem ze zcela jinakého kraje; nedovedl jsem si zvyknout na tyhle roviny. A na lidi také ne.

Byly to tenkráte doby, kdy sedlákům rostly roupy (výraz mluvčího zpřísněl povážlivě). Nebylo možno obstát s tou selskou pýchou. Dařilo se jim dobře a čert jim nedal dobře dělat. Měl jsem také tvrdou palici; dostali jsme se často do sebe. Co byste řekl? Po nějakém čase přišel jsem tomu na chuť. Byla to sůl na můj chléb. Když jí nebylo, mrzel jsem se. Ale s počátku to zlobilo.

Pamatuji se na Františka Štěpána z Anno Domini. Byl to docela jiný Štěpán. Tehda šel na vojnu; chlap jako hora, kterému nemohl se tak snadno někdo postaviti. A z největ-

šího statku z okolí. A k tomu jediný syn. Když šel ve vojenské uniformě, vypadal zcela jinak než ostatní ti selští chlapíci. Slušelo mu to. Dovedl pobláznit mnoho děvčat; ale jedno pobláznilo jeho. A zde by začala ta historie.

Byl jsem zde asi na čtvrtý rok, když byla svatba. Nevěsta jmenovala se Anna. Anna Sladkých. Byla z dost bohatého gruntu, ač ovšem nemohl se rovnati Štěpánovu. Přes to byla to dobrá partie. Také jediná dcera. Znal jsem ji. Bylo to hezké děvče; a dovedlo se nositi pěkně. Skoro příliš pěkně na selskou dceru. Ale což myslil někdo na to! Selská pýcha všecky posedla.

Jen jejím očím bych byl nevěřil. Byly nějak záludné. A dovedly se velmi vřele dívati... na leckoho. Znám také svět a ženské, třeba bych byl starý kocour. Téhle bych byl nevěřil. Ostatně, kdož ví... Tak to říkám nyní... Před třiadvaceti lety snad bych to nebyl říkal. Každý dovede prorokovati oběd, když je pečeně na míse.

Mladý Štěpán byl vším předurčen, aby stál v popředí kraje. Nenadělal mnoho slov; ta, která řekl, vážila za to. Bláznilo se tehdy u nás; u vás ostatně také, zeptejte se také. Mé povolání zapovídalo mi blázniti; a věřte mi, viděl jsem mnohý rub krásné líce. Štěpán se mi líbil, ačkoliv . . . byl jsem takořka nepřítel, tak všichni na mne pohlíželi. Tehdejší hnutí vzbuzovalo pozornost nahoře; bylo příliš divoké a bezohledné. A plamének hrozil rozšířiti se také jinde. Bylo nutno zakročit. A zakročilo se. Přišla persekuce. A zde to začíná. Cekal jste nějakou cikánku, proroctví a tak dále? Ne. Obešlo se to bez cikánky.

Byla to tehdy veliká schůze, kde nemohl scházeti také mladý Štěpán. Za jaké příležitosti byla, nevím. Příležitost najde se ostatně vždy. Bouřilo se tehdy; vláda začínala zase zostra. A jako bývá, nevážila se slova. A mezi těmi, kteří slov nevážili, byl Štěpán. Nejprvé vystoupil poslanec; ti mohou vystoupiti. Nehrozí jim nic. Ti, co mluvili pak, nebyli už tak

chráněni. Bylo na nich, aby to uvážili.

Co jsem chtěl říci? V téže době založil se zde selský cukrovar. Zakládalo se jich tehdy mnoho. A hospodařilo se v nich . . . víte to snad. Jisto je, že selské cukrovary, založené za dob nepříznivých, padaly jako zralé hrušky . . . kdežto neselské prosperovaly později za mnohem horších podmínek . . . Ale o tom není dovoleno mluviti, není-li pravda? Cukrovar tedy byl založen. Štěpán byl v tom zúčastněn. A byl z hlavních zúčastněných. Kdo by mohl dáti peníze na takový podnik?

Cukrovar tedy byl založen . . . Jak byl veden, ví Bůh. Slyšel jsem o tom rozkošné historie. Že na nich něco bylo, ukázal konec. Cukrovar praskl. Akcionáři pohořeli. A Štěpán v prvé řadě.

Podivnou shodou okolností přišla zpráva o pádu cukrovaru právě do té schůze. Štěpán právě domluvil . . . ohnivou řeč, jak říkali jedni, nerozvážnou řeč, jak mluvili druzí. Cosi se šu-

škalo v řadách okolo něho. Všiml si toho a ptal se po příčině. Řekli mu ji. Štěpán ani nemrkl. S tváří nejlhostejnější, jakoby se mluvilo o něčem, co se ho netýkalo, pravil: »Tedy to prasklo?« Jeho klid tehdy imponoval; tenkrát se mu ještě lidé divili. Věc nebyla konečně zlá. Člověku rázu Štěpánova nezáleželo na nějakém pakatýlku. Ale schůze tehdejší měla také jinou nepříjemnost; pro některé výroky Štěpánovy zahájeno s ním vyšetřování. Tehda se takové věci nebraly v rukavičkách. Několik paragrafů bylo tu než se kdo nadál. Také Štěpán to poznal. Nezachránil ho ani renomovaný advokát. Posléze mohl býti rád, že vyvázl pouze s několika měsíci. Jiní byli na tom hůře.

Ani ta druhá příhoda neměla žádný účinek na posuzování Štěpána. Tehdy ještě věřilo se v politické mučednictví. A mohl-li tím Štěpán ještě získat, získal. Jméno jeho vyslovovalo se po celém okolí s pietou. A zdejší lidé říkali s hrdostí: »Náš Štěpán.« Ale získal-li Štěpán všude jinde, doma ne-

získal. Záludné oči počínaly ukazovati svoji záludnost.

V době odsouzení byl už Štěpán otcem syna a dcerky. Syn byl tuším dvouletý; dcera narodila se několik dní před tím, než bylo Štěpánovi nastoupiti trest. Syn jmenoval se po otci, dcera po matce. Děti měly se k světu a mohly potěšit opuštěnou. Ale Stěpánka nebyla z těch, které jsou dovedou býti matkami. Ne, že by chovala odpor nebo nenávist k dětem; byla to pouze lhostejnost. Neznamenaly jí vlastně nic: v tom směru byla navždy hluchá a nepřistupná vřelejšímu citu. Byla to ženská dychtivá života a řekněme to hned, posedlá po mužských. Co bylo kromě toho, vůbec nechápala. Politický zájem Štěpánův byl ji druhem bláznovství; konečně snad měla trochu pravdy, ale docela přece ne.

Před uvězněním Štěpánovým nedalo se nic určitého říci. Byla koketní více než bývají venkovské ženy. Nosila se pěkně a věděla, co jí sluší. Házela okem po tom či onom, s tím či oním ráda si zatančila. Více však nevěděl

nikdo. Ale měsíce trestu Štěpánova byly příliš dlouhou zkouškou pro jeho ženu. Nemyslila nikdy na vzdálené. Ostatně nevěřím, že by byla někdy měla Štěpána ráda. Zde venku máme mnoho zbytečného času a dosti dobré, zdravé oči. Hledíme a myslíme si své; lidi se nedovedou vzájemně skrýti. Kterýkoliv člověk z okolí nakreslí vám dosti zdařilý portrét vrchního správce Jaroše; proč bych já neměl pokoušet se o podobné?

Štěpánka rozhodně skrýti se nedovedla. Byla z toho druhu žen ... poznal jste je snad také, pane Kopulente! — které žádají od muže brutálnost. Naštěstí Štěpánovo a jeho ženy bylo, že nebyl brutální ... a že nevycítil ani potřebu se jím zdáti. Takoví muži jsou a ne tak řídcí, jak by se myslilo. Ale Štěpán, na mou věru, ten připadal mi vždy jako selský rytíř, třeba to znělo směšně. Nebyla to zkrátka strava pro jeho ženu; ta potřebovala drsnějších soust.

A tak vdova po živém se utěšovala a utěšila. Za nepřítomnosti Štěpánovy

dálo se leccos, co by nebylo uvězněnému po chuti a co mu také nebylo po chuti, když se vrátil. Štěpánka nešla daleko; zapletla se s čeledínem, jehož jméno mi vypadlo z mysli; nezáleží konečně na něm. Přišlo jich více; kdož ví, pamatovala-li by si sama Štěpánka jména. Jisto je, že si nevedla příliš opatrně; jakoby skutečně provokovala nějakou scénu. A scéna také přišla. Muž se konečně vrátil z vězení; a pletky Štěpánčiny trvaly dále. A ježto si vedla tak málo opatrně, přistihl je kdysi Štěpán. Rozzuřil se tehdy. Chopil čeledína a metl jim o zem, až kosti v něm zapraštěly. Pochroumal se také pořádně. Vytratil se ze dvora ani nedutaje; měl toho na měsíce dost. Štěpán byl tehdy silný chlapík, nejsilnější snad ze vsi; nebylo radno dostati se s ním do křížku.

Kdyby byl nyní Štěpán uměl se ženou ostře zatočit, bylo by snad bývalo dobře. Ale Štěpán nebyl z toho dřeva. Dovedl být tvrdý k muži, ne však k ženě . . . k ženě, kterou měl přese vše rád. Rád je málo; podlehal přímo

její moci. Spokojil se tím, že nepromluvil ani slova a odešel z domu. Uzavřel se v hrdé a smutné mlčení; něco, čemu jeho žena vůbec nerozuměla a co ji proto imponovati vůbec nemohlo. Počne-li žena odpuštění mužovo bráti za slabost, k jakým koncům může dojíti? A Štěpánka za slabost je jistě brala.

K tomu přistoupila neblahá okolnost. Jak jsem řekl, čeledín ochuravěl. Jeho násilné seznámení se s půdou Štěpánova dvora uškodilo mu důkladně. Dostal se do nemocnice a tam nějak zjištěn původ jeho nemoci. Úřady vmísily se do záležitosti. U kohokoli jiného bylo by vše prošlo; nebylo žalobce, nebylo by soudce. Ale představte si případ Štěpánův! Štěpán byl takořka hlava vládě nepříjemného hnutí! Číhalo se na příležitost, jak ho učinit neškodným. Prvé vězení mu neuškodilo; obestřelo ho naopak glorioiou mučennickou. Jeho chování při processu bylo důstojné; neošálí mne lecjaké komediantstvl, ale u Štěpána komediantství nebylo. Bylo třeba ranit

Štěpána hlouběji. A tak zahájeno vyšetřování. Štěpán za minulého processu netajil se opovržením k těm, kteří ho soudili. »Odsoudíte mne, poněvadž mne chcete odsoudit!« pravil tehdy při přelíčení. Jeho tón byl vysvětlitelný, ale uškodil mu. Přes takovou nevážnost málokdo se přenese.

Štěpána nemučila ostatně pravděpodobnost trestu; co ho uvádělo v šílenou zuřivost, byly trapné a dotěrné výslechy, odporné otázky, veřejnost jeho manželského neštěstí. Každý směl vložiti ruku na jeho ránu; každý mohl zabývati se jeho nejintimnějším soukromím. Pro muže tak hrdého, jako byl Štěpán není hroznějšího pomyšlení. Bál se lidí; věděl, že po všem kraji rozkřikla se historie jeho processu. Bylo těžko říci, co muže jeho rázu hlouběji zraňovalo: posměch, špatně tajený, u těch, politování u oněch?

Představte si při tom, že nemohl se odtrhnouti od příčiny všeho toho zla, od své ženy. Visel na ní přese vše. Cítil všechno ponížení takové situace;

a nemohl přece jinak. Jiný udělal by rázem konec, tak či onak. Štěpán ne. Věděl, že život s takovou ženou bude nesnesitelně krutý ... a že nedovede žíti bez ní. Jeho nerozhodnost vše zkazila. Váhal s ohledem na děti? Neověřím tomu. Jistě ani on sám tomu neověřil. Štěpánka byla kus čarodějky; dovedla po čertech blázniti muže. Svého muže nejvíce.

Po dlouhém tahání skončeno soudní řízení se Štěpánem. Jak se dalo čekati, byl Štěpán odsouzen. Soud byl nucen ovšem vzíti zřetel k polehčujícím okolnostem; ostatně neběželo tak o výměr trestu jako o mučení Štěpána vůbec. Jistě to byla muka pro muže, věděl-li, že žena užívá jeho žalářování ke kterékoli zvadě! A cítiti, že nelze učiniti nic, že je naprosto bezmocný! Tak bezmocný, že ani v sobě nedovede zabíti ženu, k níž cítí zároveň nároužívou lásku a živý odpor!

Konečně vrátil se Štěpán domů; zasmušilý, zmořený. Ale s návratem Štěpánovým vracelo se také jeho neštěstí. Bylo to jako s uděláním! Sotva

se vrátil z vězení, přihodila se řada příhod rázu ne katastrofálního, ale přece nepříjemných. Štěpán neměl šťastnou ruku; čeho se dotkl, zhatilo se. Vše v jeho případě selhávalo; nejstřízlivější výpočet, nejlepší zkušenost. To nebylo vše; náhoda spikla se vůbec proti němu. Živelní pohromy neřádily nikde tak jako na jeho pozemcích. Přišly kroupy; jistě řádily nejvíce na polích Štěpánových. Řádil dobytkový mor; chlévy Štěpánovy jistě byly zasaženy. Pozvolna stalo se Štěpánovo neštěstí příslovečným.

Všiml jste si někdy, pane Kopulente, že lid má posvátnou jakous hrůzu z neštěstí? Vidí v něm vyšší pokyn; je to prst prozřetelnosti, ukazující směr. Neštěstí je nejhorší choroba, která může člověka mezi zdejšími lidmi stihnout; je to mnohem horší než malomocenství. Nevím, hrajete-li v karty. Poznal byste, že zkušení hráči hrají s bezohlednou odvahou proti někomu, kdo nemá ve hře štěstí. A poznal byste, že zpravidla dodělávají se úspěchu. Něco podob-

ného je v životě vůbec. V tom je jediný rozdíl s malomocenstvím. Neštěstí Štěpánovo tak jasně prokázané tolika zjištěnými událostmi počalo k sobě přitahovat; malomocnému se lidé vyhnou, nešťastného drancují A toto drancování děje se bez skrupulí, jakoby plným právem: každý chce svou porci z cizího neštěstí. Proč nechati jiné těžit z takového zlatodolu? Má-li kdo sáhnouti do kapes bližního, proč bychom tak neučinili my? To je okruh myšlenek lidských. Vše to děje se bez zloby. Nemyslete si, že lidé, kteří tak jednají, jsou snad mimořádně zlí a krutí. Nejsou o nic horší lidského průměru. Politují při tom nešťastného, chcete-li. Rozhodně nemají a nebudou mít výčitek svědomí.

Takové drancování vypuklo na Štěpánově statku. Všechno se spiklo proti nešťastnému majiteli: příroda, živly, sousedé, čeleď, žena. Bylo nutno uznati, že za takové zrady všeho vedl Štěpán grandiosní zápas. Bránil se statečně. Byla to doba největší jeho

energie. Pracoval do úpadu. Byl prvý ráno na nohou, chodil spát nejpozději. Lopotil se za tři a zdál se míti všude oči. Kde bylo vše ztraceno, nacházel ještě cestu. A představte si, že to vše činí muž, překvapovaný tolikerými nezdary! Muž, nemohouci na nikoho spolehnout, nikomu věřit! Nebylo nic úctyhodnějšího, než Štěpán z oné doby. Prováděl neproveditelné. Veřejné mínění zakolísalo na okamžik. Ale vytrvalost neštěstí Štěpánova podržela vrch nad ohromnou energií, kterou hleděl snad překonati trud srdce.

Toho času vznikl mezi Štěpánem a Horou spor pro rušení držby, mezní hranice a čas ví, co ještě. Spor se strany Horovy dle mého mínění zhola libovolný. Právní jeho základ ubohý. Dalo by se čekat, že vítězství Štěpánovo v rozepři, kde právo bylo jasně na jeho straně, je nepochybné. Ale chyba lávky! Vše dopadlo jinak. Žaloba měla k všeobecnému překvapení úspěch. Byla toho příčinou neschopnost advokáta či zaujatost proti Ště-

pánovi? Nechci rozhodovat. Ale výsledek sporu byl novým a pádným důkazem trvajícího Štěpánova neštěstí.

Unavoval bych vás podrobným líčením jednotlivých fásí ohromného zápasu, vedeného po tolik let. Mne, nezaujatého diváka, vzrušil tento obraz, ježto jsem nikdy nic podobného neviděl. Ale jsou skryté a tiché zápasy, znatelné jen odborníku. Jiným zdá se malicherným, co oekonoma rozrušuje. Nemohu se zhostiti hlediska člověka, který také zápasí s půdou a dovede tedy ocenit tragiku takového zápasu. Ale vaše tragika je jiná, není-li pravda?

Míjela léta a v domácnosti Štěpánově nenastala náprava. Štěpán dávno už pustil každou naději. Štěpánka stávala se naopak nenasytnější lety. Její náruživost rostla v stejném poměru, v kterém její půvaby mizely. Štěpánka vadla předčasně; divoký, nezkrocený její život vymstil se na ní. Z mladé její krásy zbývaly pouhopouhé trosky. Štěpánka to cítila. A vědomí mizející krásy činilo ji ještě posedlejší: jakoby se bála ztratiti každý okamžik. Ale

nyní nestačil už Štěpánce fysický půvab, aby získávala milence. Její vášnivost, dříve tak strhující, stávala se obtížnou. Bylo potřebí rozdmychávat jinak hasnoucí už vášně.

Štěpán se nezměnil léty. Zápasil stejně neúnavně a vytrvale jako druhdy. Ale nyní se ukazovala záludnost osudu: neštěstí dovedlo vždy najíti k Štěpánovi cestu. A právě fanatismus jeho pracovitosti upravil neštěstí cestu náležitě.

Malý Frantík a Annička rostly na statku bez péče a bez dohledu. Matka se o ně nestarala. Otci nezbýval čas. Měl ovšem chvíle, kdy ho to nutkalo posedětí u dětí, které měl rád a pro něž dovedl rozvinouti tak mimořádnou energii. Ale těch chvil nebylo mnoho; vždy ho nějaká nutkavá práce volala. Kde nebyl Štěpán, šlo vše špatně; musil tedy býti všude. Jenom u dětí nebyl. A proto šlo to u dětí špatně.

Není většího nesmyslu, než státi za dětmi věčně s rákoskou v ruce, říditi každý jejich krok a krůček. Nevypiplá

se tak z dětí nic dobrého; stanou se mrzáky bez vůle. Ale představte si, pane Kopulente, okolí, v kterém rostly Štěpánovy děti! Bylo těžko mysliti si něco porušenějšího a frivolnějšího, než bylo ono ovzduší. Štěpán byl jediný, který by mohl čeliti všeobecné korrupci. Ale jak to mohl činiti nepřítomný? K čemu mohla vést Františka a Annu matka záletnice, k níž nemohly děti záhy už chovat úctu, poněvadž ani před nimi neskrývala své slabosti? A představte si čeleď na Štěpánově statku! Pěkná to sebranka, dlužno říci! Ježto Štěpánka všechno si dovolovala, musila všechno dovoliti. Nebyla nikde větší bezuzdnosti, nežli zde. Pouze před Štěpánem udržována přetvářka. Mezi všemi obyvateli statku byla úzká a pevná páska spoluviny. Představte si, čilé a zvědavé děti, dýchající v takové atmosféře, v takovém okolí rostoucí a záhy také už spoluvinné! Co viděly, co slyšely? Jaké vlivy na ně působily? Štěpán měl rozhodně neštěstí . . . i v té poslední věci.

Hoch Štěpánův byl divoch. Volnost od prvopočátku mu poskytovaná, vzor čeledínů, nedostatek lepších kamarádů, vše to přispívalo k jedinému účinku. Zdědil snad po otci jeho prudkost; ale u otce byla mírněna jeho přirozenou ušlechtilostí. U syna nebylo tomu tak. Už jako mladý hoch měl pověst dokonalého rváče. Jeho způsoby byly násilnické a drsné. Záhy — ta neřest je rozšířenější, než byste řekl — naučili ho píti. Jeho intellekt vyvíjel se jednostranně. Nebyl bez nadání; ale nepřispělo k ničemu pořádnému. I jeho vlohy zvrhaly se v neřest. Před otcem měl jakous úctu. Nikdy si nedovolil před ním nižádný ze svých nezpůsobů. A tak, když chodily na něho stížnosti, byl otec přesvědčen, že se mu křivdí: znal syna zcela jiného; neznal ho, lépe řečeno. I v té věci byl otec obětí ušlechtilejšího svého cítění: nebyl schopen věřit v takové pokrytectví. Ale právě pokrytectví synovo dovedlo zkaziti vše, co bylo ještě v jeho charakteru dobrého. Násilníci mívají chvíle dobré a dovedou se

vzchopiti k ušlechtilým činům; násilník, který je zároveň pokrytcem, nebude schopen ničeho dobrého. Ku podivu, Štěpánův syn dovedl spojovati prudkost vystupování se sebeovládáním, kde uznával toho potřebu. Když prochodil školu, vzal si ho otec k ruce. Syn dovedl vytrvati zkušební ten čas; otec byl ochoten věřiti, že všechny žaloby jsou plodem nespravedlivého zášti. Frantík byl volný. To bylo, po čem toužil.

Co se týče dcery ... vídal jsem ji někdy ... chodila ještě do školy ... Nikdo by to však o ní neřekl. Byla předčasně vyvinutá ... Tělesně i duševně. Matka se o ní nestarala. Děvečky — představte si děvečky, jaké byly tam! — zkazily ji záhy. Vyvinuly se v ní všechny špatné zárodky. Byla to matčina krev? Děvčátko bylo hezké, jako matka bývala; snad dokonce hezčí. Bylo čiperné a vtipné; ale vidělo a slyšelo všechno příliš záhy! Nikdo se před ním neostýchal; děvečky ani čeledínové. Ani matka se před ním neostýchala. Názory její byly tak volné,

že připouštěla každému vše s jedinou podmínkou: musila míti milence, jakéhokoli milence. A dcera . . . v dvanácti letech schovávala se v senníku, aby tam špehovala vášnivé schůzky . . . Podivné dítě ostatně! Dobré jinak, v určitém smyslu slova. Ale co chcete? Navyklo si na neřest. Škoda toho děvčete, dodal Jaroš zamyšleně.

— Zápas Štěpánův, pokračoval vrchní správce po chvíli, trval stále. Nebyl vítězný, ale také se neznal Štěpán k porážce. Bylo pravda, že celá řada minulých katastrof zatížila kvetoucí dříve statek tíživými dluhy. Bylo dokonce nutno prodati svého času některé pozemky. Ale grunt to mohl vydržet. Dluhy aspoň po léta nerostly a už v tom byla výhoda. Stačilo několik příznivějších let, aby vše bylo spraveno. Štěpán chodil přes všechnu bolest zmařeného života s hlavou vztyčenou. Měl hlubokou víru, že také jeho neštěstí musí se vyčerpati. Přišlo to jinak.

Mluvil jsem dříve o vadnutí Štěpánčině a o její rostoucí náruživosti.

Té doby byl na statku Štěpánově čeledín, který byl povýšen na Štěpáncina favorita. Tak by se aspoň dalo říci dříve. Nyní nebyla vlastně situace naznačena správně; mohlo se říci: muž, který Štěpánku povýšil za favoritku. Byl to chlapík zcela podle Štěpáncina vkusu; chlap jako hora, zdravý, silný, hrubý, bezohledný. Všechny ženské vsi fantily se po něm. Štěpánka ovšem nejvíce. Pavel — tak se jmenoval onen čeledín — těžil ze své situace. Mohl voliti, čekalo se pokorně na jeho volbu. Byl jako sultán rozdávající milostivě svou přízeň. Jenom že ji nerozdával zadarmo. Štěpánka musila klopiti a hodně klopiti. Za to se k ní Pavel choval bezohledně a cynicky. Štěpánka věděla, že strká peníze, které mu dávala ona, četným svým milenkám po vsi. Netajil se ostatně před ní ničím . . . jako se netajil před těmi ostatními. A ku podivu, tato jeho drzost rozmnožovala spíše jeho úspěchy. Žádná z milenek Pavlových nedovedla se vzepříti; natož Štěpánka, třesoucí se o pochybnou

Pavlovu přízeň, kterou ji ohrožovalo tolik mladších a svěžejších!.. Štěpánka lpěla přímo na Pavlovi... tak jak nikdy na nikom nelpěla. Byla to opravdu hlubší vášeň, která ji připadla po tolika povrchních a přeletavých náruživostech? Anebo byla to prostá úzkost před stárnutím, neklid dvanácté hodiny? Nedovedu vám toho rozhodnout: pro oboji mluví něco.

Pavel vyznal se dobře v ženách. Vycítil posedlost Štěpánčinu. Věděl, že si smí troufat na ni se vším. Ovládal ji jako svou věc; nikdy nebyla selka tak otrokyní čeledínovou. A nyní přijde neuvěřitelná historie... kdybych neznal vše z dobrého pramene. Pavel všímal si už delší dobu dorůstající dcerky. Vábila ho více nežli matka. Zašprýmoval si s ní občas; její chápavé, podivně se lesknoucí oči ho dráždily. Začal se jí dvořiti... po svém způsobu! Nevyznal se v ní; smála se, aniž vnikl v podstatu tohoto smíchu. Nikdo se v ní ostatně nevyznal; nebylo jí ještě čtrnáct let a byla dospělá; hleděla chvíli jako dítě... a

chvílemi jako děvče, jež nikdy dítětem nebylo.

Kdysi přistihl prý Pavel Annu v sennníku . , . skrytou a číhající. Ulekla se a chtěla utéci. Ale neutekla. Naopak přicházela častěji na senník. Kdysi je přistihla stará Štěpánka. Neměla valných skrupulí; tohle však bylo jí přece mnoho. Dcera uprchla. Ona zůstala s Pavlem. Hrozila; marně. S neotřesitelným klidem hleděl jí Pavel v tvář. A když vychrlila všechnu zlobu svého nitra, odvětil klidně: »Mohu konečně jíti.«

Mohu konečně jíti — to bylo zlé slovo, které drželo Štěpánku v poddanství. Byla ochotna obětovati všechno, aby Pavel nešel. A obětovala skutečně všechno.

Lidé zvykli si už na poměry u Štěpánů. Ale tohle bylo jim přece jen příliš silné, když to vypuklo. A vypuklo to záhy: Pavel neměl ve zvyku mlčeti. Zde to však bylo přece jen neopatrné. Štěpán nevšímal si už dávno manželčiných pletek; smířil se s nevyléčitelným zlem. Ale běželo-li o

dceru . . . byl přece jen citlivý. Narážka kohosi ho rozbouřila; umínil si věci přijít na kloub. A přišel ji.

Podrobnosti scény, která tehda se udála, jsou nejasné. Není svědků. Jisto je, že našli Pavla v senníku mrtvého; v jeho prsou zela ohromná rána. Říkalo se (a tak na to pohlížel soud), že vypukl mezi rozzuřeným Štěpánem a Pavlem zápas, který takto skončil. O tom by mohla mluvit pouze Anna . . . A ta odepřela výpovědi. Hleděla na vše užaslýma očima: co se stalo vlastně? Myslím, že nechápala ani zlobu otcovu ani závažnost toho, co se stalo.

Nikdy nesledován process s takovým zájmem, jako process Štěpánův pro zabití (tak to označili na konec) Pavlovo. Odpor celého kraje upjal se k matce a dceři; bylo těžko říci, proti komu byl větší. Ale přes tento odpor všude na odiv stavěný nemohu se zbaviti nepříjemného dojmu: bylo to spíše neštěstí než vina, co se zde stalo. Mohla stará Štěpánka za sebe? Mohla dcera za okolí, v kterém rostla?

Kdyby byly na jejím místě ty, které ji odsuzovaly, byly by lepší? Vzbudili v ní předčasnou zvědavost, záhubnou žízeň, podvrátili všechny její schopnosti. Jak se mohla vyhýbati zlu, které jí nebylo zlem? Nyní tu stála kamenována ze všech stran. Nikdo jí nepolitoval, každý kázal o zkaženosti, za kterou nemohla. Družky se s Annou přestaly stýkat, každý se jí vyhýbal při setkání. Mužští dívali se na ni drze, s tou drzou krutostí, k níž se domnívají míti právo, třeba by lepšími nebyli. Nebylo nikde útočiště, ani u matky. Matka truchlila pro mrtvého milence; kdy by jí zbyl čas pro živou dceru? Otec ve vězení, okolo ní cizí a přísní lidé, vyslýchající, tázající se, odsuzující. Tak se stalo, že kteréhos dne (bylo to nedlouho před rozsudkem, proti Štěpánovi vyneseným, odsuzujícím ho na rok žaláře) Anna zmizela. Nikdo o ní ničeho nezvěděl. Někteří říkali, že uprchla a oddala se špatnému životu; jiní, že se utopila. Rozhodně nenalezeno její tělo; je mrtvá, živá, nevím; ale ubohá jistě byla.

Bylo nyní na synu, aby ukázal svou zdatnost. Ale rok otcovy vzdálenosti byl rok pitek, rvaček, orgií. Zbaven dohlížitele, který ho přece občas rušil, objevil se František v pravé podobě. Nebylo už nutno se přetvářeti. Dovedl-li Štěpán po tak dlouhá léta zadržeti zkázu, valila se nyní neodvratně. Štěpánka oddala se pobožnůstkářství; proklečela dny v kostele, aniž by věděla, zač se modli, aniž by prospěly její modlitby. Na Štěpána nevzpomněl nikdo, až se sem vrátil po roce.

Vrátil se zlomený; byla to mrtvola bývalého Štěpána. Nezapomenu na jedno setkání. Panská pole sousedí se Štěpánovými. Pracovalo se ve žních na obou. Dohlížel jsem na práci. Po chvíli se rozhlédnu a s druhé strany vidím přicházeti Štěpána. Bylo to bezprostředně po jeho návratu z vězení. Pohlédl na mne plaše, jakoby se obával oslovení. Zabočil k čeledi, na jeho poli pracující. Postavil se na mezi a díval se na práci. Ale pak zneklidněl. Bál se pohledů? Bál se vůbec lidí. Shroutil se do sebe celý; pak mávl

rukou a s výrazem naprosté resignace opouštěl pole. Byl to Napoleon, který opouští bojiště u Waterloo; takové tragické vzdání se to bylo. A skutečně se Štěpán vzdával. Jeho energie byla ochromena; pro koho ještě pracovati? Pro ženu? Pro syna rváče a alkoholika? Štěpán pustil otěže z rukou; oddal se apathii. Nedbal už o pole, nevšímal si hospodářství. Vše chodilo, jak chodilo. Nepořádky rostly, drancování dostoupilo vrcholu, lačné ruce roznášely Štěpánův statek. Jeho apathii to nevzrušilo. Přicházely žaloby — nechal je lhostejně ležeti. Syna kdysi přinesli zle potlučeného při nějaké muzice — Štěpán zůstal nehnutý. Jeho výraz nezměnil se za největšího synova nebezpečí a žádná radost nezračila se v jeho tváři, když mu doktor zvěstoval, že syn je zachráněn. Se ženou setkával se jako s cizí osobou; smrtí dceřinou vytratilo se Štěpánčino kouzlo.

Chodí nyní nejraději po okolních vesnicích; doma není stání. Nemluví s nikým, nestýká se s nikým. Promluví-

na něho někdo, zalekne se a vytratí se rychle. Chodí se svěšenou hlavou a zamyšlený. Občas zamručí si slovo, jediné slovo, které si lidé zvykli slyšeti z těchto úst: Neštěstí. Neštěstí. Myslí jen na to. Co ho může jiného potkati nežli neštěstí?

Stal se naprostým fatalistou. Nikdo by nepoznal hrdého kdysi Františka Štěpána. Kdybyste ho chtěl zabit, jistě by se nebránil. Kdyby mu někdo zapaloval statek, nechal by ho. Neštěstí. Není ostatně třeba, aby statek byl zapalován; dobře to stejně nedopadne. Statek je zadlužen jen což; a hospodaří se na něm od desíti k pěti. Je-li zle, něco se prodá. Na chvíli to přece pomůže. Naše vrchnost hodně už toho zakoupila: je mezi tím také pole, kde jsem potkal před lety starého Štěpána. Vidíte, říkám mu také starý Štěpán; po vsi a po okolí nikdo ho jinak nenazve. Štěpána starých dob nikdo už si představit nedovede. Dnešní Štěpán je schátralý, znavený stařec. A přece byl to jediný Štěpán, který mi časem imponoval

z celé té selské slávy. Něco v něn bylo. Nyní jde, jakoby neviděl; klo pýtá o zlo a nevšímá si ho. Řekl jsen zase zlo. Cert ví, bylo to opravd zlo? Nebo skutečné neštěstí?«

Vrchní správce Jaroš domluvil. Na stalo ticho. Kopulent respektoval jeh zamyšlení.

Venku se už docela vyjasnilo. Jaro probral se z dum.

»Půjdeme?« tázal se Kopulenta.

* * *

Příštího večera vracel se Kopulen z procházky. Byl krásný letní večer Včerejší bouře spláchla se všeho prac a osvěžila vypráhlou zeleň. Kopulen kráčel zamyšlen. O čem přemítal? Ne bylo mu to jasno: měl jen neurčit dojem, nejasnou vzpomínku. Ale záh vše zašlo a nedovedl už ani říci, byla-l to dívčí tvář, která ho vzrušila kdysi nebo scéna zašlých rušných dnů. Cest byla tichá a pustá a nic nebránilo za dumání.

Tak kráčel Kopulent volným, odměřeným krokem až k Janovickému dvoru. Když se blížil ke vratům, viděl z dálky vrchního správce, který zdál se ho napiatě očekávati. Zrychlil krok a pozdravil.

»Pamatujete se na včerejší mé vypravování?« tázal se vrchní správce hosta.

Kopulent přisvědčil.

»Dnes odpoledne vrhl se Štěpán do řeky, právě před jezem ... Ale (tváří Jarošovou škubl trpký úsměv) co byste řekl? Zachránili ho!«

1906. — 1908.

SMRŻ.

Zdálo se mi v noci o smrži: míváme všelijaké sny. Jako hoch nacházel jsem smrže na sousedově louce, zcela blízko potoka. Měl jsem na mysli strom, u něhož bylo naleziště podivných oněch hub. Byl to javor.

Náhodou měl jsem volno; byl svátek. Bylo po dešti; pěkný, jarní den. Takový, kdy rostou smrži. Zatoužil jsem vyjíti z města; věčná šeď úřadu unavuje. Barvy! Barvy! Tam venku je asi na tisíce květů, ne stísněných a smutně pravidelných jako přeplněné záhony městského parku. Rozpomenuv se na svůj sen — co chcete, nahodilé okolnosti určují mnohdy naše činy —

uvědomil jsem si, že dlouhá léta nebyl jsem už v Struhařově. Neměl jsem, pravda, nikoho, koho bych hledal v bývalém svém domově. Známí, kteří mi tam zbyli, byli toho druhu, s kterým se vymění povinný stisk ruky, úsměv, několik věčně se opakujících vět. Hotovo, rozcházíme se zase bez hlubšího zájmu a s pocitem odbyté ceremonie. Ale onoho jarního dne zatoužil jsem tam jeti. Nenavštívím lidi, opakoval jsem si, navštívím Struhařov, starý, dobrý Struhařov!

Nic nebylo snadnějšího než uskutečniti svůj rozmar; právě mi stačil čas k rannímu vlaku. Podařilo se mi, dostati místo u okna. Byl jsem v dobré náladě. Právě předvečerem byl jsem povýšen, proti všemu očekávání. Přeskočil jsem několik kamarádů. Proč? Nevěděl jsem toho dobře a oni snad také ne. Ale bylo mi volně: neucházel jsem se u nikoho, neštval jsem, nedonášel. Mé svědomí bylo klidno. Měl jsem radost. Usmíval jsem se, přijímaje blahopřání. Těch, kteří byli přeskočeni, bylo mi líto. Ale mohl jsem za to?

Stálo to za to nechat si tím kazit příjemné chvíle? Chápal jsem jejich mrzutost, málo ostatně tajenou. Byla to čirá náhoda, terno v loterii; ale což já vím? Snad vskutku byl jsem svědomitější a schopnější než ti druzí. Počínalo se mi to zdáti pravděpodobným.

Byli jsme už daleko od města, když jsem počal všímat si krajiny. Roviny! Roviny bez konce. Pole a pole; sem tam stromy, sady, snad lesy. Prokmitne ves. A pak zase zelená rovina. Pozapomněl jsem na tváře mých kollegů v bureau a vracel se do dětství. Přivřel jsem oči. Jedu zajisté domů na svátky a počítám stanice: Rovná, Bílá Ves, Střebsko, Struhařov. Otevru oči; široký proud řeky. Jedeme přes most. Přece dojedeme.

Když jsem vystupoval z vlaku, byl jsem lehký a veselý. Jak jinak! Vyjdu z venkovské stanice; kolik tu zeleně. Kolik svěží jarní zeleně a tolik vůně! Louky, oh, louky! Bojiště dětských let! Kam se rozprchli ti, kteří bojovali se mnou?

Na travou zarostlé pěšině byla ještě

rosa. Brouzdati se tak vlhkou travou dle chuti! Rozběhnouti se k potoku a pozorovati ryby, míhající se v čisté jeho vodě. A sena! Vzpomněl jsem si na sena! Jakoby také dnes vanul vzduch plný jejich vůně: opiju se rozhodně seny.

Pozoroval jsem, že jsem sešel s cesty. Obejdu tak Struhařov. Budu musit pěšinkou přes březový les. Zacházka. Budiž. Což jsem spěchal?

Zašel jsem do březového lesa. Šel jsem s široce rozevřenýma očima, ochoten dát se maličkostí dojmout, ale stále při tom lehký a radostný. Běl březových kmenů potěšila mé oči. Vzpomněl jsem si na procházky dětství. Les nebyl ostatně dlouhý: záhy jsem ho přešel. A nyní zase luka. Náhle vlhla půda pod mýma nohama. Docházel jsem k potoku. Blížil jsem se cíli své cesty; potok, to znamenalo polovici domova. Tráva zelenala se bujně. Za potokem byla pole, úrodná a nyní rovněž se zelenající. Slyšel jsem čistou píseň skřivana. Lehký vítr načechrával křoví u potoka. Bylo mi

volně a příjemno, jako bych přece vracel se do domova a bělající se před mýma očima Struhařov měl pro mne více než vzpomínky!

Nyní nebylo o tom pochybnosti: přicházel jsem k sousedově louce. A můj sen o smrži? Místo, kde jsem smrže hledával, nebylo daleko odtud. Jen potok přeskočit! Dosud zde byly kameny, po nichž jsem jako hoch přecházel. Zdálo se mi, že jejich poloha málo se změnila za tolik let. Přes kameny! A prodrat se hustým vrbovím na vlastní louku!

Okamžik pocítil jsem rozpaky. Což, setkám-li se s někým? Neznám nikoho, možná, a nikdo možná nepozná mne. Nebude to příliš hloupé být jako školák přistižen na cizí půdě? Co řeknu? Jak zodpovím?

Ale onoho dne necítil jsem se schopným odepřít si skotačivý svůj nápad. Byl jsem příliš bujný návratem. Prodral jsem se vrbovím; větve, jichž jsem se tváří dotkl, chladily mne příjemně.

Vyšed na louku zarazil jsem se

v náhlých rozpacích. Několik kroků ode mne stál muž, upírající na mne udivený pohled. Ale v zápětí můj dojem se změnil: muž, stojící přede mnou, nebyl mi neznám. Statek naproti nezměnil tedy své majitele. Přes změny, veliké změny, způsobené věkem, poznával jsem syna sousedova, kamaráda Emila. Přikročil jsem blíže. Také Emil poznal dávného svého spolužáka. Bledá a nepřiměřeně věku ustaralá tvář se trochu rozjasnila. Jeho tváří kmitl dokonce úsměv, slaboučký jak listopadové slunce. A Emil se mne zeptal dobrácky:

»Hledáš také smrže?

Usmál jsem se rovněž. Bylo to podivné oslovení po tolika letech.

»Vyjel jsem si trochu domů . . . napadlo mne . .«

Uvízl jsem na píščině. Zdálo se mi pošetilým rozmluvit se o své pošetilosti.

»Dlouho ti nenapadlo,« poznamenal Emil jaksi melancholicky.

Emilova poznámka uvedla mne do rozpaků. Nevěděl jsem, jak na ni rea-

govat. Pomohl jsem si konvenční otázkou.

»Jak se ti daří?«

Pohlédl na mne vážně a skoro vyčítavě. Pak jaksi officiélně (nebylo možno nepozorovati tohoto odstínu) odvětil:

»Ujde to. Ale tobě možno gratulovat!«

Neušlo mu to! Jeho pozornost rozmnožila mé rozpaky. Emil býval mně nejmilejším z druhů. Hromotluk a dobrák, dával on sílu mně k disposici. A já pozapomněl úplně na něho. Bylo mi líto odcizení, které jsem zavinil. Jakým způsobem věc spraviti? Rád bych byl zabočil v srdečnější tón. Ale nutme se do srdečnosti!

Pomohl jsem si znovu otázkou.

»Vedeš nyní statek sám?«

»Ano.«

»Jsi ženat?«

»Ano.«

„Máš děti?

»Ne.«

»A tvá sestra?«

Vzpomněl jsem si na svěží děvčátko,

jež jsem často vídával za potokem, drobné, roztomilé, rozmarné, sedící na beránku, jenž býval jejím průvodcem. Tak vtiskla se v mou paměť a nedovedl jsem po třiceti letech jinak vzpomínati.

»Mrtva — —« zahučel Emil.

Pocítil jsem zamrazení, den připadal mi chladným. Zdálo se mi nepřiměřeným, slyšet o smrti v den radosti. Opakoval jsem zaraženě:

»Mrtva . .«

Mlčení se vrátilo. Měl jsem stále dojem, že Emil chce mi něco říci, co nemůže vypraviti se rtů. Jednoslabičnost jeho byla násilná. Bylo na mně, abych přispěl na pomoc; Emil čekal snad na vřelejší slovo, na srdečnější přízvuk. Ku podivu! Ve mně, který s tak svěží radostí nastoupil cestu, bylo nyní všechno uhaslé a šedé. Kladl jsem své otázky více z povinnosti než ze zájmu. Poslední odpověď vzrušila mne nejvíce. Ale Emil nechtěl očividně pokračovati. Respektoval jsem jeho mlčenlivost. Nyní však mne nenapadala okamžitě nová

otázka. Nebyla, tak jsem si ostatně říkal studeně, nebyla nyní řada na kamarádovi se ptáti?

On však se neptal. Cosi ještě škubalo jeho rty, ale Emil mlčel. Stál pouze bledší ještě než dříve a s neklidným pohledem.

Konečně odhodlal se přece mluviti; ale nebylo to snad to, co mínil.

»Bývali jsme dobří kamarádi, že ano?«

»Bývali.«

Jednoslabičnost jeho odpovědi přešla na mne. Úmyslu v tom nebylo.

»Kdy odjíždíš?«

»Odpoledním vlakem.«

»Nezůstal bys u mne?«

»Mám málo času.«

»Mohl bys jeti vlakem večerním.«

»Nemohu.«

»Máš něco na práci?«

»Ano.«

Nevím, proč jsem s takovou určitostí odpovídal. Upřímně řečeno, ani první ani druhá okolnost správná nebyla. Času bylo dost, neměl jsem pevného programu. A také nic mi ne-

bránilo setrvat v Struhařově do večera. Mou odpověď diktovala nechuť k závazku kteréhokoli druhu; nechtěl jsem prostě nikomu obětovat volnost svého výletu. Emil připadal mi zasmušilým. Bál jsem se, že pobyt u něho zakalí radostnost mého výletu, jako už pokazil příjemnost první nálady. Egoismus tedy. Ale není to konečně egoismus pochopitelný?

Mé odmítnutí sklíčilo znatelně Emila. Odvrátil zrak a sklonil lehce hlavu. Zdálo se, že konečně chce se vysloviti.

»Škoda,« pronesl pracně a namáhavě. »Neviděli jsme se tak dlouho. A stalo se tolik věcí.«

Ale nedopověděl. Více se mu nepodařilo vypraviti z hrdla.

Bylo mi nějak nepříjemně. Litoval jsem nyní svého odmítnutí; ale nenaléhal-li Emil, nevěděl jsem, jak chybu napravit.

»Buď zdráv,« pravil Emil tiše.

»S Bohem,« odpověděl jsem.

Emil mi podal ruku. Byla horká a zdálo se mi, že se chvěje.

Pak jsme se rozešli. Neohlédl jsem

se, ač jsem tušil, že Emil za mnou pohlíží. Stala-li se chyba, ať aspoň vše odbyto. Ostatně stromy skryly mne záhy. Má chůze rovnala se útěku. Přešel jsem znovu potok a zamířil do vsi. U zadního domu setkal jsem se s Václavem Hůrků. Hovorný člověk, pravý opak Emilův. Mluvíme o tom, o onom, vzpomínáme na to či ono. Jeho výmluvnost mne těšila; doufal jsem, že zastře nepříjemnost minulého dojmu.

Přede mnou defilovaly obrázky z malého Struhařovského světa s důležitostmi, které mně už důležité nebyly.

Již již jsem byl znaven neúmorným společníkem, když se mne Václav Hůrků otázal:

»Nevíš nic o Emilovi?«

»Mluvil jsem s ním.«

»Ah.« Václav Hůrků byl patrně překvapen; zdálo se mu nepochybně, že mu pastva uniká.

»Říkal ti něco?« tázal se mne napiatě.

»Ne.«

Upokojil se. Jeho výraz vyjasnil se znatelně. Nebyl to snad člověk zlé vůle; ale moci mluviti bylo mu nade vše.

»Nemá se právě nejlépe,« podotkl s přízvukem přiměřeně soucitným. »Otec mu zanechal statek v značném nepořádku. Měl se co ohánět. Oženil se s Jindřiškou. Znal jsi snad Jindřišku Sladkých? Není tak sladká, jako její jméno. Měla peníze, pravda; ale věděla příliš dobře o tom. Prvé, co bylo, byla nechut mezi ní a Slávou. Na tu se jistě pamatuješ: Sláva z protější louky. Nemýlím-li se, býval to tvůj miláček. Jindřiška se nehodila k Slávě. Byly z toho různice a rozmíšky, mrzutosti a scény. Sláva neměla štěstí. Po smrti otcově, když se poznalo, že věno její nebude takové, jaké se čekalo, nechali ji všichni uchazeči. Byla velmi hezká, ale její krása byla pouze přitěžující okolností. Byl jsem také v porotě, milý příteli, a v přitěžujících okolnostech se vyznám. Obě strany hleděly získat Emila na svou stranu. Emil je dobrý hoch. Ne-

svár ho rmoutil. Usiloval vše urovnat, pokud to šlo. Ale nešlo to právě. Vznikly jakés tahanice o Slávino věno. Emil za to nemohl: přerostlo mu to přes hlavu. Před několika měsíci se Sláva utopila. Napsala prý před tím Emilovi vyčítavý dopis, v němž ho vinila ze všeho, co se událo. Neměla pravdu. Emil vinen nebyl. Ale výčitka sestřina dotkla se Emila bolestně; nedovedl jí, myslím, zažiti. Ostatně nebyl už před tím zcela zdráv. Nyní to s ním je dost špatné! Doktor Pech říkal mi posledně, že neručí za nic. Nějaký žaludeční vřed, který by bylo nutno operovat. Doktor Pech mu radil, aby toho neodkládal. Ale Emil stal se skoro lhostejným k svému osudu. Řekneš-li mu něco, podívá se na tebe, jakoby chtěl říci: Co je ti po tom? Manželství jeho nebylo ani z počátku valně šťastné. Nyní je to očistec. Emil vzpomíná stále na sestru a to mu žena odpustit nedovede. A Emil je příliš houževnaté povahy, aby sám couvl. Znal's ho jako hocha, byl dobrák, snad až přílišný. Ale vzal-li si co do

hlavy, nevykouřilo se mu to z ní snadno. — Nedopadne to dobře, věř mi!«

Hovorný druh z mládí sklíčil mne bezděky svým vypravováním. Měl jsem úplně zkažený dojem výletu. Půda mne zde pálila pod nohama. Nechtělo se mi vidět ani více míst ani více lidí. Tvář Emilova, ponurá a plachá, znepokojovala mne neustále. A mé fatální »Ano« z hovoru na louce bylo mi jako břemeno. Opakoval jsem si bez ustání zneklidňující větu:

»Čekal na jediné slovo. Čekal na jediné slovo. A tys toho slova neřekl.«

Vlak odjížděl ve tři čtyřicet. Už ve tři obcházel jsem nádraží.

Trvalo to věčnost, než jsem se dočkal vlaku. Ale ani tam nedošel jsem klidu.

Lokomotiva supěla krajinou. V coupé hovořili lidé. A vzpomínka byla jako břemeno.

* * *

Zapomněl jsem na celou příhodu; dojmy se valí a zanikají, nezachováte

jediného. Smrž byl mi hluchým slovem a postava Emilova vybledla. Struhařov, ah, ano, Struhařov. Jdeme za svou prací nebo zábavou. Co znamená pro nás nešťastný člověk někde daleko!

Nějaký čas po svém výletu, skončivším neočekávaně tak disharmonicky, procházel jsem se po Nábřeží. Byl velmi krásný večer. Kvetly právě akáty. Jejich bílé květy padaly na dláždění; bylo právě po dešti. Chodníky byly přeplněny: Nábřeží vábí v takový čas. Blíže mlýnů potkal jsem hovorného svého kamaráda z rodné vsi.

Václav Hůrků mne poznal. Šel jsem sám. Připojil se ke mně.

»Cetl jsi?«

»Co jsem měl čísti?« odvětil jsem. Nechápal jsem opravdu dobře.

Učinil pausu, známou řečnickou pausu, která předcházívá věty zvláště účinné, ale jež byla mi trapná a mučivá.

»Zastřelil se. Emil se zastřelil,« opakoval Václav Hůrků důrazně. »Na louce u javoru, blíže potoka. Byl jsem

tam. Viděl jsem ho. Pamatuješ se snad, brachu, na ono místo? Chodívali jsme tam spolu jako hoši na smrže. Myslím, že jsem ztratil touhu po smržích. Šel jsem se tam podívat. Emil byl náš dobrý kamarád, že ano? Měl jsem ho rád, třeba býval časem podivný pavouk. Neměl na růžích ustláno, říkal jsem ti to přece. Ležel tam, u javoru, s prostřelenou hlavou, dávno už vychladlý, když jsme tam přišli. A víš, co bylo podivné? Docela blízko jeho mrtvoly byl rozmačkaný smrž.«

1907.

PÍSEŇ O DOMOVĚ.

I.

Přijížděli do venkovského dvora, kde bylo všechno v zmatku. Čeleď pobíhala kvapně nádvořím, provádějíc tisíc věcí zbytečných a žádnou užitečnou. Byla to téměř panika. Příjezd kočáru zvýšil ji pouze. V prvém okamžiku obstoupli všichni zvědavě vůz. Jeho příchod byl vítanou záminkou k upuštění od všeliké práce. Děvečky chystaly se k pláči. Celedínové tvářili se vážně. Šafář Kouřil smekl čepici a hleděl zasmušile na příchozího. Byl velmi zarudlý a jeho ruce sebou trhaly jakoby hledaly stále něco neviditelného. Kouřil byl celou svou existencí připoután k pánovi, tak náhle umřelému. Měl zemřelého z duše

rád; byl mu spíše kamarádem než pánem. Oba srostli téměř s Kralovicemi; žili zde vedle sebe přes čtyřicet let. Kouřil nechápal, že mohlo něco přerušiti klidné jejich spolužití. Byli s pánem téhož věku; chodili spolu do školy. Rozuměli si, aniž bylo potřeba slov. Kralovický pán nemusil vysloviti přání, uhodlo se. Nyní přišla smrt: prvá věc, které Kouřil nerozuměl. Byl všecek zmaten a sklíčen. Příjezd syna pánova zvýšil ještě jeho pohnutí.

Jiří sestoupil váhavě s kočáru. Čeleď se rozestoupila. Jiří se rozhlédl; neviděl nikoho z rodiny.

»Nejsou tu ještě?« ptal se udiveně Kouřila.

»Páni jsou uvnitř,« odpověděl Kouřil, hledě do tváře Jiřímu, v níž kdysi objevil podobnost se zemřelým pánem — — Našel, co hledal; rozradostnilo ho to a roztesknilo zároveň.

Jiří blížil se k úhlednému dvoupatrovému domu přezírajícímu hrdě celé nádvoří. Panský dům, tak mu říkali, byl rozsáhlý a útulný; všechna

okna jeho byla vyzdobena květinami. Byla to záliba matčina.

Jiří vešel do domu. V chodbě setkal se s paní asi pětatřicítiletou, snad až příliš silnou, růžových tváří a málo výrazného pohledu. Paní měla smuteční šat. —

»Jiří! Jiří! Jaké to neštěstí!«

Byla to sestra Emilka.

Políbil ji mlčky.

»Pomysli si,« pokračovala sestra, »Tak rychle! Včera ještě vyšel na pole! Náš dobrý, náš předobrý tatínek!«

Jiří mlčel. Nenalézal slov. Stávalo se mu to skoro vždy v okamžicích pohnutí.

Emilka znala tuto mlčenlivost bratrovu. Nebyla ji aspoň překvapena. Vedla Jiřího po schodech nahoru. Prošli chodbou a vstoupili do velikého pokoje, rodinného salonu. Zde se rodina sešla. Byl tu bratr Josef, advokát, starší o několik let Jiřího, osmatřicítiletý, vysoké postavy, zdravý a dobře živený. Jeho pohyby byly hřmotné a jeho řeč poučující a naléhavá. Byl krátkozraký; nosil skřipec,

který tváři jeho dodával lehce ironického vzhledu. Jeho úbor byl korektní a jevil aspirace venkovského elegána. Švakr Ondřej, zavalitý, drobný muž, nesahal Jiřímu ani po ramena. Tlumil dnes obvyklou svou živost, utlumit jí však nedovedl; jeho oči těkaly s předmětu na předmět, vždy něčím zaujaty. Byly to bystré, zvědavé oči spekulanta, hledajícího věčně nový předmět, z něhož by bylo možno těžiti. Lidé tohoto druhu bývají chladní a sebou zaujatí, v područí dobývatelských svých myšlenek. Švakr Ondřej kryl se bodrostí; úsměvná jeho tvář přesvědčovala každého o sympatiích, které neexistovaly. Opatrný a prohlédavý, dral se tento muž zřídka v popředí; zůstával raději za scénou, mohl-li řídit rozhodující zdánlivě aktéry.

Byla tu také teta Kateřina, stará, velmi ulekaná slečna, ochotna s kýmkoli zaslzet. A pak drobné děti Josefovy a sestřiny, čtyři hoši, tři dcerky. Krčily se u pohovky a v koutech salonu, jakoby se skrývaly.

Jen matka zde nebyla. Pouze se stěn

zíraly podivně šťastně její četné portréty.

Jiří pohlédl tázavě na Josefa. Josef pochopil.

»Matka? Je u něho. Půjdeme tam.«

Všichni šli vyprovodit Jiřího k mrtvole otcově. Něco ceremonielního bylo v jejich pohybech; nářek tety Kateřiny utichl, nikdo nepronesl slova.

Vešli do ložnice.

Bylo tam bezmála šero. Matka seděla schýlená u lože. Neplakala. Hleděla vyděšeně a sklesle na mrtvolu. S krásné, kvetoucí ženy portrétů salonu stala se stařenka šedivá, křehká. Bylo jí třiašedesát let. Dnes však zdála se mnohem starší neštěstím, proti němuž byla bez obrany.

Příchod rodiny ji nevyrušil. Teprve dotek Jiřího. Z očí jí vyhrkly slzy.

»Jiří!«

Zavzlykla a neřekla už ničeho. Nikdo neodvážil se přerušit zoufalého jejího mlčení.

Jiří objal chvějící se matku a usadil ji do fauteuilu. Sám pak stanul zadumán nad ložem mrtvého.

Byl to též v smrti krásný a ušlechtilý stařec, který tu ležel. Vysoký za života, zdál se nyní ohromným. Jeho tvář měla rysy pravidelné a sympatické. Jeho světlé vlasy — ač byl o šest let starší své ženy — byly jen málo prošedivělé. Jeho ruce byly nápadně malé a ušlechtilé. Ležel v černých šatech; na prsou ležel kříž.

Jiří nedovedl si představiti, že ten, kdo zde leží, je skutečně mrtev. Neznal nikoho, kdo by měl čilost, pohyblivost, rušnost otcovu. Byla to energie neseslabená lety a vždy něčím se zaměstnávající. Passivity otec nedovedl snést. Časně ráno vstával, spat chodil úderem jedenácté hodiny; v létě šest, v zimě sedm hodin spánku. Dlouhý jeho den dal mu vždy nějaké zaměstnání: přehlédl dvůr, přešel pole, vyřídil korrespondenci, četl. Vždy plný síly a mladý ve stáří byl pán Kralovic typem lidí, jimž je život radostí, nikdy nenasycující. Sesýchání a úžení se životních zájmů, jež provázívá stáří, bylo mu cizí; byl vždy ochoten vzplanouti pro novou otázku, pro nový nález.

Bratr Josef pokládal za vhodné přerušiti dlouhé mlčení.

»Devětašedesát let. Je to ctihodný věk,« pravil, tlumě hlas dle starého zvyku, respektujícího poslední spánek.

»Všechno sám řídil,« podotkl rovněž tiše švakr Ondřej.

»Do poslední chvíle, chudák!« zakvílela Emilka.

Bratr Josef mávl rukou.

»Co na plat — každého to čeká!«

Jiřího rušila tato konversace u mrtvého. Pohlédl na matku; barva její tváře ho znepokojila.

»Pojďte trochu ven,« šeptal jí tiše. »Potřebujete čerstvého vzduchu.«

Matka zavrtěla hlavou, pomalu, jakoby nestačila silou.

Jiří stál prosebně před ní.

»Na chvíli aspoň, maminko.«

Ale nebylo možno matku přemluvit. Passivní, němý její odpor trval.

Jiří ustal naléhati. Zahleděl se na mrtvého; hledal určitý výraz v krásné jeho hlavě a tísnilo ho, že nenalézal žádného.

»Zůstanu s tebou,« pravil tiše k matce. Vzal židli a opatrně ji přisunul blíže. Matka trhla sebou přece: zvuk, třeba tlumený kobercem, ji zamrazil.

Ostatní odešli.

II.

Tato ložnice byla něco tajemného a posvátného prvému jeho mládí. Vcházeli sem zřídka: zdálo se, že je to zapovězený ráj. Byl to vysoký, prostředně veliký pokoj. Koberce tlumily krok a záclony světlo: vše tu bylo šeré a tiché. Bylo třeba zvyknout si na toto šero, aby příchozí mohl se orientovat v prostém a důvěrném pokoji, naplněném diskretní vůní. Nebýti mrtvoly, ztrnule zde ležící, bylo by těžko představiti si útulek tišší a intimnější. Jediná věc rušila v tom útulku lásky a klidu: nad ložem zemřelého bylo zříti krásného vycpaného supa. Byl to rozmar a trochu pověra Kralovického pána, vášnivého to lovce. Podivná lovecká tradice je, že

sup v ložnici nosí štěstí; musí být však střelen rukou vlastní. Této podmínce sup nad ložem odpovídal: byl jednou z nejvzácnějších kořistí zemřelého. Odpor ostatních, tajený i netajený, posiloval jen zálibu otcovu. Děti lekával sup; Jiří nedovedl pochopiti, jak možno spáti pod dravým, nevlídným ptákem. Služebným zdálo se to až něčím nekřesťanským; sup, připadalo jim, civí na ně ďábelsky a zlověstně. Ale pouze matka dovedla by vypudit vetřelce z ložnice; stačilo slovo, stačil pohled. Ale matka, třeba neměla dravce v lásce, smířila se s ním pro zálibu mužovu; kdyby byl sup vzal pohromu, byla by ona jistě prvá, která by se toho zděsila. Bylať z žen, kterým stačí vědomí, že mohou obět žádat, aby jí nežádaly.

Bylo si těžko myslit poměr jemnější a srdečnější než mezi rodiči Jiřího. Otec měl k své ženě pozornost milence i po dlouhých letech manželství. Dvořil se jí každodenně; měl pro ni vždy nějaké překvapení, nějaký dar. To vše bez affektace, skrytě, ne-

hlučně. Roztruchliti matku byl zločin, kterého otec nedovedl prominout; jindy dobrý a mírný, dovedl být tehdy přísným a tvrdým. Děti to věděly a měly se na pozoru. Ctižádost otcova byla zaplašovat od matky vše nepříjemné a trapné. Věci toho druhu obstarával sám, neváhaje zasáhnout do resortů, jemu naprosto cizích. Nutno říci, že kult, nebezpečný povaze tolika žen, neměl porušujícího vlivu na matku Jiřího. Lnula k manželu, jako zřídka ne žena k muži; za všechno úsilí, s kterým odstraňoval trudy z jejího žití, přinášela mu ona vřelou a diskretní lásku. Jejich štěstí skrývalo se úzkostlivě. Neby'o v něm nepříjemné honosivosti, kterou odpuzuje často štěstí jiných. Jen jedno prozrazovalo cizím affekt manželův: množství portrétů manželčiných z prvních let jejího manželství, portrétů přes dobovou těžkopádnost a chladnost prozrazujících štěstí mladé ženy. Byla to náruživost mužova: chtěl ji míti zachycenu v chvílích prvého štěstí jejich idylly.

Léta změnila krásnou mladou ženu v starou dámu zdraví vetchého. Ale vždy trval mezi manžely důvěrný a srdečný poměr bývalých let. Druh u druha vypozoroval každý mráček, každé zachmuření; druh u druha snažil se je zaplašit.

Podivno! Poměr k dětem nebyl tak důvěrný. Nedostalo se už na děti citů, jimiž rodiče vzájemně tak plýtvali? Snad. Někde třeba vydati svou lásku; velká láska k dětem znamená obyčejně ne-li manželský chlad, tož lásku ne příliš vřelou. A naopak. Není tím řečeno, že by se dětem nevěnovala všechna péče a pozornost; otec i matka chovali se k nim laskavě a srdečně. Byl-li tu nedostatek, byl spíše relativní. Rodina pána z Kralovic mohla platiti za vzor; byla tam vždy harmonie. Pouze oko velice bystré mohlo pozorovati už v útlém věku známky jakéhos odcizení. Neviditelné běžnému oku subtility, jichž ani denní pozorovatelé nepozorovali. Starší dvě žijící děti (nejstarší zemřelou žárlily, zdálo se, na nejmladší, k němuž pro-

jevovali rodiče větší něžnost. A skutečně se zdálo, že Jiří je nějak svým citem bližší rodičům než jeho sourozenci. Ale nepozorovatelné odstíny ztrácely se v záplavě štěstí.

Jiří, poslední dítě Kralovického pána, odvrátil zrak od mrtvého. Pozoroval matku. Co vše asi trpěla žena, dříve tak šťastná? Jiří neviděl jí do obličeje. Skrývala svou bolest jako dříve skrývala své štěstí. A ze salonu bylo slyšeti hovor, hluk nových návštěvníků. Pronášely se kondolence, vyměňovaly příslušné formality. Někteří přáli si rozloučiti se s mrtvým. A tak zádumčivé ticho ložnice porušeno znovu tlumenými kroky cizích lidí a jejich dobrosrdečnými, ale hluše znějícími větami. Snažili se těšiti! Jakoby bolest této ženy bylo možno utěšit!

III.

Stmívalo se. Byl čas k večeři. Rodina sešla se v jídelně. Také matku přivedli; mocí. Seděla nyní na pohovce apatická a němá. Nutili ji, aby

něčeho požila; sotva že něco v poledne pojedla. Po velké námaze vpravili jí do úst něco polévky. Ale pak bylo všechno nutkání a domlouvání marné.

Večeře pominula mrtvě a stísněně. I na děti padala všeobecná skleníčenost; mlčely jako zařezány. A byly nade vše rády, když se mohly po večeři vytratiti z jídelny.

Po odchodu dětí stupňovalo se napětí. V jídelně bylo dusno jako před katastrofou. Švakrův pohled setkal se několikráte s pohledem bratra Josefa, připomínaje mu nějakou úmluvu. Advokát rozpačitě si kroutil pečlivě upravený knír. Bylo zřejmo, že se chystá promluviti, ale jen nerad. Rozpaky jeho trvaly dlouho. Konečně se advokát odhodlal. Rozhlédl se pátravě po jídelně, spočinul zrakem na matce a začal jaksi bez chuti:

»Nesmíme se poddávat docela smutku.«

Emilka uronila několik slz. Neschopna dojmů příliš hlubokých, měla to, čemu lidé říkají dobré srdce: snadnost rozcitlivění a jakýs theore-

tický, nezávazný soucit. To jí nebránilo být egoistkou; velmi mnoho egoismu snáší se s dobrým srdcem.

Švakr tvářil se velmi zasmušile. Posléze proslovil šetrně a rozvážně několik slov.

»Neběží konečně o nás, ale o naše děti.«

Matka hleděla stále bezvýrazně k zemi. Bylo zřejmo, že neposlouchala.

Advokát zakašlal a ujal se znova slova.

»Kralovice byly neblahý koníček otcův. Náš otec byl muž nade vše dobrý a všichni neseme těžce jeho skon. Ale též vzorný muž mívá své slabosti. Slabost otcova bylo hospodářství. Nevžil se v nové poměry. Radil jsem mu už před lety, aby statek prodal. Kapitál zde uložený nenesl více než dvě procenta. Nevěřím ani, že dvě procenta; tatínek rád zvyšoval uměle jeho výnos. Intensivnějším hospodařením a tužší disciplinou dal se výnos zvýšiti na tři, tři a půl.

Ale na to měl otec srdce příliš dobré. Kdyby se byly Kralovice prodaly před dvaceti lety, oč mohlo vzrůst jmění otcovo! Víte, že před desíti lety naskytla se příležitost velmi výhodného prodeje. Hormacher měl sto chutí Kralovice koupit. Radil jsem tehdy skromně, jak se na syna sluší, k prodeji. Ale s otcem o tom nebyla řeč. Nechtěl se vzdát Kralovic. Žiju na nich a zemru na nich, bylo jeho poslední slovo. Přistoupil pouze na některé novoty v hospodaření, které našly jeho souhlas. Nu, řekl jsem si, že otec potřebuje pole, kde by zaměstnal neochabující svou energii. Nenaléhal jsem tedy na něho. Ale nyní je otec mrtev. Zemřel dle svého přání: na Kralovicích a v plné práci. O praktických otázkách pozůstalostních nebylo by vhodno dnes se šířiti. Jsme ostatně jedna rodina a nechceme si vzájemně ublížiti. Ale jisto je, že maminka Kralovice spravovat nemůže. Já a švakr rovněž ne. Jiří je v městě a má svůj úřad. Nezbývá tedy než pronájem nebo prodej. Pronájem je

choulostivá věc; nevím, daly-li by se Kralovice pronajmouti za takový obnos, který by se rovnal úrokové míře kapitálu, který Kralovice representují. Statek je veliký, ale nepohodlně rozložený. Rozparcelovat? Zde by byla jedna možnost. Ale je tu také druhá: můžeme opětně prodat Kralovice za podmínek vskutku výhodných.« —

Matka sebou prudce trhla. Přeslechla předchozí výroky synovy; ale poslední slova účinkovala na ni podivuhodně. Bylo tedy přece jen možno v té shroucené ženě ještě něco raniti?

»Prodej Kralovic!« vyrazila ze sebe. »Není možná.«

»Je to nutné,« odvětil advokát. »Jak chcete jinak věc rozřešiti? Koupě uspokojí všechny strany. Švakr potřebuje kapitálu do svého závodu. Co se mne týče, investuji ho ve své kanceláři také se značným úspěchem. Jiřímu budou peníze také dobré. Nebojte se, maminko, nechceme zneužiti vaší dobroty. Nestane se vám žádná újma, vše podle práva a zákona.«

Matka vytřeštila na Josefa oči. Bylo

jí nemožno pochopit hrůzu advokátových návrhů v celém jejich dosahu. Ale bylo jisto, že jí má býti vzato poslední útočiště, dům, plný vzpomínek, dům plný relikvií.

»Není možná,« opakovala tvrdošíjně.

Sestra Emilka ujala se soucitně slova.

»Maminka je příliš vzrušena. Neměli by vás tak týrat. V takové chvíli těžko klidně se rozhodovati. Jistě Josef by vám popřál oddechu, kdyby bylo možno. Věřte, maminko, že to nedělá svévolně. Rozhodně jsou to vážné a naléhavé důvody. Josef říkal . . .«

Advokát přerušil sestru, když dospěla k vhodnému bodu. Nakroutiv si znovu knír, vykládal pomalu a důtklivě:

»Sestra naráží na závažnou okolnost, která nás nutí k pospěchu a bez níž náš hovor byl by jistě brutální. Ale věc se má takto: sousední velkostatek rád by Kralovice zakoupil. Koupě byla by pro velkostatek příhodnější než pro kohokoliv jiného; pozemky se proplétají a koupí by za-

okrouhlil velkostatek značný komplex půdy. Kromě toho znám dobře ředitele Nerada; získal hraběte pro myšlenku koupě. Ale vyskytují se také projekty jiné. Ředitel slíbil, že ceteris paribus (advokát pronesl latinská slova s jakousi důležitostí) bude pro nás, už pro výhodnost zaokrouhlení latifundií velkostatku. Ale nemůže zaručiti, že na hraběte nebudou působit i jiné strany nabídkami poměrně levnějšími. Z toho důvodu naléhal dopisem, který mne dnes došel, na rozhodnutí. Buď, anebo. Bůh mne chraň, abych projevoval uspokojení nad úmrtím otcovým; ale odpadla-li jeho smrtí překážka dohody, hleďme aspoň uchrániti zájmy pozůstalých.«

»Zajisté,« pravil měkce a nehlučně švakr.

»Nebohá maminka,« vzdychla Emilka.

»Nemohu zatajit ještě jeden důvod, který padá znamenitě na váhu. Ředitel Nerad, můj osobní přítel, několikráte činil pokusy u hraběte, aby bylo mně svěřeno výhradní právní zastupování velkostatku. Hrabě je kon-

servativní; odmítl všechny návrhy toho druhu z ohledu na dosavadního právního zástupce. Kdyby však záležitost byla příznivě vyřízena, mám důvodnou naději, že by ředitel prorazil se svým návrhem. Nemusím podotýkat, že by to znamenalo značné plus pro mou kancelář.«

Matka nedbala však podrobností advokátova návrhu. Byla schopna jen jediné myšlenky.

»Odejít odtud . . .«

Pohlédla na Jiřího, který po celou scénu mlčel. Trochu naděje vzniklo v ubohé.

»Jiří,« zvolala, »ty to chceš také, Jiří?«

Jiřího zamrazil matčin výkřik o pomoc. Zachytil matku, pokoušející se vstáti, ve svém náručí.

»Nenaléhal bych na prodej,« zahučel pak tvrdě.

Nastala chvíle nepříjemného mlčení.

»Jiří nemusí,« odvětil posléze advokát poněkud rozmrzele. »Má své postavení, které mu nikdo nevezme. Má svou pensi, má své celé zaopa-

tření. Děti nemá, je svobodný. U nás je to vše jiné. Kdo se postará o mé děti, umru-li zítra nebo pozítří? A co se týče Emilky, není na tom lépe. Kdo zaručuje švakrovi jeho zdraví nebo věčnou prosperitu jeho závodu? Máme také cit: ale rozum přehlušiti nesmí. Uvažte, maminko, že musíme mít rozvahu ne-li za sebe, tož za naši rodinu!«

Jiří se odmlčel; co bylo možno namítnouti proti střízlivé úvaze bratrově? Zajisté, že měl pravdu a právo se stanoviska rodiny. Ale slovo rodina rostlo během hovoru na ponurého upíra, ssajícího všechny lepší city s lidí. Motivovalo všechny egoismy, všechny krutosti a snad i zločiny.

Jiřímu bylo hořko: vzpomněl si na dny dětství, kdy upír nebyl ještě upírem. Byl to dobrý, blahovolný dárce, poskytující vše, po čem dítě zatoužilo: lásku, blahobyt, klid. Byla to i tenkráte lež? Vedle ležel mrtvý, nepohřbený ještě: a zde již bezohledně vystupovaly rozkladné interessy pozůstalých, a vše legitimováno vážnými

ohledy, oprávněnými city: r o d i n a toho žádala a nebylo jí možno odepříti.

Bratr Josef vstal. Přešel dvakrát, třikrát pokojem s výrazem napiatého přemýšlení. Pak usedl naproti matce. Byl zase klidný a rozvážný. Mluvil dokonce něžně a měkce. Zajisté, že nebyl zlý; hájil pouze své právo.

»Za nic bychom vám nechtěli ublížit, maminko. Nechcete odejít z Kralovic; dobrá. Snad by se našla cesta, jak vše urovnat k spokojenosti všech.«

Matka pohlédla plaše na syna; naděje zápasila v ní s bázní.

»Pravil jsem, že ředitel Nerad je můj dobrý přítel. Udělal by snad pro mne, co by neudělal pro jiného. Oč vám běží, maminko? Zajisté ne o pole a lesy tam venku, o louky, o stáje, o stodoly. Chcete dlíti tam, kde jste byla šťastna a kde my všichni měli šťastný domov. Kralovice jsou rozsáhlé. Dům má dvě poschodí. Při prodeji dalo by se vymíniť užívání prvého poschodí, kde jste bydlila po

tolik let. Nikdo by vás tam nerušil. Byla byste tam svou paní. Žila byste tam svým vzpomínkám. My sami bychom občas rádi navštívili místo, kde jsme trávili šťastné dětství. Místa bylo by dost. Sestra bydlí docela blízko. Mohla by vás častěji navštěvovati. Aby vám nebylo teskno, mohla by teta Kateřina zůstati u vás. Je sama na světě a těšily byste se obě. Nerušil-li by vás dětský hluk a bylo-li by to vaše přání, mohla byste sem vzíti některé z dětí ať mých, ať sestřiných. Ujednal bych vše s ředitelem. Panský správce Hron měl tatínka rád; navštěvoval ho často. Snad i toho by se dalo docíliti, aby se stal zdejším správcem: ani cizí tváře by vás nerušily. To vše bylo by nezvyklé a, jak pravím, jen osobní přátelství s ředitelem by to umožnilo. Ale bylo by to východisko. Znamenalo by to ovšem jisté snížení kupní summy, ale řekl jsem, maminko, že je nás daleko, žádati po tobě oběti.«

»Nemyslím, že by to bylo dobré,« zdálo se Jiřímu »Přece jen budou

cizí lidé na Kralovicích a každý detail bude dráždit a zneklidňovat — —«

Ale Jiří náhle přetrhl svou řeč. Čeho chce docílit? V očích matčiných Jiří pozoroval radost nad návrhem, předneseným advokátem; radost bytosti zmučené a vyděšené, která měla do sebe něco tragického. Jiří se odvrátil: nač kaliti bolestnou tu radost?

»Vše se spraví,« ujišťoval advokát, uspokojen výsledkem své řeči. »Ředitel Nerad je velmi ochotný člověk. Souhlasila byste s takovým řešením, maminko?«

Matka pokynula hlavou; slova mocna nebyla. Z očí jí vyhrkly slzy. Zaštkala prudce a vstala, míříc patrně do ložnice k mrtvému. Byla však příliš slaba ani ke dveřím nedošla. Emilka ji zachytila a vedla ji zpět.

»Chudinka, oka nezamhouřila. Uložíme ji spat. Je slaboučká.«

A naklánějíc se k matce, ještě štkající, utěšovala ji Emilka:

»Vše bude dobře, maminko; Josef to všechno dobře zařídí. — Slyšela jste přece!«

IV.

Pohřeb konal se příštího dne.

Všichni soudili, že matka se ho nebude moci zúčastniti. Byla to hotová věc. Ale příštího rána projevila matka odhodlání, jíti na pohřeb. Trvala na svém rozhodnutí přes domluvy a námitky. Bylo zřejmo, že její úmysl je pevný. Nechali ji tedy, domnívajíce se, že fysická její slabost projeví se při prvních krocích. Ale ať už posílil matku několikahodinný spánek, dostavivší se po včerejší krisi, ať už byla to síla vůle, tak nenadále se zjevivší: nestalo se, čeho se všichni nadáli. Matka nabyla podivné síly vykonati to, co považovala za svou povinnost. Probrala se z včerejšího svého shroucení. Šla v čele průvodu, bez slz, bez modliteb, opírajíc se o Jiřího. Celou dlouhou cestu na hřbitov provázela mrtvého.

Pohřeb byl slavný. Z celého kraje sjely se čelné osobnosti. Kralovický pán byl znám široko daleko a požíval vzácné popularity: u pánů i u lidu.

Ani úřady neodepřely projevení poslední pocty: řada uniforem prokmitala smuteční černí — — Pohřbu zúčastnil se také ředitel sousedního panství, Nerad. Nebylo to ostatně pouze pro ceremonii smuteční, pro niž se dostavil. Na zpáteční cestě usedl po bok advokátův a oba hovořili důvěrně... o věcech rázu zcela vážného.

Toho ovšem už matka nepozorovala. Když spustili rakev do hrobu, hodila na ni po starém zvyku první hroudy. Stála, ponurá a velebná, přijímajíc poslední projevy soustrasti. Došla pevným krokem až ke kočáru. Ale pak byla hotova se svými silami: pocítila ohromnou prázdnotu. Závoj mnohem hustší smutečního jejího závoje položil se mezi ni a svět. Neslyšela nic, neviděla nic. Byla to smrť. Její děti se toho bály; kdyby matka byla schopna té chvíle nějakého pocitu, nebyla by ta bázeň.

Takové bylo finale písně o štěstí na Kralovickém dvoře.

V.

Třetího dne po tom bylo Jiřímu odejeti. Matce bylo lépe Lépe bylo snad ne zcela výstižné slovo: ale fysické její síly rozhodně se spravily.

Matka byla však dosud neschopna probrat se ze svých smutečních dum; mrtvý ji ani na okamžik neopouštěl. Byla hlucha ke všemu, co se dělo kolem ní. Bratr Josef považoval za svou povinnost referovat o úspěšném výsledku předběžného jednání s ředitelem Neradem. Nerad neměl námitek proti žádaným modifikacím. Matce zůstane prvé poschodí, všechny rodinné pokoje. V jich užívání bude nerušená a volná. Snad ještě jiných výhod bude možno docíliti. Ředitel Nerad vzal na sebe, získat hraběte pro žádanou podmínku: při noblesse známého kavalíra bylo téměř jisto, že na ni přistoupí. Zbývaly vlastně jen formality.

Ale dojem, s kterým vyslechla matka referát Josefův, zklamal jeho očekávání. Rána, jež ji stihla, omráčila

matku na dlouho. Nebyla hrubě schopna dojmů smutných ani radostných. Dokud mrtvola manželova neopustila dům, necítila, zdálo se, matka svou ránu v celém dosahu: bylo vždy možno propůjčiti smrti zdání života. Ale nyní nebylo možno klamat se o hrozné prázdnotě.

Jiří viděl to vše. Byl skličen ponurým tímto obrazem. Nikdy tak brutálně se mu nepostavila na oči bědnost lidského osudu. Bylo zde choré srdce, jež bude bolet při každém doteku, až jenom nabude sil, trpěti bolest. Je léto pro chorobu tak zlou? Skoro egoistická bolest vznikala v Jiřím: jeho sílu a zdraví lekala tato slabost a choroba.

Domov! Domov! Jak byl nyní prázdný a chladný! Matka, skoro přízrak; sourozenci, zaujati svými starostmi a hledící na něho jako na neúplného člověka: kde jeho r o d i n a, legitimace jeho existence? Přes to cítili všichni jakousi soustrast s osamělým; pokoušeli se oživovati staré vzpomínky »Víš, pamatuješ se?«

Běda! Nepamatoval se na to, nač oni vzpomínali, a jeho vzpomínky nebyly jejich. Obě strany vycítily brzo zájem násilně vyvolávaný. Hovor přenesl se jinam. Mluvilo se o budoucnosti. Ale tam nebylo dokonce zájmů společných.

»Ožeň se, brachu,« radil mu důtklivě bratr Josef. »Právě na to čas.«

A zase nějak chladno v hovoru. Podávali si ruce při vyhaslém krbu . . .

Domov! Píseň domova! A krutá dissonance v jejím konci!

Rozloučili se. Trochu dříve než bylo nutno. Jiří jevil spěch. A ostatní ho nezdržovali. Nabídli mu doprovod; našel záminku jej odmítnouti. Matka rozloučila se s ním jako ve snách.

Všichni ho vyprovodili do dvora, projevujíce smutek málo hluboký.

Jiří stál nerozhodně na stupátku kočáru.

Soucit ho pojal. Seskočil. Objal ještě matku.

»S Bohem,« řekl tiše a měkce.

»S Bohem,« odpověděla matka. Unaveně a bez výrazu, jakoby nechá-

pala, že odjíždí její miláček, Jiří, poslední syn Kralovického pána.

Jiří skočil do kočáru. Muž, sedící na kozlíku, práskl bičem. Kočár odjížděl. Sestra Emilka mávala šátkem. Bratr Josef a švakr hleděli za kočárem. Když zahybal do vrat, zamávali oba kloboukem. Šátek Emilčin zabělal se naposled. Matka stála ztrnulá, v sloup proměněná.

VI.

Daleko za dvorem poznal Jiří, že veze ho sám šafář Kouřil. Byla to pozornost, kterou si nedal vziti. Kouřil lnul k Jiřímu víc než k jeho bratru a sestře: i to měl společné s rodiči. Vzpomínky z dětství Jiřího vždy byly v nějaké spojitosti s Kouřilem: kolik mu urobil hraček, kolik ho naučil her! Jiří nevěděl, je-li jeho doprovodu rád či nerad. Potřeboval oddechu: chtěl by být sám se svými dojmy. A Kouřil byl mu příliš blízký, aby mohl být sám.

Silnice stoupala v serpentinách.

Bylo už k podzimu. Pole byla holá a většinou zorána. Vrány krákoraly ve vzduchu. Byl jinak krásný den zářijový, den krásných vyhlídek a otevřených horizontů.

Dojeli na vrch.

Jiří dal zastavit.

»Jeďte napřed,« pravil Kouřilovi, zjistiv, že dosti času. »Půjdu za vámi.«

Kouřil vrhl na něho kratičký pohled. Neříkal nic. Porozuměl. Popojel.

Jiří byl sám.

Rozhlédl se.

Vrch, na kterém stál, zvali lidé »Černým kopcem«. Proč? Nevěděl. Snad pro rozsáhlé lesy, vrch kryjící a po obou stranách cesty se jako hradba tyčící. Až k Bousovu táhlo se široké to pásmo lesů. Oh, Jiří znal dobře hluboký ten les! Skrýval prvé jeho pošetilosti a sny! Vítr fičel prudce: lesy hučely rozteskňujícím hučením podzimu.

Jiří šel; silnice ztrácela se před ním. Pouze nazpět byla otevřena vyhlídka. Na okamžik dal se Jiří svésti; zahleděl se na širou rovinu dole, na rodnou ves;

její nízko se hrbící chalupy, její rozsáhlé statky, štíhlou kostelní věž a na panský dvůr, veliký, vzhledný, vsi dominující. Jiří obrátil se prudce a kráčel dále; připomínalo mu to vše nedávnou minulost a veliký dvůr připadal mu hřbitovem, z něhož měl hrůzu.

Zašel do lesa. Kráčel tiše po uschlém jehličí. Bylo zde pusto. Vyvolati někoho živého v ovzduší chřadnutí a skonu, zaslechnouti zvučný smích, radostný hlas, bujné skotačení mládí! Obejmouti útlý dívčí pas a líbati svěží a čisté rty! Jiří měl hrůzu z tolika vzpomínek a z ticha přítomnosti. . .

Černý kopec hřál se v krásném dni, plném záře. I hustými větvemi prokmitalo slunce. Cosi zašelestilo pod nohou Jiřího. Vyplašený jím had skrýval se pod balvan. V rychlosti jeho útěku poznal Jiří přece ještě zmiji.

»Zmije,« vzpomínal si. »Ah, ano, zde bývaly.«

Svraštil obočí a pokračoval v chůzi.

»‚Ožeň se, brachu,‘ říkal Josef. Bude

to nutno. Stávám se staromládeneckým.«

Zrychlil krok. Skličující nějaký dojem ho neopouštěl.

»Rodina,« zahučel Jiří. »Domov! Hm! Budu raději hájiti zájmy úřednictva!«

Vyšel krok. Pomalu, téměř neznatelně šinul se před ním kočár.

Zde byl nejvyšší bod Černého kopce; stromy zde byly vykáceny, aby nic nerušilo vyhlídku. Jiří se už nezastavil. Nezahleděl se zpět jako žena Lotova.

Kočár se zastavil. Kouřil zpozoroval Jiřího.

Jiří vstoupil do vozu.

Pohlédl na hodinky.

»Bude čas.«

Kouřil práskl bičem, tentokráte mnohem hlučněji. Zdravý, silný pár koní dal se v klus.

Když přijeli na nádraží, slezl Kouřil s kozlíku.

»S Bohem, pane Jiří,« pravil mu, jako mu říkal za dávných let.

Jiří podal mu ruku.

»S Bohem, Kouřile!«

Kouřil zadíval se na Jiřího napjatě a pozorně.

»Odpusťte, pane Jiří, ale vidím vás asi naposled. Říkal jsem vždycky: pan Jiří jakoby milostpánu z oka vypad'.«

Jiří byl na odchodu; cosi ho ještě napadlo.

»Co vy, Kouřile?« otázal se.

Kouřil pokrčil rameny. Odvrátil se ke koním a poplácal je s hrubou svou něžností.

»Zubatá čeká,« odvětil pak drsně a tvrdě.

1908.

IDYLLA Z VÝMARU.

I.

Postillon tváří zardělých a ošlehaných větrem přiklonil trubku k ústům. Zvuk její vesele zatřepetal krajinou. Passažéři poněkud rozespalí cestou probírali se ze své polodřímoty. I koně, dva statní běloušové, zrychlili klus; blízkost stáje je podněcovala. Výmar se blížil.

Dva hraví, usměvaví hošíci vztyčili se nedočkavě. Jejich dotěrně naivní zraky čisté a modré hledaly cíl cesty. Marně je zdržovala zneklidnělá matka, marně je napomínala. Překypující jejich mládí přeslýchalo napomenutí.

Třetí hoch byl zadumaný a mlčenlivý; také on sebou pohnul a jeho

neklid byl snad větší nežli jeho bratří. Ale zíral pevně a tlumě každé pohnutí na město, jež stále zřetelněji se rýsovalo na obzoru.

»Zde zůstaneme, matko?« ptal se prvý z hochů.

»Ano,« odpovídala tiše matka.

Byla v smutečních šatech. Otec dětí zemřel nedávno.

— »Bude tu pěkně, maminko?«

»Bude,« šeptala matka. Ale její oči nemluvily o důvěře. Jímala ji úzkost, která přepadá sentimentální a passivní bytosti před velikými změnami.

— »Dědeček půjde nám vstříc,« pravil prvý hoch. Matka neodpovídala.

Třetí hoch neptal se po ničem. Hleděl jen zádumčivě na věž města. Nevšímal si švestek, málem zrajících, jež po celou alej poutaly žádostivé pohledy bratří. Neúčastnil se jejich hovorů.

Kromě rodiny byl v dostavníku jediný muž: vážný, asi šedesátiletý, s vlasem už prořídlým a bílým. Dle

pohybů upjatých a odměřených byl to patrně úředník, jehož vášní byla přesnost. Sledoval děti s pozorností u něho neobyčejnou. Zjev dětí zdál se ho tišiti i boleti zároveň; v jeho pozornosti bylo něco nervosního, nemluvil; byl zabořen do svých myšlenek.

A nyní už tu byl Výmar, tiché město, tehdy tak proslulé. Psalo se roku 1827. Vůz šinul se ulicemi; veselý švehol neutuchal, přerýván jen práskáním biče. Náhle trhnutí. Dostavník se zastavil. Byli »u slona«, cíle jejich cesty.

Starý muž zahleděl se za odcházející rodinou. Malý, mlčelivý hoch připomínal mu někoho známého, velmi známého a dobrého, kdo byl nyní mrtev. Stařec patřil dlouho zadumaně za ním a pak těžkým krokem odcházel do vykázaného mu pokoje.

II.

Bylo zasmušilé, deštivé ráno.

Sklepník, kterého cestující odeslal s navštívenkou, vrátil se se vzkazem,

že pan tajný rada je poněkud churav a že nepřijímá. Jakmile pomine indisposice, přijme ochotně. —

Korrektní a vždy odměřený cizinec nedovedl tentokráte zatajiti mrzutost, kterou mu způsobovalo čekání.

Zabručel cosi stěží slyšitelného. Sklepník uklonil se rozpačitě a zmizel.

Osaměvší přistoupil k oknu.

To tedy bylo město, které toho času bylo Mekkou Německu i cizině; malé město, proslulé v světě. Residence malého knížete, jednoho z tak mnoha německých, stala se cílem turistů z blízka a daleka; přitahovala ducha a zvědavost: bylo to sídlo Wolfganga Goetha.

Ale nebyla to nervosní nedočkavost uzříti velikého muže, nebyla to nezvyklá plachost, která přepadla vtipkálka Heina před tváří výmarského starce: nebyly to city, které rozplakaly nepřístupného, hořkého Grillparzera, když mu Goethe nabízel rámě, vida ho jíti k obědu. Čím byl Goethe tomuto muži, muži výrazu přísného

a zase smutného, čím byl pohanský básník úředníku, znajícímu pouze svou povinnost?

Dílo Goethovo leželo mimo dosah Karla von Rádern. Goethe byl mu autorem »Utrpení Wertherových«.

Něco jiného, vzdáleného literatuře na sto honů, vedlo jeho kroky a rozpalovalo jeho myšlenky. Přicházely vzpomínky a každá měla svou bolest ... zlou, mučenlivou, stařeckou bolest. Ten, na kterého vzpomínal, hledě do ulic s výrazem nepřátelství, byl jeho syn, tolik podobný hochu z dostavníku. Konec tohoto syna budil nepřátelství vůči básníku v srdci otcově. Oh, byl to krásný hoch, plavovlasý, štíhlý hoch s modrýma, zadumanýma očima ... V něhu k podivnému a málo chápavému dítěti sílila se všechna potřeba lásky přísného auditora. Vzpomínka na mrtvého vedla ho do Výmaru. A nyní, když vzpomněl na hocha odpočívajícího na zapadlém venkovském hřbitově, na poslední z jeho dětí, těžká chmura po-

kryla jeho čelo: Jeho Excellence stonala a nemohla přijmouti jeho návštěvy.

III.

Karel von Rädern stál před Goethem.

Básník byl oděn v černý šat a na prsou měl řádovou hvězdu. Stál přímo, skoro až ztrnule; a právě jen ta ztrnulost mohla budit dojem násilného přemáhání se. Jeho zrak, nevysílený bezmála osmdesáti lety, zběžně dotkl se muže, čekajícího tolik od tohoto setkání.

Ale nyní rozpálení pana von Rädern chladlo před zjevem Goethovým. Co chtěl vše říci, čeho si nasliboval od této chvíle? Hledal ve své paměti tvrdá a bezohledná slova obžaloby, kterou chtěl zdržeti starce v černém šatu a s řádovou hvězdou. Hledal svou dávno připravenou řeč. Nebyl to jeho obor stíhati zločiny? Usvědčovati zločince? Váhal někdy na okamžik, navrhuje smrt?

Dlouhá, ale básníkovi ne nezvyklá

pausa nastala. Výmarskému starci byly běžny rozpaky návštěvníků.

Čekal trpělivě.

Konečně promluvil cizinec hlasem, kterým si nebyl jist.

»Měl jsem syna, Excellenci.«

Goethe pokynul vlídně hlavou; bádavé jeho oči nezměnily svého výrazu. Ani podivný obrat hovoru básníka nepřekvapil. Zdál se být neschopen čemukoli se diviti.

»Měl jsem syna,« pokračoval Karel von Rädern, auditor. »Byl to hodný hoch; pilný, svědomitý. Bylo to poslední mé dítě, moje naděje a útěcha.«

Žalobce našel svou rovnováhu; mluvil nyní zvučně a pevně.

»Kteréhosi dne,« pokračoval mluvčí, sbíraje síly k rozhodnému útoku, »dostal se Jindřichu do ruky exemplář Vaší knihy, Excellence. Byla to »Utrpení Wertherova«. Stal se nepřístupným, uzavřeným. Vyhýbal se i lidem. Vyhýbal se i mně. Odcizil se všemu, co mu bylo drahé; ponořil se do zlých nějakých my-

šlenek. Pastor Wörre mne varoval; považoval jsem vše za běžnou krisi jeho let. Před třemi týdny slyšeli jsme v besídce zahrady střelnou ránu. Jindřich se zabil ranou z pistole, která mu vypadla z ruky, než jsme k mrtvole přišli. V náprsní kapse našli jsme knihu. Byla to »Utrpení Wertherova«. Byl to, Excellence, můj poslední syn.«

Karl von Rädern překonal už naprosto prvotní svou bojácnost. Mohl být uspokojen svým dílem. Pronášel to, co mělo být obžalobou a rozsudkem zároveň, tónem příkrým a mrazivým.

Goethe sledoval jen ne zcela pozorně úvod jeho řeči. Pak však jeho pozornost koncentrovala se k vypravování otcovu. Kynul, jakoby na souhlas; jeho zraky nespustily se mluvčího. Byl to nepopíratelný zájem. Jakého druhu? Pán von Rädern nevěděl. Co vše připomínala stařičkému básníku jeho slova? Jaké dávno dozněvší tóny?

Pán von Rädern, žalobce, domluvil. Chtěl ještě něco dodat, ale hrdlo

nevydalo zvuku. A trapný pocit nejistoty, překonaný tak šťastně mezi jeho vypravováním, zákeřně se vrátil. Připadalo mu nyní, že říkal něco, co nemělo smyslu. Sliboval si úlevu od žaloby tváří v tvář básníku nad hrobem stojícímu vmetené. Ale necítil úlevy.

V očích Goethových vzplanula vzpomínka. Vzpomínka bez bouřlivosti a výčitky. Stál nepohnutý a s výrazem chladného majestátu před cizincem.

Zajímavý případ, pravil potom zamyšleně, čekaje chvíli na pokračování, které se nedostavovalo.

»Svého času stávaly se podobné případy,« pokračoval, hledě na pana von Rádern jasnýma, klidnýma očima. »Ale nyní dávno už se nic podobného nepřihodilo. Nemohl byste ménu malíři zapůjčit portrét svého syna?«

1905.

OBSAH:

	Str.
Slovo úvodní	VII
Píseň o vrbě	1
Tři sentimentální chvíle Karla Vojtěcha	47
Smutek paní Anny	65
Bázeň Jana Mareše	75
Šprým Cyrila Kuchaře	85
Rok Karla Darlujana	95
Klíč	117
Událost, pozorovaná z okna	159
Medaillonek	175
Výroční den	185
Svatební cesta Jana Kováře	197
Jan Bílek	213
Deštivý den	229
Neštěstí Františka Štěpána	255
Smrž	293
Píseň o domově	311
Idylla z Výmaru	347

Autor »Písně o vrbě« vydal:

A porta inferi. Básně. 1897.
Síla života. Básně. 1898.
Marnosti. Básně. 1800.
Stud. Prósa. 1901.
Tragikomedie. Dramatické scény. 1902.
Buřiči. Básně. 1902.
Hučí jez. Prósy. 1903.
Konec Hackenschmidův. Román. 1904.
Satiry a sarkasmy. Verše. 1905.
Tři hry. (Epiſoda. Premiera. Smuteční hostina.) 1906.
Prosinec. Román. 1906.
Milá sedmi loupežníků. Ballady. 1906.
Posel. Drama. 1907.

KNIHOVNA LUMÍRA

I. **NĚŽNÝ.** Román *Louisa de Roberta.* Přeložil H. Jelínek. Illustroval J. Dědina.
Za . . . . K 2·40
Skv. váz. » 4·40

II. **PĚŠINKAMI SRDCE.** Povídky *Ráž. Svobodové.* Za K 2·—
Skv. váz. » 4·—
Obsah: Povídka o mladém mnichovi. Cikánská svatba. O krásné Marii. Pokání. Hluchavky. Muk. Co mluvil domov.

III. **FAÇADY.** Román dobrodružství velkého světa. Napsal *François de Nion.* Přeložil J. J. Benešovský-Veselý. Za K 4·—
Skv. váz. » 6·—

IV. **PATERO NOVEL.** Napsal *K. M. Čapek.* S obálkou V. Olivy.
Za . . . . K 3·—
Skv. váz. » 5·—
Obsah: Znova a lépe. Mendelssohnův koncert. Snivá Kateřina. Tiiiiiiš. Jak panenka na podpatku.

V. **POKUTA.** Román od *Nery.* Z vlaštiny přeložila El. Řeháková. Illustroval K. Rélink.
Za . . . . K 1·60
Skv. váz. » 3·60

VI. **PANÍ CHRYSANTHEMA.** Román *Pierra Lotiho.* Přeložil Ot. Theer. S obálkou V. Olivy.
Za . . . . K 2·20
Skv. váz. » 4·20

VII. **PLAMENY A PLAMÉNKY.** Román a několik povídek. Napsala *Růžena Svobodová.*
Za . . . K 3·—
Skv. váz. » 5·20
Obsah: Blahoslavený. Balerinky v lazni. O pastýřích, ovcích a krásné selce. Smutné časy: I. Vůně světa. II. Návštěvy. Vítr půlnoční.

VIII. **BAREVNÉ SKIZZY A MALÉ POVÍDKY.** (Artušovy povídky.) Napsal *Václav Hlaatk.*
Za . . . . K 2·20
Skv. váz. » 4·20

IX. **NOVELLY.** Napsal *Federico de Roberto.* Z italštiny přeložil J. Rowalski.
Za . . . . K 2·40
Skv. váz. » 4·40

X. **OD NÁS.** Dvě povídky. Napsal *Jos. K. Šlejhar.* (Sirotek. Nekřtěňátko.)
Za . . . . K 1·70
Skv. váz. » 3·70

XI **ZLATÁ NIT.** Fragmenty a hrst epigramů od *V. Mrštika.*
Za . . . . K 1·80
Skv. váz. » 3·80

XII. **LEGENDA ZE SMUTNÉ ZEMĚ.** Napsala *R. Jesenská.*
Za . . . . K 2·20
Skv. váz. K 4·20

Na skladě v každém knihkupectví, zejména v

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.

ROMÁNY VIKT. DYKA

AKTA PŮSOBNOSTI ČERTOVA KOPYTA:

PROSINEC. 380 str. 8⁰.

Za . . . . . K 6·—
Skv. váz. . . . . K 7·80

KONEC HACKENSCHMIDŮV.

Za . . . . . K 6·—
Skv. váz. . . . . K 7·80

Na skladě v každém knihkupectví, zejména v

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.

Tiskem „Unie“ v Praze.

BIN

PG
5038
D85P5

Dyk, Viktor
Písen o vrbe

PLEASE DO NOT REMOV
CARDS OR SLIPS FROM THIS

UNIVERSITY OF TORONTO LI